

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Monika Gofencienė

Švietimo kokybės vadybos magistrantūros studentė

**„RENGIMO ŠEIMAI IR LYTIŠKUMO UGDYMO“ PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO
KOKYBĘ LEMIANTYS VEIKSNIAI BENDROJO LAVINIMO VIDURINĖJE
MOKYKLOJE**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė
doc. dr. Felicija Ivanauskienė

Šiauliai, 2009

Darbas originalus.....Monika Gofencienė

TURINYS

SANTRAUKA.....	3
SUMMARY.....	4
ĮVADAS.....	6
I. MOKINIŲ RENGIMO ŠEIMAI IR LYTIŠKUMO UGDYMO EDUKACINIAI IR ŠVIETIMO ASPEKTAI.....	10
1. 1. Mokinių neformaliojo ugdymo strategijos šiuolaikinėje mokykloje.....	10
1. 2. <i>Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo</i> programos įgyvendinimą lemiančios priežastys bendrojo lavinimo mokykloje.....	12
1. 3. Švietimo kokybės problema šiuolaikinėje mokykloje ir mokinių rengimo šeimai bei lytiškumo ugdymo kokybės vadyba.....	17
1. 4. Kokybiško rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo galimybių formaliajame ir neformaliajame švietime teorinis modelis.....	21
II. „RENGIMO ŠEIMAI IR LYTIŠKUMO UGDYMO“ PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO KOKYBĖS TYRIMAS.....	25
2. 1. Tyrimo metodika ir imties charakteristika.....	25
2. 2. „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo“ programos įgyvendinimo ugdymo turinio kokybė.....	29
2. 3. Mokinių požiūris į <i>Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo</i> programos įgyvendinimą.....	47
IŠVADOS.....	60
REKOMENDACIJOS.....	62
LITERATŪRA.....	64
PRIEDAI.....	69

SANTRAUKA

Temos pavadinimas: „RENGIMO ŠEIMAI IR LYTIŠKUMO UGDYMO“ PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO KOKYBĘ LEMIANTYS VEIKSNIAI BENDROJO LAVINIMO VIDURINĖJE MOKYKLOJE

Tyrimo aktualumas. *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* programos tikslas – stiprinti savarankišką, gyvybingą, narių savitarpio globa ir atsakomybe pagrįstą, kartų kaitą užtikrinančią šeimą bei mažinti ankstyvų lytinių santykių skaičių, didinti atsakomybę už savo seksualinę elgseną. Kokybiško programos įgyvendinimo galima tikėtis, jei pedagogai išsiaiškina vaiko galimybes, gabumus, įtrauks jį į interesus atitinkančią veiklą, ieškos vaiko ir jo bendraamžių ryšio. Taip yra užkertamas kelias sekso „kultūrai“ ir atsiveria naujos galimybės plėstis šeimos vertybėms: asmenybės vidinei brandai, pasirėngimui santuokai, tėvystei ir motinystei.

Tyrimo objektas. Kokybiškas *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* programos įgyvendinimas bendrojo lavinimo vidurinėje mokykloje

Tyrimo tikslas – ištirti, kokie veiksniai lemia „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo“ programos įgyvendinimo kokybę.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti teorinę (sociologinę, pedagoginę, psichologinę, filosofinę) literatūrą ir pagrįsti *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* programos įgyvendinimo kokybės sampratą, bei reikšmę švietimo kokybei, taikant visuotinės kokybės vadybos principus.
2. Atlikti empirinį tyrimą ir nustatyti veiksnius, lemiančius kokybiško lytiškumo ugdymo ir rengimo šeimai galimybes klasės auklėtojo veikloje, formaliajame ir neformaliajame ugdyme.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 234 asmenys: 185 (11 -12 klasių) mokiniai iš Šiaulių m. Didždvario, S. Daukanto gimnazijų ir Aukštabalio vidurinės mokyklos, bei 49 pedagogai iš Šiaulių, Pakruojo, Kėdainių miestų bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų. 11 – 12 klasių mokinių anketoje 8 klausimai, pedagogams – 17 klausimų. Iš viso buvo išdalintos 275 anketos iš kurių sugrįžo 234.

Išvados. Iškelta hipotezė, jog pasitelkiant formalųjį bei neformalųjį ugdymą, kokybiškai diegiama *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa* sudaro galimybę mokiniui ugdytis ir tapti brandžia, kritiškai mąstančia asmenybe, turinčia dorovinių ir šeimyninių vertybių suformuotą sistemą pasitvirtino iš dalies. Nors pedagogai siekia integruoti programą į kuo daugiau užsiėmimų, tačiau metodinės literatūros, kompetencijų stoka, nesugebėjimas bendradarbiauti sąlygoja ne visų programos nuostatų laikymąsi, nepakankamą programos temų integravimą į pedagoginę veiklą. RŠLU programa kol kas neduoda laukiamo rezultato.

SUMMARY

Title of the research: FACTORS DETERMINANT UPON QUALITY OF IMPLEMENTATION OF THE PROGRAM “PREPARATION FOR FAMILY LIFE AND EDUCATION OF SEXUALITY” IN COMPREHENSIVE SECONDARY SCHOOLS

The relevance of the research The aim of the program *Preparation for Family Life and Sexuality Education* is to enforce the independent and vital change of generations grounded on mutual care and responsibility between members, to ensure existence of family, to decrease the number of early sexual intercourses and to increase the responsibility for one’s own sexual behaviour. It is possible to expect qualitative implementation of the program, if pedagogues will ascertain possibilities and abilities of a child, involve him into the activity corresponding to his interests, and seek for the link between the child and his contemporaries. Hereby we can prevent the spread of sex “culture” and open new facilities for development of family values: inner maturity of a personality, preparation for marriage, paternity and maternity.

The subject of the research: Qualitative implementation of the program *Preparation for Family Life and Sexuality Education* in a comprehensive secondary school.

The aim of the research: to analyse what factors determine the quality of implementation of the program “Preparation for Family Life and Education of Sexuality”.

The objectives of the research:

1. To analyse theoretical (sociological, pedagogical, psychological, philosophical) literature and to validate the conception of quality of the program *Preparation for Family Life and Sexuality Education* implementation and its importance for the quality of education by applying the principles of prevailing quality management.
2. To perform the empirical research and establish the factors determining possibilities of the qualitative sexuality education and preparation for family life in the activity of a class tutor, in formal and non-formal education.

The scope of the research: 234 persons participated in the research: 185 pupils (of 11th - 12th classes) from Siauliai City Didzdvaris Gymnasium, S.Daukantas Gymnasium and Aukstabalis Secondary School, and 49 pedagogues from the comprehensive secondary schools of Siauliai, Pakruojis, Kedainiai towns. We presented 8 questions in the questionnaire for the pupils of 11 – 12 classes, and 7 questions in the questionnaire for the pedagogues. In total, 275 questionnaires were distributed and 234 were returned.

Conclusions:

Our hypothesis that the program *Preparation for Family Life and Sexuality Education*, if implemented qualitatively by invoking formal and non-formal education, educates a moral, mature, and independent personality, capable to think critically and resist influence of mass culture was proved only partially. Although, the pedagogues seek to integrate the program to the utmost number of sessions, though the lack of methodical literature and competencies, the incapability to communicate determine that not all provisions of the program are observed and the integration of the topics of the program into the pedagogical activity is insufficient. The program *PFLSE* gives no the expected result just yet.

IVADAS

Aktualumas. Kokybė tapo švietimo reformos antrojo etapo prioritetu. Lietuvos švietimo plėtotės 2003-2012 metų strateginėse nuostatose švietimo kokybė paskelbta vienu iš trijų pagrindinių siekių. Teigiama, jog „švietimo kokybė, atitinkanti atviroje pilietinėje visuomenėje ir rinkos ūkyje gyvenančio asmens, visuotinius dabarties pasaulio visuomenės poreikius yra vienas iš šiuolaikinėje mokykloje įgyvendinamų švietimo politikos tikslų“. Tokia Lietuvos švietimo politikos strateginė nuostata dera su Europos švietimo politika, nes daugelyje Europos šalių švietimo kokybė yra svarbiausias prioritetas. Šios nuostatos parengtos remiantis Europos mokymosi visą gyvenimą memorandumu (2001), 1999 metų Bolonijos deklaracija, Europos Komisijos iškeltais svarbiausiais Europos Sąjungos šalių narių švietimo plėtotės iki 2010 metų siekiais. Visuose šiuolaikinės švietimo politikos dokumentuose atsispindi švietimo kokybės valdymo tobulinimas.

Reformuotos bendrojo lavinimo mokyklos siekiuose žinios bei jų įgyjimas yra akcentuojamas vis mažiau, o labiau pabrėžiama mokymo(si) kompetencijos plėtotė, kurios pagrindas – žinios, gebėjimai veikti neapibrėžtose situacijose, vertybinių nuostatų ugdymas. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2003) įtvirtinta nuostata, kad mokinys turi teisę „gauti geros kokybės švietimą“, taip pat pabrėžiama, jog už švietimo kokybę atsako švietimo teikėjai (mokytojai, mokyklos, įvairios organizacijos). Tad bendrojo lavinimo mokyklose už kokybišką mokinių ugdymą didžiausia atsakomybė tenka pedagogams.

2004 m. liepos 5 d patvirtinta *Bendroji pilietinio ugdymo programa*, 2004 m. vasario 23 d. patvirtinta *Vaikų ir jaunimo socializacijos programa* bei kitos ugdomosios ir prevencinės programos, kurios laikomos labai svarbiomis ugdymo procese, visų pirma akcentuoja aiškią vertybinę orientaciją. Tačiau mokyklų praktinės pedagoginės veiklos tyrimai rodo, kad kol kas vertybinės orientacijos ugdymui kokybei nėra skiriamas pakankamas dėmesys. Aštrėja šiuolaikinės švietimo sistemos problemos: narkomanija, bendraamžių smurtas, nepagarba kitaip mąstantiems, patyčios, pagarbos žmogaus orumui stoka – tai tik keletas pačių aktualiausių šiandieninės mokyklos problemų. Viešumoje propaguojami vyriškumo – moteriškumo ypatumai, grindžiami seksu, jėga, žiaurumu, nestandartiniais afišuojamais gyvenimo siekiais ir įvaizdžiais. Vadovėliuose apstu seksualinio švietimo informacijos, kuria siekiama puoselėti jaunų žmonių lytinę ir reprodukcinę sveikatą, skatinti toleranciją įvairioms lytinio elgesio formoms ir t. t., tačiau vientisos, nesuskaidytos asmenybės ugdymas neįmanomas, jei iš pradžių mokiniams suteikiama informacija apie lyties fiziologiją ir „saugaus sekso“ metodus, o paskui dar primenama, kad patartina laikytis ir dorovės principų. Kaip alternatyva, padedanti ugdyti mokinių lytinę savimonę, gebėjimą atsispirti lytinių santykių pagundai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugsėjo 5 d. nutarimu Nr. 948

patvirtintame Nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos šeimos gerovės įgyvendinimo 2008–2010 m. priemonių plane (Žin., 2007, Nr. 98–3977) vienas iš numatytų uždavinių yra „Mažinti rizikingo seksualinio elgesio keliamą pavojų reprodukcinėi visuomenės sveikatai ir vaisingumui“, šiam uždaviniui įgyvendinti numatyta priemonė: „Užtikrinti, kad mokyklose būtų vykdoma rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa“. Švietimo ir mokslo ministras 2006 m. vasario 14 d. įsakymu Nr. ISAK–261 patvirtino „Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų metodines rekomendacijas“, kurios apibrėžia tokių programų rengimo ir įgyvendinimo principus, programų turinio reikalavimus ir t. t.

Švietimo ir mokslo ministras 2007 m. vasario 7 d. įsakymu Nr. ĮSAK–179 patvirtino *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* programą, kurios tikslas – stiprinti savarankišką, gyvybingą, narių savitarpio globa ir atsakomybe pagrįstą, kartų kaitą užtikrinančią šeimą bei mažinti ankstyvų lytinių santykių skaičių, didinti atsakomybę už savo seksualinę elgseną. Tad rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo esmė – rengti jaunas žmones gyventi šeimoje. Įvardintas tikslas ir paskirtis atitinka *Lietuvos švietimo plėtotės strategines nuostatas* (2003–2012), kuriose pabrėžiama, kad mokykla turi padėti asmeniui atsiskleisti socialinėje ir kultūrinėje erdvėje, brandinti savimone, kūrybiškumą, atsakomybę; *Bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus* (2003), kuriuose nurodoma, kad esminis bendrojo lavinimo mokyklos tikslas – „išugdyti asmenį, pajėgų savarankiškai ir kartu su kitais spręsti savo ir visuomenės gyvenimo problemas, pozityviai keisti Lietuvos tikrovę, kūrybingai atsakyti į šiuolaikinio pasaulio iššūkius ir gebantį įprasminti savo gyvenimą prieštaringoje dabarties tikrovėje“.

Mokslininkų darbuose (Leliūgienė, 1997; Dobranskienė, 2002; Vabalas–Gudaitis, 1987 ir kt.) teigiama, kad švietimo kokybės galima tikėtis, jei pedagogai išsiaiškina vaiko galimybes, gabumus, įtrauks jį į interesus atitinkančią veiklą, ieškos vaiko ir jo bendraamžių ryšio. Tad bendrojo lavinimo mokykloje pasitelkiant šiuos kriterijus įgyvendinant *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* programą, yra užkertamas kelias sekso „kultūrai“ ir atveriamos naujos galimybės plėstis šeimos vertybėms: asmenybės vidinei brandai, pasirengimui santuokai, tėvystei ir motinystei.

Problema. Tikslingos bei kryptingos pedagoginės lytiškumo ugdymo veiklos būtinybę, kuria būtų siekiama derinti konkrečių žinių, skirtų įvairaus amžiaus mokiniams perteikimą su valios, dorovinių vertybių ugdymu ir rengimu atsakingai tėvystei ir motinystei išryškina paauglių lytinių santykių paplimas ir su jais susijusios įvairios sveikatos problemos. Integruojama į įvairią pedagoginę veiklą, pilnavertiška, kiekvienam mokiniui priinama ir suprantama, kokybiškai diegiama *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa* vykdo ankstyvų lytinių santykių, lytinio išnaudojimo, priekabiavimo, diskriminacijos dėl lyties prevenciją. Tad mokytojui nepakanka vien žinių perteikimo kompetencijų, o būtina gebėti kokybiškai ugdyti dorovingą, brandžią, masinės kultūros

įtakoms atsparią asmenybę, kuri ateityje gebėtų kurti brandžius tarpasmeninius santykius, funkcionalią šeimą, atsakingos tėvystės ir motinystės įgūdžius.

Tyrimo objektas. Kokybiškas *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* programos įgyvendinimas bendrojo lavinimo vidurinėje mokykloje

Tyrimo hipotezė. Pasitelkiant formalųjį bei neformalųjį ugdymą, kokybiškai diegiama *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa* sudaro galimybę mokiniui ugdytis ir tapti brandžia, kritiškai mąstančia asmenybe, turinčia dorovinių ir šeimyninių vertybių suformuotą sistemą.

Tyrimo tikslas – ištirti, kokie veiksniai lemia „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo“ programos įgyvendinimo kokybę.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti teorinę (sociologinę, pedagoginę, psichologinę, filosofinę) literatūrą ir pagrįsti *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* programos įgyvendinimo kokybės sampratą, bei reikšmę švietimo kokybei, taikant visuotinės kokybės vadybos principus.
2. Atlikti empirinį tyrimą ir nustatyti kokybiško lytiškumo ugdymo ir rengimo šeimai veiksnius ir galimybes klasės auklėtojo veikloje, formaliajame ir neformaliajame ugdyme.

Tyrimo metodologija. Tyrimo metodologinį pagrindą sudaro humanistinė asmenybės teorija (Maslow, 1970). Jos atstovai teigia, jog asmenybė, siekdama savirealizacijos, nuolat auga, vystosi. Kiekvieno individo asmenybėje glūdi vidinis mokymosi poreikis, noras pažinti, tobulinti save, atskleisti savo potencines galias, realizuoti save asmeniniame gyvenime.

Vertybių filosofijoje svarbią vietą užima ugdymas(-is) arba mokymas(-is). Didysis filosofas Platonas mokymą apibūdino kaip „sielos posūkį“, sužadinantį žmogaus identiteto, veiklos ir kitus pokyčius. Taigi mokymas, kaip svarbi ugdymo funkcija, pasidaro kertiniu momentu tame „posūkyje“, padedančiame subrandinti žmogų.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros ir švietimo dokumentų studijavimas bei analizavimas – teoriniai metodai;
2. Klausimynas, skirtas bendrojo lavinimo mokyklų pedagogams ir 11 – 12 klasių mokiniams – empirinis metodas;
3. Anketinės apklausos duomenų statistinės analizės apdorojimas *SPSS* (Statistic Program for Social Sciences) kompiuterine programa – statistiniai metodai.

Tyrimo etapai. Tyrimas buvo organizuotas trimis etapais:

Pirmajame etape (2009 m.) buvo analizuojama filosofinė, pedagoginė, psichologinė literatūra, interneto duomenų bazės. Literatūros studijos ir analizė leido tiksliau suformuluoti darbo temą, tyrimo tikslus ir uždavinius.

Antrajame etape (2009 m. lapkričio–gruodžio mėnesiais) atlikta Šiaulių, Kėdainių ir kt. miestų bendrojo lavinimo mokyklų 11 – 12 klasių mokinių ir pedagogų anketinė apklausa.

Trečiajame etape (2010 m.) remiantis gautais rezultatais, patikrinta tyrimo hipotezė, suformuluotos tyrimo išvados, parengtos rekomendacijos.

Darbo naujumas / reikšmingumas. Lietuvos mokslo darbuose neteko aptikti detalios *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos* įgyvendinimo kokybės analizės. Šiame darbe atskleisti pagrindiniai veiksniai, kurie daro įtaką bendrojo lavinimo mokyklų mokinių rengimui šeimai ir lytiškumo ugdymui. Daug dėmesio skirta šių veiksių realizavimo kokybei užtikrinti. Ištirta mokytojų *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos* įgyvendinimo pedagoginės veiklos kokybė, atskleista, kaip pasireiškia realizavimo kokybė klasės auklėtojų veikloje, nagrinėjamas mokinių požiūris lytiškumo klausimais ir pan.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, du skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, 3 priedai. Darbe pateikiama 12 lentelių, 14 paveikslų.

I. MOKINIŲ RENGIMO ŠEIMAI IR LYTIŠKUMO UGDYMO EDUKACINIAI IR KOKYBĖS ASPEKTAI

1.1. Mokinių neformaliojo ugdymo strategijos šiuolaikinėje mokykloje

Besiformuojanti žinių ir informacinė visuomenė, išryškina naujas ugdymo charakteristikas. Kadangi pokyčiai įvairiose gyvenimo srityse reikalauja atitinkamų išsilavinimo pokyčių, švietimo sistema ir jos institucijos turi siekti naujos kokybės, kad sugebėtų paruošti gyvenimui mokinius, galinčius įgyti kokybišką išsilavinimą, gebančius veiksmingai dirbti ir kurti besikeičiančioje visuomenėje.

Lietuvoje šiuo metu labai didelis dėmesys skiriamas formaliajam švietimui ir ugdymui, tačiau norint paruošti mokinius gyventi ir veiksmingai dirbti šiuolaikinėje visuomenėje, turi funkcionuoti neformalusis ugdymas, nes vien formalusis ugdymas negali išspręsti tokių uždavinių kaip visapusiškos fizinių, psichinių, dvasinių jėgų plėtotės laidavimas, sąlygų atsiskleisti žmogaus indivisualybei sudarymas ir kt. Neformaliojo ugdymo koncepcijos projekte (2008) akcentuojama, jog neformaliojo ugdymu siekiama ugdyti sąmoningą asmenybę, sugebančią atsakingai ir kūrybingai spręsti savo ir bendruomenės problemas, būti aktyvia visuomenės nare bei turinčią būtinas kompetencijas laimingam gyvenimui kurti; ugdyti asmens gebėjimą idėjas derinti su žiniomis bei įgūdžiais ir paversti tai kūrybiškais veiksmais nuolat kintančioje aplinkoje; prisidėti prie švietimo tikslų įgyvendinimo ir didinti visaverčio ugdymo prieinamumą kuo didesniai ugdytinių skaičiui per įvairių metodikų, priemonių ir teikėjų įvairovę. Neformalusis ugdymas apibrėžiamas kaip sudėtinė švietimo sistemos dalis, egzistuojanti lygiagrečiai formaliojo švietimo, skirta tikslingam ir tęstiniam bei įvairaus amžiaus vaikams, suaugusiems prigimtinių galių, įvairių gebėjimų, polinkių atskleidimui, saviraiškos poreikių, pažintinių interesų tenkinimui, kūrybiškumo plėtojimui, kultūrinių vertybių puoselėjimui, turiningo laisvalaikio praleidimui, socializacijai ir nusikalstamumo prevencijai skirtingose ugdymo institucijose ir jų centruose.

Neformalusis ugdymas Europoje yra pripažinta švietimo sritis, kurios paskirtis yra skatinti asmenybės tobulėjimą ir aktyvų pilietiškumą bei padėti spręsti žmonių integravimosi į darbo rinką problemą. Panašūs tikslai yra keliami ir Lietuvoje. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje (2005) įvardijamas neformaliojo švietimo tikslas - per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, gebantį tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius. Tačiau Lietuvoje neformaliajam ugdymui sunku įsitvirtinti švietimo platformoje kaip atskirai sričiai, nes iki šiol nėra sukurta įstatyminė bazė, kuri

reglamentuotų neformaliojo ugdymo rezultatų įvertinimo gaires, neformaliojo ugdymo pedagogų rengimą ir pan.

Vienas iš būdų, padedantis pasiekti neformaliojo ugdymo tikslą – integruojamosios programos. Integruojamųjų programų gairėse (2005) pabrėžiama, kad gyvenimui sparčiai kintant, integruojamosios programos papildo Bendrąsias programas atliepdamos pasikeitusius visuomenės raidos poreikius. Šiuolaikinėje ugdymo teorijoje ir praktikoje pabrėžiama asmens kompetencijos atsakingai ir produktyviai veikti realiame socialiniame, ekonominiame, kultūriniame kontekste svarba. Pagal ES švietimo dokumentus bendrasis privalomasis ugdymas turi suformuoti asmens kompetencijos, t.y. gebėjimo komunikuoti gimtąja ir užsienio kalba, matematinio, gamtamokslinio ir technologinio raštingumo, informacinių komunikacinių gebėjimų, mokėjimo mokytis, tarpasmeninės ir pilietinės kompetencijos, verslumo, kultūrinės kompetencijos pagrindus. Integruojamosios programos skirtos aktualizuoti ugdymo turinį orientuojant jį į profesinei karjerai ir socialinei integracijai būtinų kompetencijų plėtotę, atsižvelgus į vietos problemas ir iniciatyvas bei jų sąsajas su šalies, Europos Sąjungos, pasaulio raidos tendencijomis.

Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje (2005) numatyta, kad integruojamųjų mokymo programų gairėse, kurios apima mokymąsi, komunikavimą ir IKT, pilietiškumą, verslumą, darnią plėtotę, kultūrinę kompetenciją, numatoma išnagrinėti ir atnaujinti dabartines pradinio ir vidurinio ugdymo dalykų bendrąsias programas, tikslų ir įgytų žinių vertinimą sieti su įgyta kompetencija.

Šiuo metu Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje į pedagoginę veiklą yra integruojama *Bendroji pilietinio ugdymo programa* (2004), kurios tikslas – padėti jaunuoliams įgyti pilietinių žinių ir ugdytis gebėjimus šias žinias panaudoti praktiškai; 2004 m. vasario 23d. patvirtinta *Vaikų ir jaunimo socializacijos programa* kurios strateginis tikslas - plėtoti vaikų ir jaunimo socializacijos galimybes, skatinti kultūrinės ir pilietinės brandos ugdymą; *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa* (2007) ir kitos integruojamojo pobūdžio neformaliojo ugdymo programos. Kadangi neformalusis ugdymas nėra siauras specializacijos ugdymas, o kompetencijų ir įgūdžių lavinimas, į kuriuos ir yra orientuotos integruojamosios programos.

Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose (2003) išskiriamos didžiausias dėmesys skiriamas šioms mokinių asmenybės ugdymo kompetencijoms:

- Asmeninė kompetencija. Gilesnis savęs pažinimas ir suvokimas, gebėjimas save pristatyti, savęs vertinimas, savianalizės įgūdžiai, pasitikėjimas savimi, atsakomybė už savo veiksmus.
- Edukacinė kompetencija. Saviraiškos mokymosi bei informacijos valdymo įgūdžiai, požiūris į mokymąsi visą gyvenimą.

- Socialinė kompetencija. Bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai, darbo komandoje ir dalijimosi atsakomybe įgūdžiai, verslumo įgūdžiai, konfliktų sprendimo įgūdžiai, lygių galimybių įsisąmonijimas, ekonominė savimonė, saviraiškos galimybių įsisąmonijimas ir panaudojimas.
- Profesinė kompetencija. Specifinių sričių žinios bei įgūdžiai, supratimas apie šiuolaikinę darbo rinką, požiūris į verslo kokybę.

Neformaliojo ugdymo dėka, pasitelkiant integruojamąjį ugdymą sudaromos sąlygos gerėti mokinių bendravimui su tėvais, bendraamžiais, subjektyvios savijautos, laimės ir saugumo pojūčiui ir t. t.

1. 2. Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos būtinumą ir įgyvendinimą lemiančios priežastys bendrojo lavinimo mokykloje

XX a. civilizacijos pabaiga pasižymi mokslo ir technikos pažanga, informacinėmis technologijomis, kurios, susiaurindamos žmonių požiūrį, veržiasi į jų asmeninę erdvę, taip mažina jų autonomiškumą. Žmogaus kasdienybėje teatras užleidžia vietą striptizo klubams, rimtos knygos – bulvarinei spaudai, laisvalaikį užima televizija, o vyro ir moters meilę pakeičia „seksas“. Todėl šiandien jau neverta stebėtis, kodėl skirtingų lyčių asmenų bendravime tos pačios lyties asmenų „sąjunga“ bei nepilnamečių lytiniai santykiai tapo priimtinais dariniais. Kai ypač skaudžios tapo tokios mokinių problemos kaip nėštumų ir abortų, venerinių ligų skaičiaus didėjimas, AIDS grėsmė ir konkretūs šios ligos atvejai, bendrojo lavinimo mokyklose pradėjo plisti lytinio švietimo banga. Kaip teigia B. Pukelis, K. Obeleniene (2004), lytinis švietimas – tai procesas, kuriuo siekiama supažindinti su lytinių organų anatomija, lytinio gyvenimo higiena, lytiškai plintančių ligų profilaktika ir gimstamumo kontrolės metodais. Šiuolaikinis lytinis švietimas turi du tikslus: užtikrinti veiksmingą lytiškai plintančių ligų ir AIDS prevenciją ir padidinti kontracetinių priemonių vartojimą. Lytinio švietimo krypties šalininkai pabrėžia, kad lytinis švietimas – daugiau negu žmonių seksualumo aiškinimas, biologinių faktų pateikimas dėstant biologiją ar kitus dalykus. Lytiniu švietimu siekiama, kad mokiniai gautų informaciją apie reprodukcinę ir lytinę sveikatą, įgytų bendravimo įgūdžių, padedančių apsiginti nuo seksualinės prievartos. Šios krypties atstovų teigimu, „...tikslios informacijos apie reprodukcinę sveikatą, kontracetiją stygius didina neplanuotų nėštumų galimybę, bei rizika užsikrėsti LPI tarp paauglių“ (Stipri šeima, stipri valstybė. Kodėl Lietuvai reikia reprodukcinės sveikatos priežiūros ir lytinio švietimo?, 2005, p.5). Būtent gimstamumo kontrolė ir reprodukcinės sveikatos samprata bei neigiama nuostata nėštumo atžvilgiu yra išskirtinis bruožas, kuriuo grindžiamas lytinio švietimo procesas.

Bendrojoje pilietinio ugdymo programoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. liepos 5 d. įsakymu Nr. ISAK–1086 (Žin., 2004, Nr.108-4058), teigiama, kad šiuolaikinei demokratijai būtina teisinę savimonę ugdyti kartu su dorine savimone, todėl siekiama išugdyti sąmoningą pilietį, gebantį kiekvieną savo veiksą grįsti visuotiniu nuovokumu ir doriniais principais. Šiandieninė mokykla orientuota į vertybes, jų perdavimą, taip ugdant dorovingą asmenybę. Tačiau kokios vertybės ugdomos propaguojant kontracetines priemones? Kaip lytinio švietimo apologetai ugdo mokinių vertybinę orientaciją? Juk lytinis aktas - tai meilės ir pagarbos įrodymas. Normalus lytinis gyvenimas gali būti tik santuokoje, kadangi jis yra asmeninės saviraiškos dalis ir yra glaudžiai susijęs su žmogaus dorove. Dviejų žmonių buvimas kartu nėra paprastas santykis. Jam reikalingas dvasinis, emocinis-psichinis subrendimas. Reikia, kad žmogus būtų savimi, išsaugotų savo garbę ir orumą, bendraudamas su kitu įtvirtintų ne save, o kitą žmogų, gerbtų jo asmenybę, įsijaustų ir užjaustų jį. Tokia sąjunga galima tuomet, kai elgesys nėra lemiamas biologinių ar egoistinių poreikių, troškimų, priklausomybės ir kt.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugsėjo 5 d. nutarimu Nr 948 patvirtintame Nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos šeimos įgyvendinimo 2008 – 2010 m. priemonių plane (Žin., 2007, Nr. 98–3977) viena iš numatytų priemonių yra užtikrinti, kad mokyklose būtų vykdoma *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* programa. Švietimo ir mokslo ministras 2006 m. vasario 14 d. patvirtino „Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimo metodines rekomendacijas“, kuriose apibrėžti tokių programų rengimo ir įgyvendinimo principai, priemonės, programų turinio reikalavimai ir kt., o 2007 m. vasario 7 d. įsakymu Nr. ISAK–179 patvirtinta „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo“ programa.

Reprodukcinų teisių gynėjai tvirtina, kad lytiškumo ugdymas nereikalingas, o bendrojo lavinimo mokyklose būtina mokinius lytiškai šviesti – įduoti į jaunas rankas kontracetines priemones ir išmokyti kaip reikia jomis naudotis. Jų argumentas, grindžiantis lytinio švietimo būtinybę, labai paprastas – mokiniai nesugeba susivaldyti. Anksčiau ar vėliau jie vistiek lytiškai santykiaus, kad ir kiek Bažnyčia, tikintieji, mokytojai, tėvai ar kiti asmenys moralizuotų. Deja, šiuo atveju pasakoma tik dalis tiesos, kuria pretenduojama į pagrindinę tiesą. Iš tiesų lytinį potraukį paaugliui labai sunku suvaldyti, todėl jam būtina teikti pagalbą mokant jį sąmoningai susivaldyti. Lytinio potraukio suvaldymas svarbus asmenybės mokymasis, kurį galima sulyginti su kitais dalykais, kurių žmogus mokosi nuo gimimo: valgyti, sėdėti, vaikščioti, kalbėti, skaityti ir t. t. O visos priemonės, kurios padeda išvengti lytinių santykių padarinių, tik sukuria saugumo iliuziją, atimdamos būtinybę susivaldyti ir ugdyti dorinę valią. Taip pat lytinio švietimo turinyje slepiasi žeminantis požiūris į žmogų, kuris „...traktuojamas kaip robotas, neturintis jokių aukštesnių jausmų. Keista lytinio švietimo logika – iš pradžių dirginami žemesnieji instinktai („išdažomi langai“), po

to nuo pavojingų ar nepageidaujamų jų aktualizacijos padarinių siūloma „gelbėtis“ visokiomis „apsisaugojimo technikomis“ (Narbekovas, Obelenienė, Pukelis, 2008, p. 300). Tačiau koks gyvenimas laukia bendrojo lavinimo mokyklos mokinio, kuriam perteikiama tokia informacija? Ar tereikia suteikti žinių apie „technikas“ ir lytinių problemų nebebus, o mokiniai galės svaigintis malonumų jūroje? Nereikia pamiršti, jog apsisaugojimo technikos, kurias akcentuoja lytinio švietimo šalininkai, yra greitai pamiršamos paauglių suartėjimo metu kylančiose aistrose, nes jie nėra robotai. Tuo tarpu propaguojamos apsisaugojimo priemonės netiesiogiai stumia žmones į „sekso“ sūkurį.

Seksualinių ir reprodukcinų teisių chartijoje (1998) paauglių nėštumas ir gimdymas interpretuojami kaip rizikos paauglių sveikatai veiksniai. Lytinis aktas nėra siejamas su gyvybės pradėjimu. Lytiškumas įprasminamas kaip kūno funkcija, „seksualinės saviraiškos laisvė“: visi asmenys turi būti laisvi nuo tokio religinio teksto, įsitikinimų, filosofijų ir papročių interpretavimo, kuris tampa įrankiu jų minčių apie seksualinės ir reprodukcinės sveikatos priežiūrą bei kitus dalykus laisvei varžyti. Šiandieninė mokykla orientuota į vertybes, jų perdavimą. Tačiau kokios vertybės ugdomos propaguojant kontracetines priemones? Kaip lytinio švietimo apologetai ugdo mokinių vertybinę orientaciją?

Kaip teigia Ustilaitė S. (2001), žmonėms, nepasiekusiems dvasinės brandos, lytiniai santykiai, užuot tapę geidžiamo ilgalaikio abipusio ryšio pagrindu, atneša daug dvasinių išgyvenimų, skausmo ir nusivylimo. Pirmasis seksualinis patyrimas asmeniui yra ypač svarbus, kadangi imprintingo mechanizmu užfiksuojamas santykio su partneriu įspūdis tolimesniame gyvenime įgyja besąlygišką, autonominę reikšmę. Kartais jis palieka neišdildomą pėdsaką visam gyvenimui.

Pukelio S. (1998) pateikta sekso (paleistuvystės) ir meilės priešprieša atspindi lytinio švietimo ir lytiškumo ugdymo rezultata:

Paauglių lytinių santykių paplitimas. Moksliniai tyrimai (Jaruševičienės, 1998–1999; Respublikinės universitetinės ligoninės vaiko raidos centro inicijuotas tyrimas, 2004; Vilniaus visuomenės sveikatos centro atliktas tyrimas, 2004 ir kt.) liudija, kad lytiniai santykiai yra paplitę paauglių tarpe. Jaunų žmonių lytinių santykių paplitimą iš dalies galima paaiškinti šiandien mūsų visuomenėje pasikeitusiomis, liberalesnėmis lytinio elgesio normomis, visuomenės moralės ir lyčių socialinio elgesio stereotipų kaita. Šiandien vieša visuomenės nuomonė nesmerkia paauglių seksualinio aktyvumo. Neištikimybė, gyvenimas nesusituokus, seksualinis palaidumas vis labiau toleruojami. Įvairūs autoriai (Pukelis, 1998; Trimakas, 2000; Vaitoška, 2007) teigia, kad paauglystėje, labiau nei bet kuriame kitame žmogaus amžiuje yra būdingas jaunatviškas entuziazmas ir idealizmas. Šiuo atveju, priešingai nei seksualinis aktyvumas, lytinis susivaldymas ir ištikimybės idealo siekimas paauglystės laikotarpiu tinkamesni, nes „paauglio mąstymas linkęs siekti idealų, net jei jų kokybė ir prasmė atrodo nežymi. (...) Žmogus turėtų gebėti išlaikyti tam tikrą įtampą šioje srityje ir nepasiduoti lytiniam potraukiui, jei emocionaliai viršesni dalykai ar pareigos ir ištikimybės sumetimai to reikalauja“ (Erikson, 1996, p.263 - 265). „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo“ programos (2007) prevencinė paskirtis – „...vykdyti ankstyvų lytinių santykių ir su jais susijusių problemų (...) prevenciją“, padėtų moksliams valdyti jų lytinį potraukį.

Ankstyvų lytinių santykių padariniai. Lietuvos civilinis kodeksas nurodo, jog asmuo tampa pilnamečiu, kai jam sukanka 18 metų. Tokio amžiaus asmuo įgyja teisę tuoktis ir gali priimti tiek asmeninius, tiek politinius sprendimus. Tačiau labai sunku įvardinti, kokio amžiaus žmonės yra

pakankamai subrendę įgyti lytinę patirtį. „...egzistuoja tam tikra dviprasmybė: aiškus valstybės teisinis santuokos reguliavimas ir lytinio gyvenimo pradžios nereglamentavimas leidžia daryti dvi išvadas – arba valstybinį santuokos sudarymo amžiaus reglamentavimą galima laikyti ir lytinio gyvenimo pradžios reglamentavimu, (...), arba lytinis gyvenimas yra laikomas visiškai privačia sfera, į kurios reguliavimą valstybė nesikiša“ (Narbekovas, Obelenienė, Pukelis, 2008, p. 142). Dauguma tiek lietuvių, tiek užsienio šalių autorių šaltinių, kuriuose nagrinėjami ir tyrinėjami paauglių lytiniai santykiai bei jų padariniai (Jaruševičienė, 2000; Petrauskas, 2004; Jakubčionytė, Davidavičienė, 2004; Nacionalinės AIDS programos vertinimas; JT gyventojų fondas, 2004; Veiksmų programa, 1995), dažniausiai įvardinami trys ankstyvų lytinių santykių padariniai: lytiškai plintančios ligos (LPL), AIDS / ŽIV ir paauglių nėštumai. Tačiau norint ugdyti nepilnamečių atsakingą lytinę elgseną, vien šių padarinių nepakanka. 1994 m. liepos 19 d. priimtas *Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas* (1994) akcentuoja, kad sveikata – tai ne tik ligų ir fizinių defektų nebuvimas, bet ir fizinė, dvasinė bei socialinė žmogaus gerovė. Tad reikia nepamiršti, kad ankstyvų lytinių santykių padariniai turi neabejotinos įtakos mokinių fizinei, psichologinei sveikatai bei socialinei gerovei.

- *Ankstyvų lytinių santykių įtaka mokinių fizinei sveikatai:* lytiniu keliu plintančiomis ligomis užsikrėtimo rizika, lytinės sveikatos blogėjimas (aborto patyrimas, lytiškai plintančios ligos turi įtakos tolimesniam nevaisingumui), rizika susirgti gimdos kaklelio vėžiu (kaip teigia Čigriejienė V., Tarnauskas E. (1998), jei lytiškai santykiauti pradedama iki pirmų mėnesinių, rizika susirgti gimdos kaklelio vėžiu yra 26:1, jei lytiniai santykiai pradedami iki 16 metų – rizika 16:1, o jei lytinis gyvenimas atidedamas iki 20 metų – 1:1), traumų tikimybė (anot Starkuvienės S, Zaborskio A. (2005) apskaičiavus galimybę susižeisti lytiškai santykiavusiems ir nesantykiavusiems mokiniams, paaiškėjo, kad ji daugiau nei du kartus didesnė atsakiusiems, kad yra turėję lytinių santykių).
- *Ankstyvų lytinių santykių padariniai mokinių psichinei sveikatai:* tikimybė susirgti depresija (pasak S. Ustilaitės (2001), beveik ketvirtadalis (23,4 proc.) berniukų ir daugiau nei trečdalis (38,1 proc.) mergaičių, turėjusių santykių, patyrė su jais susijusių skaudžių išgyvenimų), savižudybės rizika (depresija sergantys mokiniai savaime susiduria ir su didesne savižudiško elgesio rizika), savivertės ir pasitikėjimo savimi sumažėjimas, skaudi patirtis, gyvenimo džiaugsmo mažėjimas.
- *Ankstyvų lytinių santykių padariniai mokinių socialinei gerovei:* paauglių nėštumų didėjimas, rizikos gimti nesantuokiniais vaikams didėjimas, motinos ir vaiko skurdas, skyrybų rizika (R. Grigas (1988) pastebi, kad dabar seksualiniai santykiai yra svarbesni negu anksčiau, bet šiuolaikinis seksualinių santykių suabsoliutinimas, ankstyvi ir dažni ikivedybiniai lytiniai

santykiai gimdo seksualinę disharmoniją, neištikimybę, skyrības), nusikalstamumo rizikos didėjimas („remiantis JAV Nacionalinės ilgalaikės paauglių sveikatos studijos duomenimis (...) ankstyvi lytiniai santykiai ir paauglių vėlesnis nusikalstamumas yra susiję. Tyrimo autoriai nustatė, jog nuo pradėtų lytinių santykių iki nusikaltimo prabėga vidutiniškai vieneri metai“ (Narbekovas, Obelenienė, Pukelis, 2008, p. 146 – 147)), partnerių kaita (kaip teigia Jaruševičienė L. (2005), Lietuvoje daryti tyrimai patvirtina, jog juo anksčiau pradamas lytinis gyvenimas, juo didesnė partnerių kaita).

Seksistinė lytiškumo ugdymo aplinka. „Patys vaikai, jų tėvai, giminės ir mokytojai, knygos, televizija, leidiniai, žaislai, žaidimai, muzikos kūriniai, tradicijos, internetas – tai šaltiniai, per kuriuos vaikai nuo mažens priima elgesį, kurį visuomenė vertina kaip priimtina ir būdingą vienai ar kitai lyčiai“ (Ivanauskienė F., Šidlauskienė V., 2008, p. 43). Atlikti vaikų literatūros tyrimai atskleidė vyraujančią seksizmą. Televizija, internetas, kompiuteriniai žaidimai, animaciniai filmai, popkultūra, žaislai, žaidimai ir kt. mokiniams daro seksistinę įtaką. „Šiandien TV tampa seksualių merginų įvaizdžių propaguotoja ir jaunimo seksualumo (visur ir visada būti *sexy*) įkvėpėja. Seksas ir viskas, kas su juo susiję, visada buvo paklausiausia prekė, tačiau pastaraisiais laikais tuo naudojama kaip niekada“ (Ivanauskienė F., Šidlauskienė V., 2008, p. 52). Iš tiesų, šiandien televizijoje demonstruojamos jaunos merginos – „barbės“ krūtims, akinančiai nubalintomis šypsenomis bei provokuojamomis dirbtinėmis pozomis tapo ne nukrypimu, o televizine norma.

Apibendrinant galima teigti, kad „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo“ programos įgyvendinimo būtinybė bendrojo lavinimo mokykloje yra akivaizdi.

1. 3. Švietimo kokybės problema šiandieninėje mokykloje ir mokinių rengimo šeimos gyvenimui bei lytiškumo ugdymo kokybės vadyba

Gyvenant XXI amžiuje, kuris apibūdinamas kaip nuolatinių pokyčių visuomenėje ir veržlios informacijos bei komunikacijos technologijų plėtros laikotarpis, kiekvienai organizacijai ypač aktualus tapo perėjimas prie naujo mąstymo, kuris grindžiamas nuolatiniu rūpinimusi kokybe. Ne išimtis ir švietimo sistema. Siekiant užtikrinti kokybę, reikia nustatyti visiems bendrus standartus, tačiau iki šiol nėra tikslaus ir taikytino švietimo kokybės apibrėžimo. Trečiasis Prahos forumas, skirtas švietimo reformoms Europoje (2003) pažymi, kad kokybė vienu ir tuo pačiu metu suvokiama ne tik kaip uždavinys, bet ir kaip metodas, priemonė ar procesas bei procedūrų ir standartų visuma, kuri skatina siekti ir dirbti dar geriau. Visų pirma, užtikrinant kokybę siekiama užtikrinti švietimo sistemų ir įstaigų efektyvumą, veiksmingumą, teisingumą,

skaidrumą ir demokratišką veiklą. Tai susiję ir su principais, vertybėmis bei tikslais, kurių siekiant esame priversti užtikrinti tam tikrus standartus, taisykles, metodus ir darbo praktiką.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (Nauja įstatymo redakcija 2003 m. birželio 28 d.: Nr. IX – 1630, 2003 – 06 – 17, Žin., 2003, Nr. 63 – 2853 (2003–06–28)) įtvirtinta nuostata, kad mokinys turi teisę „gauti geros kokybės švietimą“, taip pat pabrėžiama, jog už švietimo kokybę atsako švietimo teikėjai (mokytojai, mokyklos, įvairios organizacijos). Formaliojo ir neformaliojo švietimo kokybę užtikrina valstybė.

Dažnai švietimo kokybė yra apibrėžiama kaip požymių visuma, leidžianti spręsti, „kaip švietimo įstaiga, švietimo sistema ar atskiri jos posistemiai vykdo savo paskirčiai būdingus bei nacionalinius ir regioninius švietimo tikslus, atitinka ugdytinių/klientų poreikius, Europos Sąjungos, pasaulio šalių švietimo tendencijas, siekia naujovių ir nuolatinio tobulėjimo esamomis sąlygomis ir geba tas sąlygas gerinti“ (Barkauskaitė, Bruzgelevičienė, 2002, p. 11).

Mokslinėse diskusijose dažnai nagrinėjami tokie klausimai: ar kokybė yra išmatuojama, ar tai yra per daug nesuprantama ir paslaptinga sfera? Ar ji slypi reputacijoje, gerame varde ar rezultatuose? Ar ji sukuriama pačios švietimo institucijos ir jos klientų, ar vis dėlto egzistuoja nepriklausomai nuo jų nuomonės? Ar jos lygį, užimamą vietą mokyklų rangavimo skalėje nustato visuomenės informavimo priemonės, ar įgijamų žinių ir gebėjimų visuma? Ir galiausiai, ar galima įrodyti kokybę, jei kol kas dar jos neįmanoma apibrėžti? Ar galima išmatuoti kokybę, jei negalima pasakyti, kas yra kokybė? Ir jei negalima apibrėžti jos, tai ar ji iš tikrųjų egzistuoja?

Gamybinėje sferoje kokybės aktualumo klausimas gvildenamas jau labai seniai, tačiau švietimo kontekste pradėta aptarinėti tik nuo 1990 metų (L.Harvey, T.Knight, D.Green, E.Sallis, Van Damme iš Valiuškevičiūtė ir Mikutavičienė, 2006). Siekiant nustatyti, koks gamybinio sektoriaus produktas yra kokybiškas nesunku, nes produkto kokybę apsprendžia jo objektyvieji (išmatuojamieji) požymiai. Švietimo sistemoje produktas yra paslauga, kuri yra subjektyvi, todėl išmatuoti ją sunku, o kartais - neįmanoma.

„Objektyvią ir subjektyvią kokybę išskyrė jau J.Lock‘as (1632-1704) (Hochheid iš Valiuškevičiūtė ir Mikutavičienė, 2006)“. Objektyvi kokybė – tai objekto, daikto savybės ir pastebimi požymiai. Kokybė gali būti nusakoma kiekiu, dydžiu, forma ir išmatuojama. Subjektyvi kokybė yra neišmatuojama, o patiriama per sąmonės kombinacijas, prasmingas patirtis, taip, kaip patiriami garsai, šiluma ar skonis. Kokybė – tai gerumo, vertingumo ir puikumo supratimas subjektyviais būdais. Lock‘o teigimu, subjektyvi kokybė yra net neišmatuojama, atrodytų jos realiai ir apibrėžti neįmanoma. Tačiau Bogue ir Hall (2003) yra įsitikinę, jog vis dėlto kokybę galima apibrėžti ir išmatuoti. Tai pasiekama bendro susitarimo pagalba. „Paslaugų sfera iš esmės yra

daugiau ne gamybinis objektas, o kompleksiškas, tarpasmeninis susitarimas, kuriam reikalingas įvairiapusis valdymas.“ (McGhee iš Valiuškevičiūtė ir Mikutavičienė, 2006, p. 6).

Kokybę, kaip reliatyvią sąvoką, švietimo sistemoje galima išskaidyti į dvi kryptis (Van Damme iš Valiuškevičiūtė ir Mikutavičienė, 2006, p. 19):

- Kokybė, kaip tikslų (paskirties) atitikimas, – skirtingos švietimo institucijos gali turėti skirtingas misijas ir tikslus. Tai inicijuoja organizacijos misijos ir tikslų nuolatinio apsvaistymo būtinybę. Bendrojo lavinimo mokyklų, profesinių mokyklų, kolegijų, universitetų ar suaugusiųjų švietimo institucijų bendrąją misiją ir tikslus nusako politiniai/strateginiai šalies dokumentai, o jų kokybę reguliuoja įvairios akreditacinės, suinteresuotos organizacijos, kurių paskirtis – užtikrinti kokybę. Iš kitos pusės organizacija, formuluodama misiją ir tikslus, pati apsibrėžia savo vietą švietimo sistemoje ir jei misijoje neišryškina savo unikalumo, vertingumo - rizikuoja būti neatpažinta savo potencialių klientų.

- Kokybė, kaip tinkamumas paskirties išpildymui, – kokybė vertinama pagal tai, kaip švietimo institucijos veikla atitinka paskirtį. Instituciniame lygmenyje, paskirtis bendriausia forma atsispindi organizacijos misijoje, o veiklos kokybė yra nusakoma kaip tos paskirties atliepimo lygmuo, t.y. ar institucija atlieka savo paskirtį. Tikrinamas proceso metu gautų rezultatų atitikimas tikslams.

Bendriausia prasme, švietimo kokybe dabar laikytini švietimo klientų (švietime dalyvaujančių asmenų, visuomenės), profesionalų (pedagogų, švietimo įstaigų vadovų, švietimo valdymo lygmenų specialistų, švietimą aptarnaujančios infrastruktūros specialistų, mokslininkų) ir politikų susitarimai dėl švietimo tikslų (vertybių, modelių, kurių įkūnijimo siekiame), jų siekimo būdų (kaip, kokiais ištekliais, darbų paskirstymas ir jų atlikimo laikas ir pan. ir pasiekimų įvertinimo kriterijų (laukiamų rezultatų) bei sutartinių tikslų pasiekimo laipsnis.

Švietimo kokybę Barkauskaitė ir Bruzgelevičienė (2002) apibrėžia kaip požymių visumą, leidžiančią spręsti, kaip švietimo įstaiga, švietimo sistema ar atskiri jos posistemai vykdo savo paskirčiai būdingus bei nacionalinius ir regioninius švietimo tikslus, atitinka ugdytinių/klientų poreikius, Europos Sąjungos, pasaulio šalių švietimo tendencijas, siekia naujovių ir nuolatinio tobulėjimo esamomis sąlygomis ir geba tas sąlygas gerinti.

Pasak Ališausko R. (2000) susitarimus dėl švietimo kokybės apsprendžia trys esminės veiksmių grupės:

- *Asmens švietimo poreikiai: dabartiniai poreikiai, artimos ir tolimos ateities lūkesčiai.*
- *Lietuvos visuomenės, valstybės, kultūros dabarties poreikiai, artimos ateities ir tolimos ateities lūkesčiai, visuomenės ir valstybės tikslai ir raidos kryptys.*
- *Europos, pasaulio švietimo raidos dabartinės tendencijos ir ateities iššūkiai.*

Mokytojai, mokiniai, jų tėvai laikytini pagrindiniais švietimo klientais. Jie kelia įvairius tikslus, turi savo lūkesčius, poreikius. Šių žmonių poreikių tenkinimas, tarpusavio bendradarbiavimas yra svarbi švietimo kokybės dalis.

Siekiant švietimo kokybės, įgyvendinant būtina telkti „suinteresuotų visuomenės grupių, valstybės institucijų ir nevyriausybinę organizacijų, mokinių, jų tėvų, švietimo profesionalų, darbdavių ir politikų pastangas“ (Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatos, 2003, p. 4).

Mokytojo kompetencija tiesiogiai lemia ugdymo proceso kokybę. Būtinai bendradarbiavimo įgūdžiai, organizaciniai gebėjimai, dalykinė kompetencija, teigiamas požiūris į ugdymą, bendravimo stiliaus tinkamumas.

Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo kokybės valdymo svarbą įrodo pats ugdymo procesas. Abi institucijas rengiant mokinius gyvenimui šeimoje – mokyklą ir šeimą - jungia tas pats ugdomasis objektas – vaikas. Todėl būtinas vienodais reikalavimais pagrįstas pedagoginis poveikis, vienoda dorovinė pozicija, nes tiems poveikiams nesutampant, veikiant skirtingoms vertybinės orientacijos sistemoms, sunkėja pedagoginis procesas, t.y. labai sumažėja pedagoginio poveikio efektyvumas.

Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programoje (2003) pabrėžiama, kad ugdant vaikus tėvų vaidmuo yra pagrindinis, tačiau dėl didelio užimtumo ir atsakomybės stokos tėvai mažiau bendrauja su vaikais, todėl jų ugdomoji įtaka mažėja. Patys tėvai dažnai pripažįsta, kad kalbėtis lytiškumo temomis su vaikais jiems nėra patogiu, trūksta kompetencijos. Todėl būtina didinti tėvų kompetenciją šioje srityje, tėvai turi būti įtraukti į šią programą kaip aktyvūs dalyviai. Kokybės vadybos esminiai bruožai: komandinis darbas; visuotinė sistemos integracija; kokybės standartų kūrimas; kokybės matavimas; nuolatinis kokybės gerinimas. Kaip visuotinės kokybės vadyba atsispindi mokinių rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo procese?

1. Komandinis darbas. Tai svarbi visuotinės kokybės vadybos dalis, nes toks darbas skatina mokyklos ir šeimos bendradarbiavimo kokybės siekimą, o per tai – mokinių kūrybingumą ir iniciatyvą.

2. Visuotinė kokybės vadybos sistemos integracija. Kuriama mokyklos ir šeimos bendradarbiavimo kokybės valdymo samprata, kuri integruojama į mokyklos kokybės vadybos sistemą. Mokyklos ir šeimos bendradarbiavimo kokybė atsispindi misijoje, vizijoje.

3. Kokybės standartų kūrimas. Pirmasis žinomas kokybės valdymo standartas – MIL-0-9858 buvo išleistas JAV 1959 m. ir taikytas karinėje pramonėje. Tarptautinės standartizacijos organizacija ėmėsi iniciatyvos ir 1987 m. išleido kokybės sistemos tarptautinius standartus, kuriuos pavadino ISO 9000 (Pociūtė ir kt., 2005, p. 29).

4. Kokybės matavimas. Sukuriama ar nustatoma konkreti sistema organizacijos veiklos sričių kokybei matuoti. Pirmiausia reikia numatyti kriterijus, po to pagal juos išmatuoti rodiklius, vėliau - gautus rodiklius analizuoti ir nustatyti trūkumų priežastis bei kokybės gerinimo priemonės.

5. Nuolatinis kokybės gerinimas. Kokybės vadybos sistemose (2006) teigiama, kad pagrindinė visuotinės kokybės vadybos idėja – nuolatinis kokybės gerinimas. Šią idėją išskėlė ir propagavo žymūs kokybės teoretikai: Deming, Juran, Crosby, Ishikawa ir kiti. Organizacijos turi apsispręsti pačios, ar jų pagrindinis siekis yra nuolatinis kokybės gerinimas.

Tikrasis gerinimo poveikis atsiskleidžia tik po tam tikro laiko. Tačiau nuo pat visuotinės kokybės vadybos diegimo pradžios reikia leisti idėjoms laisvai judėti ir leisti kiekvienam darbuotojui, nepaisant jo lygio ir vietos organizacijoje, mąstyti. Nuolatinio kokybės gerinimo nuostatų susiformavimui labai svarbu, kad idėjos būtų renkamos, vertinamos, diegiamos ir už jas turi būti atlyginama.

1. 4. Kokybiško lytiškumo ugdymo galimybės formaliajame ir neformaliajame švietime teorinis modelis

Kokybės vadybos sistemose (2006) pabrėžiama, kad sparčiai pasaulyje plintanti Visuotinės kokybės vadyba yra į kokybę orientuotas organizacijos vadovavimo būdas, grindžiamas visuotiniu jos narių dalyvavimu siekiant ilgalaikės sėkmės organizacijai, jos darbuotojams ir visuomenei. Visuotinės kokybės vadybos teorijos esminė idėja, kuri kokybę abipūdina kaip atitikimą klientų reikalavimams, „persikėlė“ ir į švietimo vadybą. Neatsitiktinai Bendrojo lavinimo mokyklų audito metodikos (2002) įžangoje Ališauskas įtvirtina *kokybės, kaip kliento poreikių patenkinimo*, sampratą. Kokybė švietimo įstaigoje apčiuopiama per klientų pasitenkinimą teikiama paslauga. Čia svarbus uždavinys – identifikuoti švietimo paslaugos klientus ar vartotojus, jų poreikius bei lūkesčius, keliamus paslaugai, kuri yra teikiama bei sukurti sistemą, kuri leistų nustatyti poreikių patenkinimo laipsnį bei subjektyvų klientų pasitenkinimo faktą arba nepasitenkinimo priežastis.

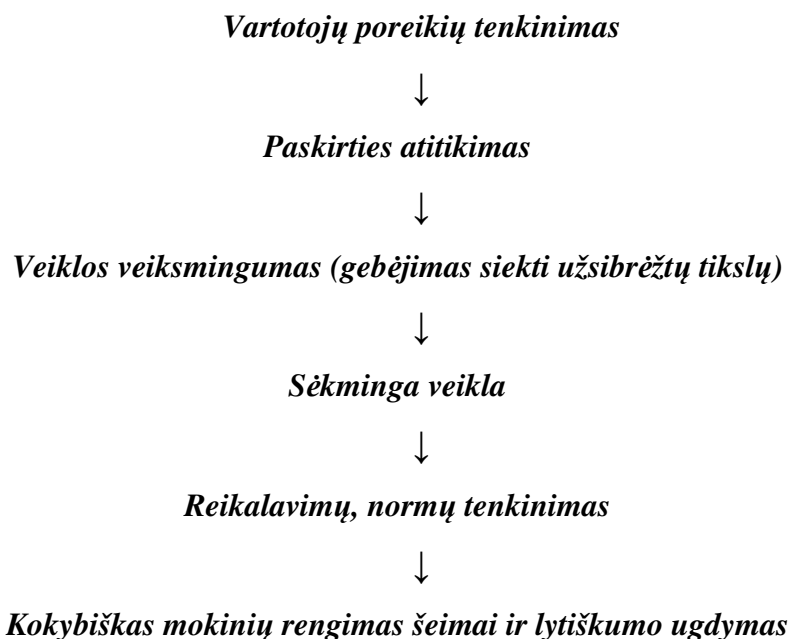
Kokybės planavimo žemėlapi pasiūlęs Juran (Kokybės vadybos sistemos, 2006) pateikė 9 žingsnių rekomendacijas, kaip pasiekti kokybės:

1. Identifikuoti vartotojus.
2. Nustatyti šių vartotojų poreikius.
3. Išversti šiuos poreikius į organizacijos kalbą.
4. Sukurti produktą, kuris atitinka šiuos vartotojų poreikius.
5. Optimizuoti produkto savybes taip, kad jos atitiktų organizacijos ir vartotojų poreikius.

6. Sukurti procesą, kuris gamina sukurtą produktą.
7. Optimizuoti procesą.
8. Patikrinti, ar procesas gali pagaminti norimą produktą.
9. Perkelti procesą į gamybą (operacinį lygmenį).

Švietimo kokybės užtikrinimo koncepcijos projekte (2008) pabrėžiama, kad švietimo kokybė yra visuma švietimo savybių, kurios lemia: švietimo gebėjimą tenkinti su juo siejamus lūkesčius ir asmens bei visuomenės poreikius; tinkamą švietimo misijos ir švietimo sistemai priskiriamų funkcijų atlikimą bei švietimui keliamų tikslų įgyvendinimą. Tad galima išskirti tris grupes švietimo kokybės objektų: tikslai (vertybės, modeliai, kurių įgyvendinimo siekiama), tikslų siekimo būdai (planai, koku būdu bus siekiama tikslų, kiek išteklių tam bus skirta, kas ir kada atliks vienus ar kitus darbus), ir vertinimo kriterijai (laukiami rezultatai, kurių tikimasi po plano įgyvendinimo, tikslų, standartų pasiekimo laipsnis).

Rengiant mokinius šeimai ir ugdant lytiškumą kokybė, kaip ir kitose neformaliojo ugdymo programose, vaidina svarbų vaidmenį. Remiantis *Švietimo kokybės užtikrinimo koncepcijos* projektu (2008) galima sudaryti tokią kokybės teorinių sampratų schemą ir ją pritaikyti mokinių rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo veikloje siekiant, kad veikla būtų kokybiška:

- ***Vartotojų poreikių tenkinimas.*** Visuotinės kokybės vadybos teorijoje kokybė suprantama kaip atitikimas vartotojų reikmėms. Organizacijoje, siekiančioje visuotinės kokybės, vadovai įtraukia į svarbių sprendimų priėmimą kiek įmanoma daugiau žmonių ir suteikia organizacijos nariams daugiau įgaliojimų. Įgaliojimas reiškia galių ar valdžios suteikimą

asmeniui, grupei. Įgaliojimo paskirtis – skatinti įsipareigojimų jausmą ir norą dalyvauti. *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa (2007)* yra orientuota į vartotoją – bendrojo lavinimo mokyklos mokinį. Tinkamai integruojama programa tenkina tokius mokinių poreikius kaip savigarba, saugumas, pagarba, meilė ir kt. Svarbu gebėti pritaikyti programą prie tam tikrų besikeičiančių bendrojo lavinimo vidurinės mokyklos mokinių poreikių, skatinti juos aktyviai ir drąsiai dalyvauti užsiėmimuose, nes ne visada mokiniai patys išdrįsta pasisakyti lytiškumo tema. Išsakytos mintys, pažiūros pedagogui padeda nustatyti, kokius mokinių poreikius reikia tenkinti.

- ***Paskirties atitikimas.*** *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programoje (2007)* pabrėžiama, kad integruojant programos turinį yra nepriimtina: neatsakingas, lengvabūdiškas požiūris į lytinius santykius; informavimas apie kontraceptines priemones neturi būti reklama, jis neturi tapti paskata ankstyviems lytiniam santykiams; žinios apie kontraceptikus neturi būti pateikiamos kaip priimtina alternatyva susilaikyti nuo ankstyvų lytinių santykių; komercinių ar visuomeninių organizacijų, užsiimančių kontraceptikų ir kitų priemonių rinkodara, atstovų dalyvavimas ugdymo procese; ugdymo procese lytiškumas turėtų būti traktuojamas kaip visą asmenį apimantis dalykas, kalbėtina apie žmogaus kūno ir dvasios vienovę; diegiant programą svarbu išlaikyti aiškią vertybinę nuostatą: darnia santuoka grindžiama šeima yra vertybė. Siekiant, kad programa atitiktų paskirtį, jos įgyvendinime būtinas šių nuostatų laikymasis.
- ***Veiklos veiksmingumas (gebėjimas siekti užsibrėžtų tikslų).*** Norint, kad veikla darytų poveikį mokinių lytinei pasaulėžiūrai, pirmiausia reikia ruošti bendrojo lavinimo mokyklos pedagogus, kad jie įgytų tam tikrų kompetencijų, gebėjimų, žinių, kurie palengvintų veiklą. *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos (2007)* viename iš uždavinių teigiama, kad mokymo kursai, kurių metu supažindinama, kaip dirbti su ta programa, turėtų būti organizuojami mokyklų komandoms. Komandą gali sudaryti dalykų mokytojai, psichologas, socialinis pedagogas, visuomenės sveikatos priežiūros specialistas, išklause specialų kursą, kaip dirbti su šia programa. Siektina, kad komandos nariai būtų glaudžiai susiję su mokiniais, juos gerai pažintų, būtų pelnę jų pasitikėjimą bei pripažinimą ir sugebėtų pritaikyti programą prie konkrečių mokinių poreikių. Programos įgyvendinimą užtikrina mokyklos vadovas. Taip pat teigiama, kad lytiškumo ugdymas neturėtų būti patikimas iš šalies atėjusioms organizacijoms ar asmenims.

Siekiant veikla būtų veiksminga, į ją reikia įtraukti ne tik formalųjį ir neformalųjį ugdymą, bet taip pat ir mokinių tėvus. Laužikas J. (1993), Uzdila J. (1993), Gaigalienė M. (1998), Šalkauskis S. (1998) ir kiti autoriai teigia, jog šeima yra pirmutinis ir pagrindinis ugdymo

veiksny. Tad siekiant kokybiško lytiškumo ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje, į šį procesą reikia įtraukti tėvus. Tėvai turi teisę ir galimybę mokykloje, kurioje mokosi jų vaikas, iš anksto susipažinti su programos turiniu. Norintiems tėvams kiekvienoje bendrojo lavinimo mokykloje sudaroma galimybė išklausti paskaitą apie tai, kaip aptarti su vaiku lytiškumo, tarpasmeninių santykių ir šeimos klausimus.

Pasak S. Ustilaitės (2008), ugdant jaunų žmonių lytiškumą, būtina atkreipti dėmesį į kai kuriuos principus, kuriuos reikia akcentuoti rengiant mokinius šeimai ir ugdant lytiškumą. Visų pirma lytiškumo klausimai turi būti integruojami į visus mokomuosius dalykus, užklasinę veiklą, o perteikiamos žinios turi atitikti mokinio brandos lygį. Ypač jautriai reikia pateikti tuos lytiškumo aspektus, apie kuriuos geriausia kalbėtis individualiai, arba ilgalaikių, draugyste ir pasitikėjimu grįstų santykių su tėvais terpėje. Intymios lytinės sueities detalės neturi būti aptariamoms klasės aplinkoje. Pagal poreikį atskiros temos gali būti aptariamoms atskirai berniukams ir mergaitėms. Visa informacija turi būti pateikiama atsižvelgiant į vaikų amžių, poreikius, patirtį, brandumą, gebėjimus, vertybinius ir religinius įsitikinimus. Medžiaga, turinti tam tikrą erotinį ar sužadinantį pobūdį, neturi būti naudojama nei dirbant su vaikais, nei organizuojant individualų ar grupinį darbą. Nė vienas neturi būti raginamas ar tuo labiau verčiamas daryti tai, kas peržengtų kuklumo ribas ar pažeistų paties mokinio jautrumą ar privatumą.

Žmogaus lytiškumas suprantamas kaip apimantis biologinius, psichologinius, sociokultūrinius ir dvasinius aspektus. Jis neturėtų būti aiškinamas kaip išimtinai biologinis konstruktas, nes tai prieštarauja visuminei jo sampratai. Taip pat siekiant sėkmingos lytiškumo ugdymo veiklos svarbu išlaikyti paauglio lytinį potraukį tokį, kad asmuo jaustų mažiausią įtampą, vengti seksualinio pobūdžio pagundų, kol susidarys pakankamai stiprūs proto ir valios valdomi vidiniai „stabdžiai“ (Dėl vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo (2006 m. vasario mėn. 14d., įsakymo Nr. ISAK – 261)).

Apibendrinant galima teigti, kad siekiant veiksmingos veiklos svarbu supažindinti mokytojus bei mokinių tėvus, kaip dirbti su šia programa, bei laikytis programoje pateikiamų principų.

- **Sėkminga veikla.** Siekiant sėkmingos veiklos „svarbu prisiminti, kad kiekvienas vaikas, paauglys yra individualus, turintis savą temperamentą, charakterio savybes, vertybes, įsitikinimus, socialinę padėtį (santykiai šeimoje, tėvų išsilavinimas ir pan). Tad kalbant apie lytiškumą „...svarbu parodyti jautrumą kiekvienam paaugliui, sukurti saugią ir jaukią aplinką, kurioje jis jaustųsi laisvas klausinėti, „saugus“ rizikuoti ir išreikšti savo mintis. Svarbu prisiminti, kad, jeigu vaikas jaučiasi nejaukiai, kai kuriuos lytiškumo aspektus derėtų aptarti individualiai, arba vaikas galėtų juos aptarti su tėvais“ (Ustilaitė, 2008, p. 55 – 56).

Vienas iš būdų, prisidedantis prie sėkmingos veiklos ugdant lytiškumą bei rengiant mokinius šeimai – aktyvūs mokymosi metodai, pagrįsti aktyviu mokinių dalyvavimu ir bendradarbiavimu. Ypač tinkantys metodai – diskusija, vaidinimas, situacijų modeliavimas, konkrečių situacijų nagrinėjimas ar tikrų istorijų analizė, piešimas, aplikacijos ar koliažo darymas, didaktinis žaidimas, testas – tai, kas ugdo mokinių komunikacinius įgūdžius, gebėjimą išklausti kitus ir išreikšti save bei savo nuomonę, kritinį mąstymą, problemų sprendimą ir kt. Taip pat taikant aktyvius mokymo metodus neabejotinai formuojasi mokinių vertybinės nuostatos.

Tad apibendrinant galima teigti, kad mokinių poreikių tenkinimas, tobulumas, trūkumų pašalinimas, atitikimas paskirčiai, veiklos veiksmingumas bei sėkminga veikla sudaro *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos* (2007) įgyvendinimo kokybę.

II. „RENGIMO ŠEIMAI IR LYTIŠKUMO UGDYMO PROGRAMOS“ ĮGYVENDINIMO KOKYBĘ LEMIANČIŲ VEIKSNIŲ TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika ir imties charakteristika

Tyrimo tikslas – ištirti, kokie veiksniai lemia RŠLU programos įgyvendimo kokybę.

Tyrimo metodai. *Teoriniai:* mokslinės ir metodinės literatūros analizė ir apibendrinimas.

Empiriniai: pagrindiniu tyrimo metodu buvo pasirinkta anketa (žr. 1-2 PRIEDAI). Apklausoje dalyvavo ir savo nuomonę pareiškė 185 Lietuvos bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų mokiniai ir 49 pedagogai, kurie yra ir neformaliojo ugdymo organizatoriai, ir dalykų pedagogai, ir klasės auklėtojai. Šis tyrimo metodas buvo adaptuotas siekiant nustatyti vyresnių klasių mokinių, remiantis jų asmenine patirtimi, vertinamą RŠLU programos įgyvendinimo kokybę, bei išsiaiškinti, ar kokybiškai bendrojo lavinimo mokyklų pedagogai integruoja šią programą į pedagoginę veiklą.

Tiriamiesiems buvo išdalinamos anketos, pateikiama instrukcija ir parodomas žymėjimo pavyzdys.

Respondentų nuomonių išaiškinimas atliktas anketavimo būdu vyresnių klasių mokiams ir pedagogams atliekant jų analizę bei formuojant išvadas ir pasiūlymus. Kompiuterinis duomenų apdorojimas EXSEL ir SPSS programine įranga.

Studijuota pedagoginė, psichologinė, filosofinė literatūra, susijusi su RŠLU programa. Suformuluota problema, darbo tema, tikslas, uždaviniai.

Tyrimo imtis: Tyrime dalyvavo 234 asmenys: 185 (11 -12 klasių) mokiniai iš Šiaulių m. Didždvario, S. Daukanto gimnazijų bei Aukštabalio vidurinės mokyklos bei 49 pedagogai iš Šiaulių, Pakruojo, Kėdainių miestų bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų.

Vyresniųjų klasių mokinių anketoje 8 klausimai, pedagogams – 17 klausimų. Iš viso buvo išdalintos 275 anketos, iš kurių sugrįžo 234.

Anketų duomenys atsispindi lentelėse bei grafikuose.

Tyrimo šaltiniai. Teorinė *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* programos įgyvendinimo kokybės analizė buvo atlikta remiantis mokslinės literatūros analizės apibendrinimo ir palyginamosios analizės metodais. Šių tyrimo metodų pagrindą sudarytų S. Ustilaitės, V. Juškeliënės, R. Proškuvienės bei kitų Lietuvos ir užsienio šalių autorių mokslinių darbų bei tyrimų medžiaga. Taip pat naudojama informacija pateikta internete.

Pirmasis etapas. Studijuota pedagoginė, psichologinė, filosofinė literatūra, susijusi su mokinių rengimu šeimai ir lytiškumo ugdymu. Suformuluota problema, darbo tema, tikslas, uždaviniai.

Antrasis etapas. Remiantis pastebėtomis *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* programos įgyvendinimo kokybę lemiančiomis tendencijomis ir teorinėmis literatūroje studijuotomis prielaidomis, sudarytos anketos mokinių ir mokytojų apklausai.

1 lentelė

Mokytojų socialiniai duomenys

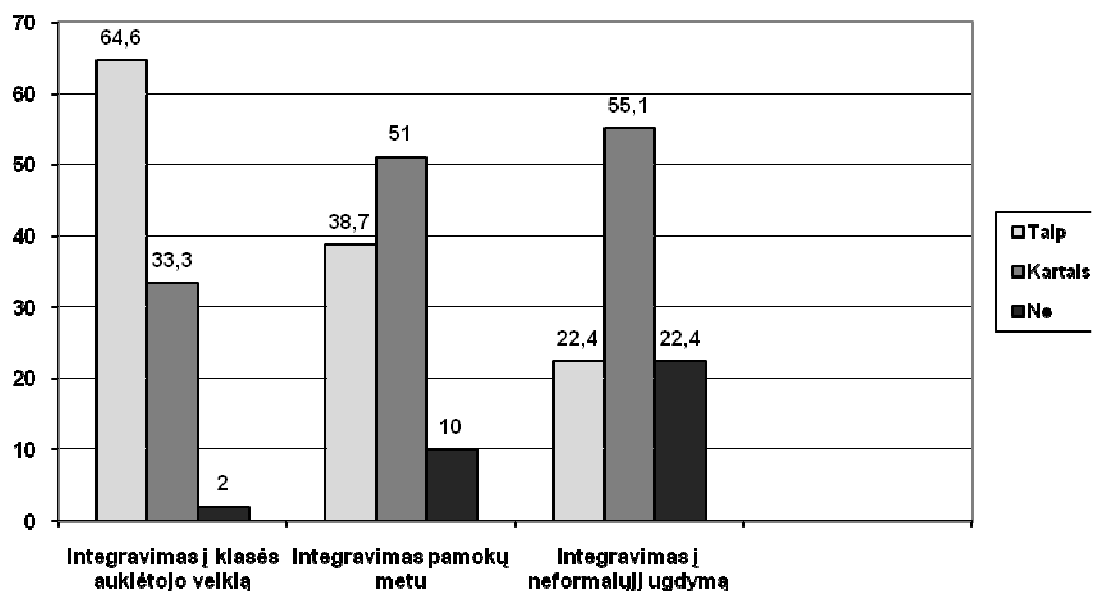
Eil. Nr.	Tiriamųjų pasiskirstymas	N = 49	%
1.	Pagal dėstomą (-us) dalyką (-us) (n = 52):		
	Dorinis ugdymas	7	13,5
	Kalbos	13	25
	Matematika	6	11,5
	Gamtamokslinis ugdymas	9	17,3
	Socialinis ugdymas	5	9,6
	Bendrasis pilietinis ugdymas	1	1,9
	Meninis ugdymas	5	9,6
	Informacinės technologijos	1	1,9
	Technologijos	1	1,9
	Kūno kultūra	4	7,7
2.	Pagal auklėjamąją klasę (n = 47):		
	5 – 7 klasės	17	36,1
	8 – 10 klasės	18	38,3
	11 – 12 klasės	12	25,5
3.	Pagal pedagoginę kvalifikaciją (n = 49):		
	Mokytoja (-s)	9	18.3
	Vyr. mokytoja (-s)	23	46.9
	Mokytoja(-s) metodininkė(-as)	17	34.6
	Mokytoja(-s) ekspertė (-as)	0	
4.	Pagal darbo stažą:		
	0 – 5 metai	10	20.4
	5 – 10 metų	14	28.5
	10 – 15 metų	6	12.2
	15 – 25 metai	11	22.4
	25 metai ir daugiau	8	16.3

Mokinių socialiniai duomenys

Eil. Nr.	Tiriamųjų pasiskirstymas	N = 186	%
1.	Pagal lytį:		
	Mergina	103	55,3
	Vaikinas	83	44,6
2.	Pagal klasę:		
	Vienuolikta	104	55,9
	Dvylikta	82	44,0

2. 2. „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo“ programos įgyvendinimo ugdymo turinio kokybė

Švietimo ir mokslo ministro 2007 m. kovo 7 d. įsakymu Nr. ISAK-179 buvo patvirtinta *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* programa, kurią kaip vieną iš integruojamųjų programų įgyvendinti turėtų Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos.

1 pav. RŠLU programos integravimas į pedagoginę veiklą

Siekiant, kad RŠLU programa būtų įgyvendinama kokybiškai, būtina, kad ji būtų visapusiškai realizuojama pedagoginėje veikloje. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugiau nei pusė (64,6 proc.) tyrime dalyvavusių pedagogų integruoja programą į klasės auklėtojo veiklą. Klasės auklėtojas – tai asmuo, kuriantis pasitikėjimo ir bendradarbiavimo atmosferą, taip pat jis geriau nei kiti pedagogai pažįsta mokinius, tad atsižvelgdamas į jų poreikius, gali lengviau kalbėtis lytiškumo temomis tiek individualiai su kiekvienu mokiniu, tiek su visais mokiniais. Kadangi klasės auklėtojas atsakingas už įvairias organizacines veiklas, gali būti, jog likusi dalis (33,3 proc.) pedagogų tik kartais integruoja programą į klasės auklėtojo veiklą ir nedidelė dalis (2,0 proc.) - jos visiškai neintegruoja.

Kiek mažiau (38,7 proc.) respondentų RŠLU programą integruoja pamokų metu. Kita dalis apklaustųjų programą integruoja kartais (51,0 proc.) arba visiškai neintegruoja (10,0proc.). Iš tiesų, jei dėstomas dalykas nesusijęs su šia programa, ją sunku integruoti, tačiau tokiems pedagogams reikėtų stengtis bent minimaliai prisidėti prie rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo, juo labiau, kad jie turi ir auklėjamąją klasę, tad dėl pedagoginės veiklos įvairumo turėtų būti nesunku rasti temų, kurios būtų susijusios su rengimu šeimai ir lytiškumo ugdymu.

Panaši situacija ir su neformaliuoju ugdymu, tik čia kur kas didesnė dalis respondentų šios programos neintegruoja (22.4 proc.) arba integruoja tik kartais (55.1 proc.).

Apibendrinant šiuos duomenis galima daryti išvadą, kad mokytojai nepakankamai integruoja RŠLU programą į ugdymo turinį, tad bendrojo lavinimo mokykloje siekti visapusiškos mokinių lytiškumo ugdymo kokybės yra sunku.

3 lentelė

Temos „Šeima“ integravimas į ugdymo turinį (atsakant į šį klausimą buvo galima žymėti kelis atsakymų variantus)

Temos	Pedagoginė veikla		
	Klasės auklėtojo veikla (%)	Pamokos (%)	Neformalusis ugdymas (%)
Šeimos samprata ir funkcijos	71,4	55,1	22,4
Šeimos modelių įvairovė, jų privalumai ir trūkumai	71,4	42,8	20,4
Šeimos gyvenimo ciklas: raidos periodai ir kritiniai momentai	67,3	44,8	18,3
Tradicijų svarba ir reikšmė, kartu perimamumas	42,8	32,6	6,1
Gyvybės ciklas	63,2	55,1	36,7
Vaiko poreikiai ir pagrindiniai raidos etapai	59,1	48,9	22,4
Tėvų (įtėvių), globėjų ar rūpintojų ir vaikų santykiai įvairiais amžiaus tarpsniais. Tėvo ir motinos vaidmenys.	77,5	65,3	26,5
Motyvai kurti šeimą – brandūs ir nebrandūs motyvai. Mita apie santykius šeimoje	63,2	44,8	16,3
Santuoka kaip išsipareigojimas. Santuoka, sugyvenimas ir gyvenimas skyrium	53,0	42,8	14,2
Vyro, žmonos ir kiti socialiniai vaidmenys šeimoje	48,9	42,8	16,3
Lyčių stereotipai ir profesinio bei šeimos gyvenimo dermė	46,8	44,8	12,2
Šeimos santykių deformacijos	51,0	46,8	12,2
Netektys šeimoje	55,1	44,8	14,2

Iš lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad pedagogai temą „Šeima“ linę integruoti į klasės auklėtojo veiklą, į kurią daugiausiai integruojamos temos yra „Šeimos samprata ir funkcijos“ (71,4 proc.), „Šeimos modelių įvairovė, jų privalumai ir trūkumai“ (71,4 proc.), bei „Tėvų (įtėvių), globėjų ar rūpintojų ir vaikų santykiai įvairiais amžiaus tarpsniais. Tėvo ir motinos vaidmenys. Stabilių šeimos santykių komponentai“ (77,5 proc.). Siekiant, kad šeimos temos būtų įgyvendinamos kokybiškai, pirmiausiai reikia mokinius supažindinti su šeimos samprata bei funkcijomis, šeimos modeliais, jų privalumais bei trūkumais, nes kiekvienas mokinys turi susidaryti

skirtingą šeimos supratimą, kuris ne visada yra teigiamas dėl įvairių priežasčių, o viena jų - šiandieninėje visuomenėje vyraujančios šeimos modelių įvairovė. Tad būtina pedagoginėje veikloje akcentuoti aiškią vertybinę orientaciją, kad darnia santuoka grindžiama šeima yra vertybė, pateikiant jos privalumus. Tačiau tik mažiau negu pusė (42,8 proc.) apklaustųjų apie šeimos modelių privalumus bei trūkumus kalba pamokų metu, o mažiau nei ketvirtadalis (20,4 proc.) – neformaliajame ugdyme.

Temas apie šeimos gyvenimo ciklą pedagogai dažniausiai integruoja į klasės auklėtojo veiklą (67,3 proc.), o pamokų metu - mažiau nei pusė respondentų (44,8 proc.). Rengiant mokinius šeimai ši tema svarbi tuo, kad supažindina juos su kritiniais šeimos momentais bei pateikia įvairių problemų sprendimo būdus. Tad ji yra nepakankamai integruojama į pedagoginę veiklą.

Tyrimo duomenys rodo, kad iš visų su rengimu šeimai susijusių temų labiausiai integruojama yra „Tėvų (itėvių), globėjų ar rūpintojų ir vaikų santykiai įvairiais amžiaus tarpsniais. Tėvo ir motinos vaidmenys. Stabilių šeimos santykių komponentai“. Vienas iš veiksmių, lemiančių didžiausią šios temos integravimo pasiskirstymą gali būti tai, jog ši tema yra gana plati ir apima kelis komponentus, tad mokiniams ji yra naudinga, nes jie ruošiami šeimos gyvenimui: mergaitės, merginos – mamos, o berniukai, vaikinai – tėvo vaidmeniui.

3 lentelėje pateikti duomenys liudija, kad nepakankamai į pedagoginę veiklą integruojamos tokios temos, kaip *Tradicijų svarba ir reikšmė, kartų perimamumas; Lyčių stereotipai ir profesinio bei šeimos gyvenimo dermė; Vyro, žmonos ir kiti socialiniai vaidmenys šeimoje*, kurios atlieka svarbų vaidmenį tarpasmeniniams santykiams šeimoje.

Apibendrinant šiuos duomenis galima teigti, kad tema „Šeima“ yra nepakankamai integruojama į ugdymo turinį, tad mokiniams, ateityje gyvenant savo sukurtoje šeimoje, gali iškilti rimtų sunkumų.

Temos „Lytis, kultūra, visuomenė“ integravimas į ugdymo turinį (atsakant į šį klausimą buvo galima žymėti kelis atsakymų variantus)

Temos	Pedagoginė veikla		
	Klasės auklėtojo veikla (%)	Pamokos (%)	Neformalusis ugdymas (%)
Biologinės ir socialinės lyties samprata kultūriniam ir istoriniam kontekste	57,1	46,8	16,3
Lytinė savivoka įvairiais amžiaus tarpsniais	61,2	51,0	22,4
Psichologiniai vyrų ir moterų skirtumai	59,1	36,7	24,4
Lyčių diskriminacija ir prielaidos jai atsirasti	51,0	40,8	12,2
Skirtingi, bet vienodai vertingi: moterų ir vyrų lygiavertiškumas ir lygiateisiškumas	44,8	42,8	14,2
Lyčių lygybę užtikrinantys teisiniai mechanizmai Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos šalyse	32,6	28,5	18,3
Stereotipo samprata, teigiami ir neigiami jo aspektai	55,1	40,8	20,4
Atskirties formos	40,8	44,8%	24,4
Lyčių stereotipų (per)kūrimas reklamoje, masinėje kultūroje	48,9	55,1	20,4
Moterų ir vyrų reprezentacija žiniasklaidoje, literatūroje, mene	67,3	36,7	26,5
Lytis, kūno formavimo/performavimo praktika ir jos keliamos problemos	48,0	46,8	22,4
Seksualinis išnaudojimas ir prekyba žmonėmis	53,0	34,6	20,4

Iš duomenų, pateiktų 4 lentelėje matyti, jog pedagogai temą „Lytis, kultūra, visuomenė“ daugiausiai integruoja į klasės auklėtojo veiklą. Didžiausią dėmesį pedagogai skiria „Moterų ir vyrų reprezentacija žiniasklaidoje, literatūroje, mene“ temai (67,3 proc.). Taip pat ši tema yra labiausiai integruojama ir į neformalųjį ugdymą (26,5 proc.). Šiandien žiniasklaidos, literatūros ir meno kuriamas moterų ir vyrų įvaizdis yra kupinas erotikos ir daro neigiamą poveikį mokinių nuostatoms ir elgsenai. Tad yra gerai, jog bendrojo lavinimo mokykloje ugdomas mokinių gebėjimas atsispirti neigiamai šio įvaizdžio įtakai.

Įvairūs autoriai (Ivanauskienė, Šidlauskienė (2007); Tereškinas (2004) ir kt.) pabrėžia, kad šiandien juntama moters diskriminacija ir viešajame gyvenime, ir simboliniame lygmenyje. Ne išimtis ir bendrojo lavinimo mokykla. *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa* (2007) yra orientuota į diskriminacijos dėl lyties prevenciją. Tačiau tyrimo duomenys atskleidė, kad temos, vykdančios diskriminacijos prevenciją (*Lyčių diskriminacija ir prielaidos jai atsirasti; Skirtingi, bet*

vienodai vertingi: moterų ir vyrų lygiavertiškumas ir lygiateisiškumas; Lyčių lygybę užtikrinantys teisiniai mechanizmai Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos šalyse) nėra pakankamai integruojamos į pedagoginę veiklą. Tik daugiau nei pusė apklausoje dalyvavusių pedagogų (51,0 proc.) temą „Lyčių diskriminacija ir prielaidos jai atsirasti“ integruoja į klasės auklėtojo veiklą, o šią ir kitas su lyčių diskriminacija susijusias temas tik mažiau nei pusė respondentų integruoja į pedagoginę veiklą. Galima teigti, kad mokykloje diskriminacijos dėl lyties prevencija nėra pakankamai vykdoma.

5 lentelė

Temos „Lytinė sveikata“ integravimas į ugdymo turinį (atsakant į šį klausimą buvo galima žymėti kelis atsakymų variantus)

Temos	Pedagoginė veikla		
	Klasės auklėtojo veikla (%)	Pamokos (%)	Neformalusis ugdymas (%)
Lytinis brendimas	61,2	53,0	30,6
Lytinis potraukis, jo valdymas	69,3	34,6	18,3
Lytinis ciklas. Vaisingumas ir jo išsaugojimas	63,4	40,8	16,3
Ankstyvi lytiniai santykiai fiziniu, psichologiniu, socialiniu aspektais, jų pasekmės	57,1	34,6	10,2
Vaisingumo pažinimas kaip sveikatai palankios lytinės elgsenos formavimo principas	55,1	42,8	24,4
Nevaisingumas, individualus jo išgyvenimas ir socialinis vertinimas, jo priežastys	44,8	40,8	18,3
Bioetiniai prokreacinių (reprodukcinų) technologijų klausimai	65,3	48,9	16,3
Šeimos planavimo metodai	61,2	38,7	12,2
Kontraceptinės priemonės ir jų poveikis sveikatai	77,5	46,8	30,6
Abortas, jo poveikis sveikatai, tarpasmeniniams santykiams	65,3	42,8	22,4
AIDS/ŽIV ir kitos lytiškai plintančios infekcijos, jų prevencija	65,3	38,7	18,3
Psichologinis, fizinis, seksualinis priekabiavimas ir smurtas, jų poveikis sveikatai	42,8	42,8	22,4

Pateikti duomenys liudija, kad ne visos temos, susijusios su lytine sveikata, yra integruojamos į pedagoginę veiklą. Labiausiai integruojama tema į klasės auklėtojo veiklą „Kontraceptinės priemonės ir jų poveikis sveikatai“ (77,5 proc.), tačiau mažiau nei pusė respondentų šią temą integruoja pamokų metu (46,8proc.) ir į neformalųjį ugdymą (30,6proc.). Kontraceptinių priemonių propagavimas yra viena iš lytinio švietimo perspektyvų, tad siekiant ugdyti lytiškumą pirmiausiai

reikia suteikti mokiniams informacijos, kad šios priemonės, nors ir apsaugo nuo nėštumo, tačiau sukelia labai rimtų sveikatos problemų, kurių pagrindinės – nevaisingumas ir onkologinės ligos.

Taip pat klasės auklėtojo veikloje pedagogai linkę integruoti šias temas: *Lytinis potraukis, jo valdymas* (69,3 proc.); *bioetiniai prokreacinių (reprodukcinų) technologijų klausimai* (65,3 proc.); *abortas, jo poveikis sveikatai, tarpasmeniniams santykiams* (65,3 proc.); *AIDS/ŽIV ir kitos lytiškai plintančios infekcijos, jų prevencija* (65,3 proc.) ir kt. temos. „Lytinis potraukis, jo valdymas“ yra viena iš svarbiausių temų dėl didėjančio lytiškai aktyvių paauglių skaičiaus ir nepilnamečių seksualinės patirties vis jaunesniame amžiuje. Jaruševičienės L. (1998–1999), Ustilaitės S. (1999), bei Respublikinės universitetinės ligoninės Vaiko raidos centro inicijuotą tyrimą (2004), Kauno medicinos universiteto Profilaktinės medicinos katedros atlikti tyrimai (2002, 2006 m.) tik patvirtina teiginį, kad kasmet lytiškai aktyvių paauglių skaičius didėja. Jaunų žmonių lytinių santykių paplitimą iš dalies galima paaiškinti mūsų visuomenėje pasikeitusiomis lytinio elgesio normomis, visuomenės moralės kaita, bei besikeičiančiais lyčių elgesio stereotipais. Mokyklose kokybiškai įgyvendinama RŠLU programa prisidėtų prie ankstyvų lytinių santykių prevencijos, tačiau iš duomenų, pateiktų 5 lentelėje, matyti, kad nors ir pakankamai apie lytinį potraukį, jo valdymą kalbama klasės auklėtojo veikloje, tačiau pamokų metu šią temą integruoja tik kiek daugiau nei trečdalis apklaustųjų (34,6 proc.), o į neformalųjį ugdymą - tik 18,3 proc.

Viena iš ankstyvų lytinių santykių pasėkmių – nepilnamečių merginų nėštumai. Statistikos departamento duomenimis, 2004 metais buvo nustatyti 3293 14–19 metų merginų nėštumų atvejai, o iš jų 1003 merginoms nėštumas buvo nutrauktas. Gali būti, jog didelis nutraukiamų nėštumų skaičius sąlygoja respondentų pakankamą temos „Abortas, jo poveikis sveikatai, tarpasmeniniams santykiams“ integravimą į klasės auklėtojo veiklą (65,3 proc.), tačiau pamokose apie ją kalba tik mažiau nei pusė apklaustųjų (42,8 proc.).

Temos „Rizikinga elgsena“ integravimas į ugdymo turinį (atsakant į šį klausimą buvo galima žymėti kelis atsakymų variantus)

Temos	Pedagoginė veikla		
	Klasės auklėtojo veikla (%)	Pamokos (%)	Neformalusis ugdymas (%)
Vertybės ir nuostatos, sąlygojančios gyvenimo būdo pasirinkimą	59.1	40.8	12.2
Sunkumai laisvai rinktis – išoriniai ir vidiniai veiksniai	55.1	42.8	28.5
Rizikingo gyvenimo būdo bruožai	63.2	46.8	14.2
Lyčių stereotipais grindžiama rizikinga elgsena	61.2	36.7	26.5
Mokėjimas atsispirti neigiamai aplinkos įtakai. Mokėjimas sakyti „ne“	75.5	57.1	34.6

Iš 6 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad labiausiai apie rizikingą elgseną integruojama tema yra „Mokėjimas atsispirti neigiamai aplinkos įtakai. Mokėjimas sakyti „ne“. Didelė dalis (75,5 proc.) apklaustųjų šią temą integruoja į klasės auklėtojo veiklą, o pamokų metu – daugiau nei pusė (57,1 proc.) pedagogų. Į neformalųjį ugdymą, lyginant su kitomis integruojamosiomis temomis, ši tema yra integruojama pakankamai (34,6 proc.). Ugdant lytiškumą, pirmiausia reikia ugdyti mokinių gebėjimą atsispirti ankstyvų lytinių santykių pagundai.

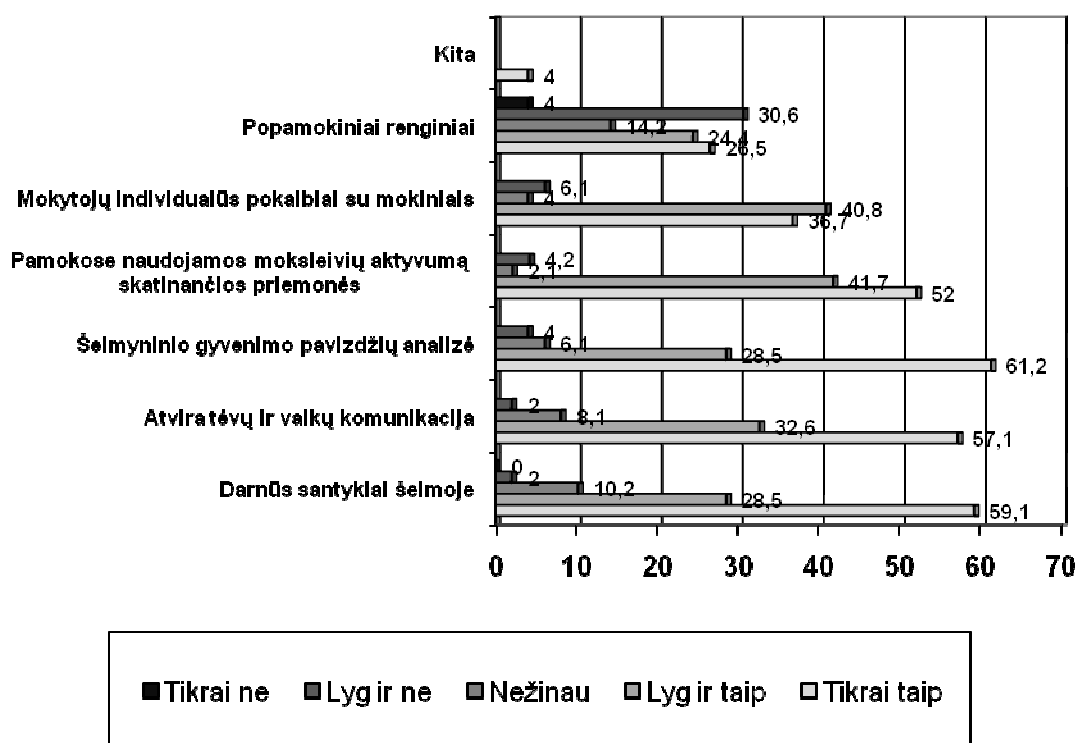
Mokytojų RŠLU programos įgyvendinimas, siekiant realizuoti programoje iškeltus uždavinius

Temos	Tikrai taip (%)	Lyg ir taip (%)	Nežinau (%)	Lyg ir ne (%)	Tikrai ne (%)
Rengti jaunus žmones gyvenimui, santuokai	48,9	36,7	6,1	8,1	-
Suteikti žinių apie šeimą	64,5	29,1	2,0	4,1	-
Pateikti visuminę lytiškumo sampratą	51,0	27,6	4,2	6,3	4,2
Ugdyti brandžią ir dorovingą asmenybę, gerbiančią žmogaus gyvybę nuo pradėjimo momento, gebančią kurti brandžius tarpasmeninius santykius	53,0	34,6	12,4	-	-
Puoselėti lytinę sveikatą ir pasipriešinimą neigiamai aplinkos įtakai	46,	36,7	6,1	8,1	-
Vykdyti ankstyvų lytinių santykių ir su jais susijusių problemų, lytinio išnaudojimo ir priekabiavimo, diskriminacijos dėl lyties prevenciją	42,8	38,7	12,4	4,0	-
Spręsti vaiko problemas skatinant mokykloje pagalbą teikiančią dialogą	52,0	31,2	4,2	10,4	2,1
Ugdyti lyties grožio suvokimo fizinio ir dvasinio vaisingumo, pašaukimo motinystei ir tėvystei kontekste	50,0	39,6	4,2	6,2	-
Suteikti tėvams (įtėviams), globėjams ar rūpintojams žinių ir įgūdžių, reikalingų visaverčiam bendravimui su vaikais	28,5	22,4	14,3	16,3	18,3
Kita	4,0				

5 paveiksle pateikti duomenys rodo, kad pedagogai, integruodami *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* programą, labiausiai linkę suteikti žinių apie šeimą, pateikti visuminę lytiškumo sampratą, ugdyti brandžią ir dorovingą asmenybę, spręsti vaiko problemas skatinant mokykloje pagalbą teikiančią dialogą bei ugdyti lyties grožio suvokimo fizinio ir dvasinio vaisingumo, pašaukimo tėvystei ir motinystei kontekste. Tačiau siekiant, kad programos uždaviniai būtų realizuojami pilnutinai ir prisidėtų prie RŠLU įgyvendinimo kokybės, šiuo atveju atsakymuose „tikrai taip“ turėtų būti kur kas didesni respondentų skaičiai.

Mažiausia respondentų dalis linkusi suteikti tėvams žinių ir įgūdžių, kurie reikalingi visaverčiam bendravimui su vaikais. Juodaitytė A. (2001) teigia, jog dažnai vyrauja nuomonė, kad pedagogai yra profesionalai vaikų ugdymo klausimais, o tėvai yra atsakingi asmenys, kad jų vaikams pedagogai profesionalai suteiktų kokybišką išsilavinimą. Vietoj to, kad dviejų suaugusių žmonių grupių (tėvų ir pedagogų) sąveika būtų grįsta savitarpio susitarimu dėl kokybiško vaikų ugdymo, tėvai atsiduria prižiūrėtojų, kontroliuotojų vaidmenyje, o pedagogai dažnai būna įpratę naudotis

autoritetinga pozicija tėvų atžvilgiu. Atsiranda socialinis konfliktas ir priešprieša vieni kitiems. *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* programoje (2007) pabrėžiama, kad tėvai (įtėviai) globėjai ar rūpintojai turėtų būti įtraukti į šią programą kaip aktyvūs dalyviai, nes jų vaidmuo šioje srityje yra pagrindinis. Taip pat programa akcentuoja, kad tėvams kalbėtis lytiškumo temomis su vaikais trūksta kompetencijos, jie jaučiasi nejaukiai. Ustilaitė S. (2001) nustatė, kad keturis kartus padidėja tikimybė mergaitei įgyti ankstyvos lytinės patirties, jei nepatenkinamas bendravimo su motina poreikis; daugiau nei du kartus – abiejų tėvų pasitikėjimo jomis kaip asmenybėmis ir teigiamų vertinimų poreikių; pusantrą karto didesnė tikimybė turėti ankstyvos lytinės patirties tiek berniukams, tiek mergaitėms, jei nepatenkinamas jų bendravimo su tėvu poreikis. Tad pedagogams būtina aktyviai bendrauti ir bendrabiauti su tėvais, suteikti jiems žinių, atsakyti į jų klausimus ir taip prisidėti prie programos įgyvendimo efektyvumo, nes vaikai palankiausiai vertina tą informaciją, kurią gauna šeimoje

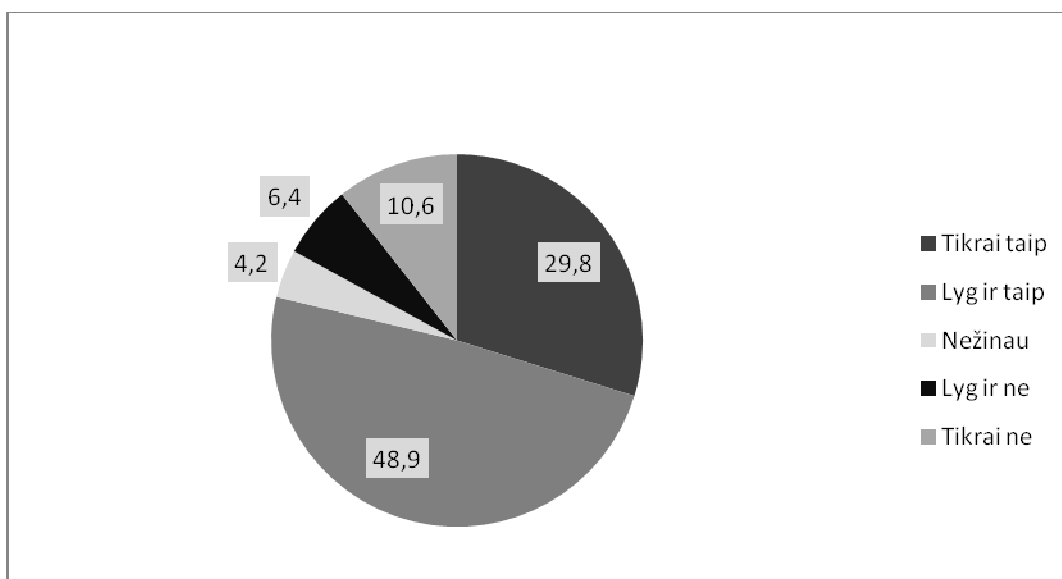

2 pav. Pagarbų mokinių požiūrį į šeimą ir lyčių santykius sąlygojantys veiksniai

Iš gautų duomenų (2 paveikslas) matyti, kad daugiau nei pusė apklausoje dalyvavusių pedagogų linkę manyti, kad mokinių pagarbų požiūrį į šeimą ir lyčių santykius tikrai sąlygoja tokie veiksniai

kaip šeimyninio gyvenimo pavyzdžių analizė (61,2 proc.), darnūs santykiai šeimoje (59,1 proc.), atvira tėvų ir vaiko komunikacija (57,1 proc.) bei pamokose naudojamos mokinių aktyvumą skatinančios priemonės (52,0 proc). Tokių pedagogų nuomonių pasiskirstymą gali lemti tai, kad šeima, jos sudėtis, mokinio santykiai su tėvais turi didelės įtakos vaiko lytinės pasaulėžiūros ugdymui, o mokinių aktyvumą skatinančios priemonės ir šeimyninio gyvenimo pavyzdžių analizavimas yra palankios priemonės, padedančios formuoti mokinių požiūrį į šeimą ir lyčių santykius. Tačiau net 40,8 proc. respondentų tvirtina, kad mokytojų individualūs pokalbiai su mokiniais lyg ir sąlygoja jų požiūrį į šeimą ir lyčių santykius, tad galima numanyti, jog jie nepakankamai skiria dėmesio individualiam bendravimui su mokiniais.

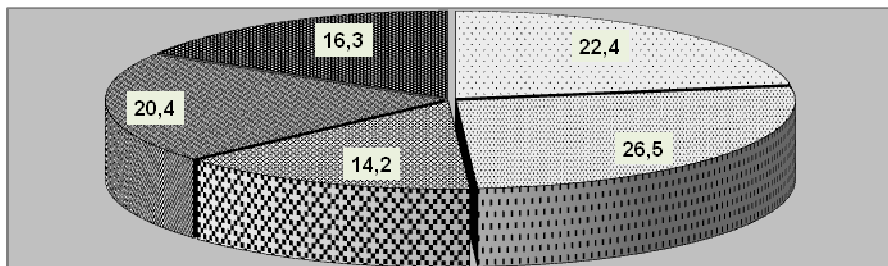
Nepalankus ir popamokinių renginių, kaip palankaus mokinių požiūrio į šeimą ir lyčių santykius sąlygojančio veiksnio, vertinimas. 30,6 proc. pedagogų mano, jog popamokiniai renginiai tikriausiai neįtakoja mokinių požiūrio į šeimą ir lyčių santykius, tačiau popamokiniuose renginiuose sudaromos palankios sąlygos mokinių požiūrio formavimui, o toks pedagogų nuomonės pasiskirstymas leidžia manyti, kad mokyklose nepakankamai skiriama dėmesio mokinių rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymui per popamokinius renginius.

3 pav. Mokytojų RŠLU programos integravimo į ugdymo turinio planavimą siekimas

Matyti, kad 29,8 proc. pedagogų sudarinėdami metinius planus siekia, kad į kuo daugiau užsiėmimų būtų integruojama RŠLU programa, o 48,9 proc. – lyg ir siekia. Šie rezultatai rodo, kad *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* programa turėtų būti įgyvendinama įvairioje pedagoginėje veikloje, tačiau 1 paveikslo duomenys atskleidžia, kad ne visi pedagogai programą integruoja pamokų metu ir į neformalųjį ugdymą. Galima teigti, kad nors didelė dalis respondentų stengiasi

RŠLU programą integruoti į kuo daugiau užsiėmimų, tačiau dėl pedagoginės veiklos specifiškumo ar kitų priežasčių mokytojams sunku rasti užsiėmimų temų, į kurias būtų galima integruoti RŠLU programą.

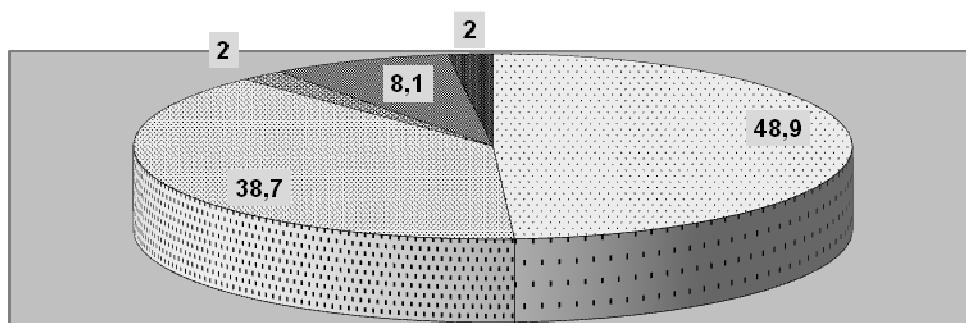

Tikrai taip
 Lyg ir taip
 Nežinau
 Lyg ir ne
 Tikrai ne

4 pav. RŠLU programos vertybių ir tikslų žinojimas

Matyti, jog tik 22,4 proc. pedagogų tikrai žino, kokie yra RŠLU programos tikslai ir ir kokios ugdomosios vertybės, o daugiau nei ketvirtadalis (26,5) apklaustųjų tvirtina juos lyg ir žinantys. Tai parodo, jog mokytojai nesiekia *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* programos įgyvendinimo kokybės ir nėra tinkamai susipažinę su šia programa. Programos tikslų žinojimas ir vertybinės orientacijos ugdymas yra vienas iš pagrindinių veiksnių, sąlygojančių palankų mokinių brandžios asmenybės ugdymą ir jų rengimą šeimos gyvenimui. Jei mokytojas nežinos programos tikslų, vargu ar remsis jais integruodamas programą į pedagoginę veiklą.

Taip pat 4 paveikslas atskleidžia, jog net 20,4 proc. respondentų nemano, kad žino programos tikslus ir vertybes, o 16,3 proc. – tikrai nežino. Vertinant šiuos duomenis galima teigti, kad pedagogai pakankamai nesidomi RŠLU programa.

5 pav. **Mokinių aktyvinimas ir drąsinimas užsiėmimuose, į kuriuos integruojama RŠLU programa**

Iš gautų duomenų (5 paveikslas) matyti, kad beveik pusė (48,9 proc.) respondentų tikrai skatina mokinius aktyviai ir drąsiai dalyvauti užsiėmimuose, į kuriuos jie integruoja RŠLU programos temas. Šie duomenys yra nepakankamai rezultatyvūs, turint omenyje, kad mokiniai daug geriau įsisavina informaciją, jei jie yra skatinami išsakyti savo nuomonę, diskutuoti ar pareikšti savo prieštaravimus. Tokiu būdu ir pedagogui yra lengviau susidaryti nuomonę apie mokinių lytinę pasaulėžiūrą, taip jam lengviau orientuotis, kokios informacijos lytiškumo klausimais mokiniams labiausiai trūksta ir kokias temas būtina integruoti į pedagoginę veiklą.

Net 38,7 proc. apklausoje dalyvavusių pedagogų tvirtina, kad lyg ir skatina mokinius aktyviai ir drąsiai dalyvauti užsiėmimuose. Tačiau kylančios abejonės leidžia daryti prielaidą, kad mokiniams ne visada sudaromos sąlygos išreikšti savo nuomonę. Taip pat beveik dešimtadalis (8,1 proc.) respondentų mano, esant palankioms lytiškumo integravimo galimybėms, neskatinantys mokinių aktyviai ir drąsiai dalyvauti užsiėmimuose. Tad mokytojas pateikia tik savo poziciją lytiškumo tema, o mokiniui lieka sutikti su mokytojo nuomone, nes jam ne visada yra, arba visiškai nėra suteikiama galimybė pasireikšti.

Apibendrinant šiuos duomenis galima teigti, kad nors pusė (49,8 proc.) apklausoje dalyvavusių pedagogų tikrai aktyvina ir drąsina mokinius dalyvauti užsiėmimuose, į kuriuos yra integruojamos RŠLU temos, tačiau likusios respondentų dvejonės dėl mokinių aktyvinimo leidžia daryti prielaidą, kad mokiniams nėra sudarytos pakankamai geros sąlygos pasireikšti kalbant lytiškumo temomis.

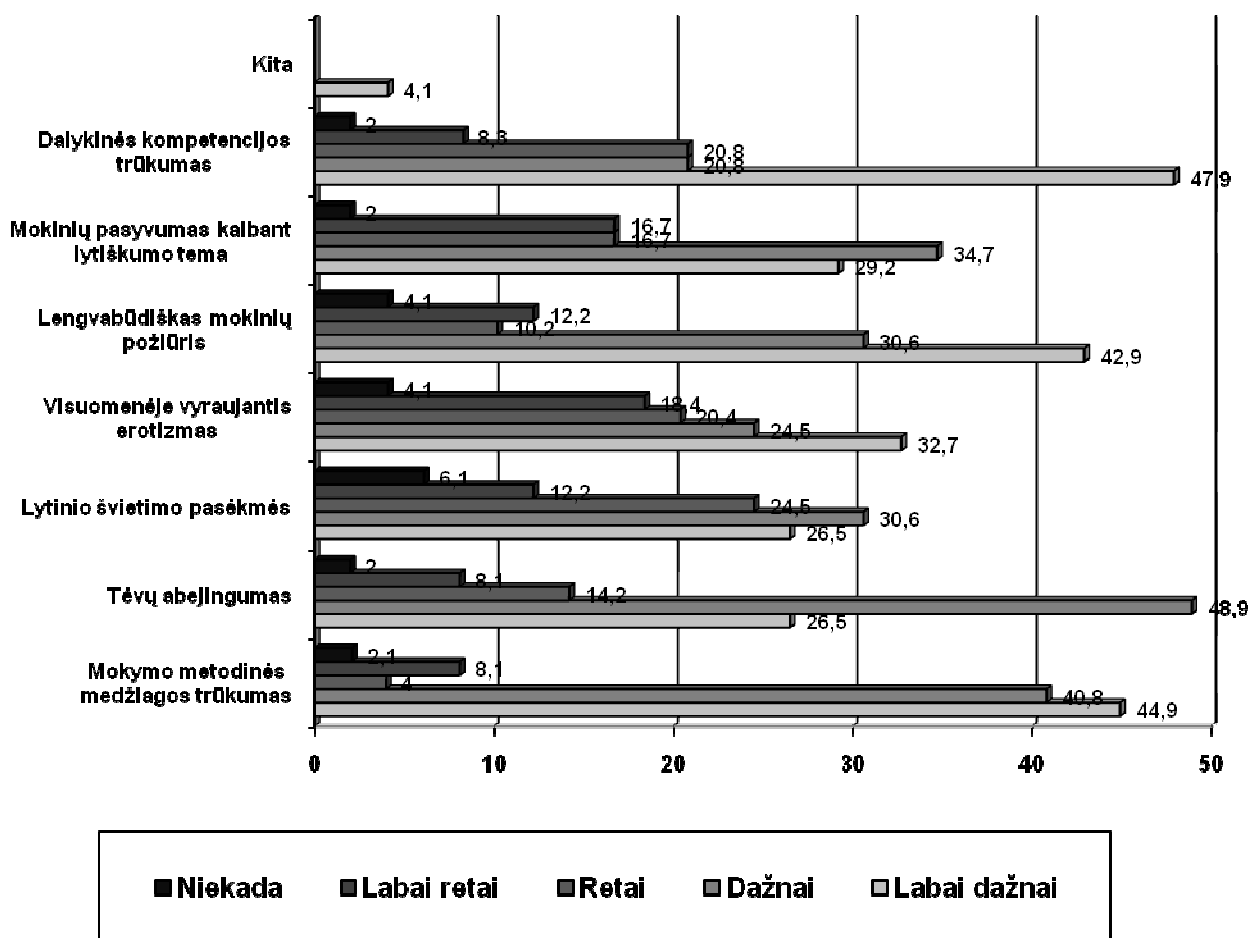
RŠLU programos nuostatų laikymosi kokybė integruojant programą į pedagoginę veiklą

Nuostatos	Tikrai taip	Lyg ir taip	Nežinau	Lyg ir ne	Tikrai ne
Nė vienas mokinys nėra raginamas ir verčiamas daryti tai, kas peržengtų kuklumo ribas ar pažeistų paties mokinio jautrumą ir privatumą	42,8	55,1	2,0	0	0
Perteikiamos žinios atitinka mokinio brandos lygį. Ypač jautriai pateikiate tuos lytiškumo aspektus, apie kuriuos geriausia kalbėtis individualiai arba kartu su tėvais (įtėviais), globėjais ar rūpintojais	42,8	44,8	6,1	4,0	2,0
Intymios lytinės sueities detalės nėra aptariamoms klasės aplinkoje	34,6	57,1	4,0	4,0	0
Pagal poreikį atskiros temos aptariamoms atskirai berniukams ir mergaitėms	35,4	47,9	4,1	4,1	6,4
Nepriimtinas neatsakingas, lengvabūdiškas požiūris į lytinius santykius	38,8	40,8	8,	12,2	0
Informavimas apie kontraceptines priemones nėra reklama, jis netampa paskata ankstyviems lytiniams santykiams	36,1	36,1	10,3	14,9	2,1
Žinios apie kontraceptines priemones nėra pateikiamos kaip priimtina alternatyva susilaikymui nuo ankstyvų lytinių santykių	30,6	36,7	18,3	10,0	4,0
Nepriimtinas komercinių ar visuomeninių organizacijų, užsiimančių kontraceptinių ir kitų priemonių rinkodara, atstovų dalyvavimas ugdymo procese	26,5	38,7	14,2	18,3	2,0
Ugdymo procese lytiškumas visuomet traktuojamas kaip visą asmenį apimantis dalykas, kalbate apie žmogaus kūno ir dvasios vienovę	33,3	42,8	16,3	6,3	2,0
Diegiant programą išlaikote aiškia vertybinę nuostatą: darnia santuoka grindžiama šeima yra vertybė	56,2	31,2	10,4	2,1	0

RŠLU programos nuostatų laikymasis užtikrina programos kokybišką įgyvendinimą. Pateikti duomenys liudija, kad ne visi pedagogai yra tikri, jog laikosi RŠLU programos nuostatų.

Nors daugiau nei pusė (56,2 proc.) respondentų tvirtina diegiant programą išlaikantys aiškia vertybinę nuostatą, jog darnia santuoka grindžiama šeima yra vertybė, tačiau šios nuostatos kokybišką diegimą sąlygoja visų nuostatų laikymasis. Tik 30,6 proc. apklaustųjų tvirtina, jog žinios apie kontraceptines priemones tikrai nėra pateikiamos kaip priimtina alternatyva susilaikymui nuo ankstyvų lytinių santykių. 26,5 proc. pedagogų tvirtina, jog integruojant programą nepriimtinas organizacijų, užsiimančių kontraceptinių ir kitų priemonių rinkodara, atstovų dalyvavimas ugdymo

procesė. Galima manyti, jog tokį žemą šių nuostatų laikymosi pasiskirstymą lemia tai, kad bendrojo lavinimo mokyklose vyksta ir lytiškumo ugdymas, ir lytinis švietimas, tad pedagogams sunku išlaikyti lytiškumo ugdymo nuostatas.

6 pav. Sunkumai, su kuriais susiduria pedagogai, rengdami mokinius šeimai ir ugdydami lytiškumą

6 paveiksle pateikti duomenys rodo, kad pedagogai, rengdami mokinius šeimai ir ugdydami lytiškumą, labai dažnai susiduria su dalykinės kompetencijos trūkumu (47,9 proc.). Kaip vieną iš labai dažno pedagogų kompetencijos veiksnių galima įvardinti lytiškumo temų jautrumą. Ne kiekvienas pedagogas jaučiasi jaukiai perteikdamas ypač jautrias temas, o lengvabūdiškas mokinių požiūris (42,9 proc. pedagogų su juo susiduria labai dažnai, 30,6 proc. – dažnai) tik prisideda prie kalbėjimo lytiškumo temomis kompetencijų trūkumo.

Taip pat vienas iš pagrindinių sunkumų, su kuriais susiduria pedagogai, yra mokymo metodinės medžiagos trūkumas (44,9 proc. labai dažnai, 40,8 proc. – dažnai). Tai patvirtina ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu atliktas tyrimas „*Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* programos įgyvendinimo galimybės“ (2008), kuriame daugiau negu pusė tyrime dalyvavusių respondentų įvardija šią problemą. Kadangi RŠLU programa patvirtinta tik 2007 metais, kol kas metodinės literatūros išleistos specialiai šiai temai yra labai mažai, o vadovėliuose labai mažai informacijos lytiškumo tema. Taip pat ir Leliūgienės I. atliktas lytinio auklėjimo, seksualinio švietimo ir pasiruošimo šeimos gyvenimui (2002) tyrimas atskleidė, kad mokytojų metodinis pasirengimas lytiškumo ir rengimo šeimai temomis nėra pakankamas ir nedaug mokytojų drąsiai, atsakingai ir kūrybingai gvildena šias temas. Tačiau siekiant *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos* realizavimo kokybės visų pirma mokytojai turėtų būti kompetetingi, turėti pakankamai žinių ir įgūdžių kalbėdami su mokiniais lytiškumo temomis, kad jaustųsi laisvai, gebėtų sudominti mokinius, atsakyti į jiems rūpimus klausimus ir t. t.

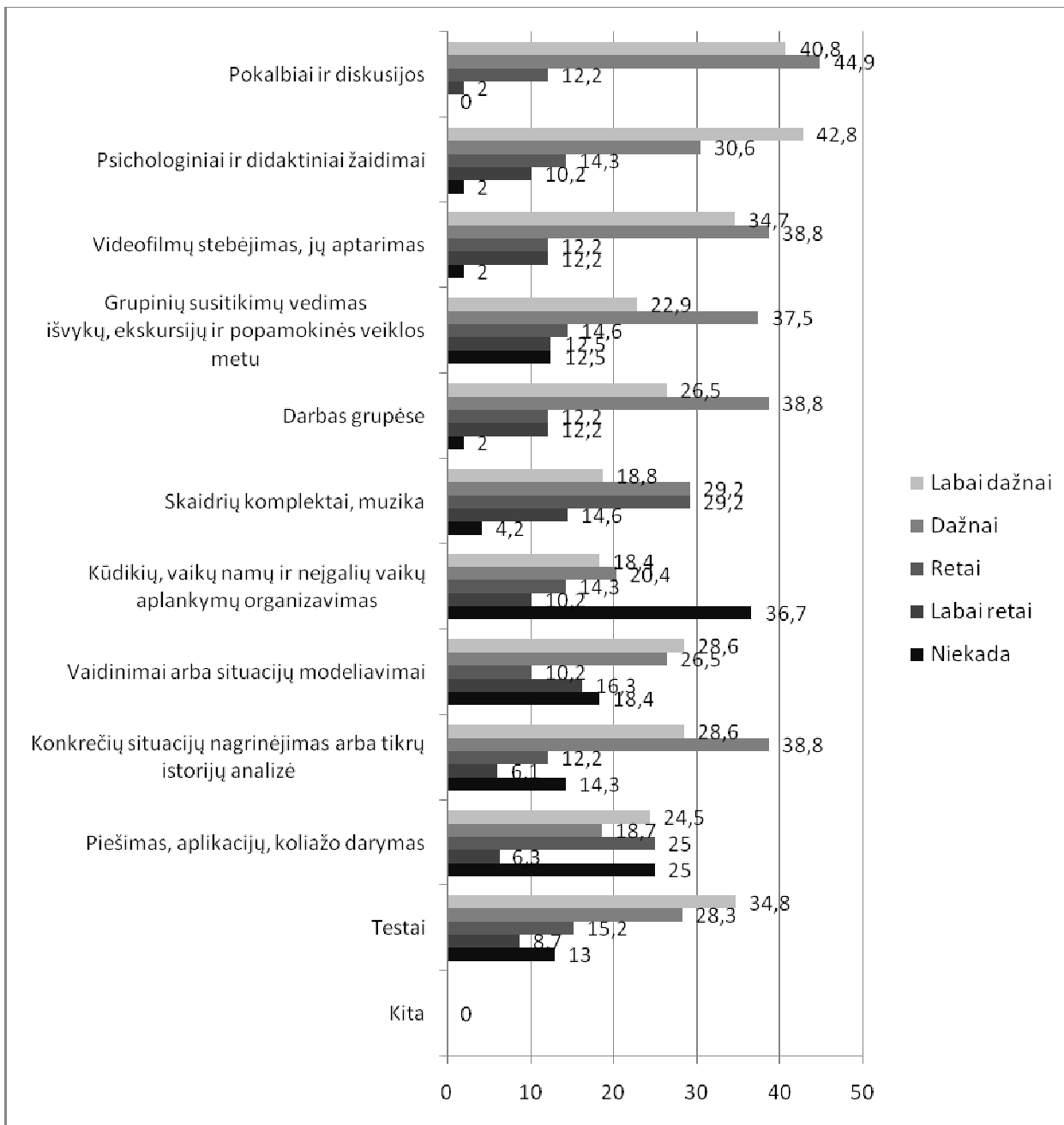
Iš 6 paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad mokytojai dažnai susiduria su tėvų abejingumu (48,9 proc). Tačiau 7 lentelė atskleidžia, kad pedagogai ypač nelinkę suteikti tėvams žinių ir įgūdžių, reikalingų tėvų bendravimui su vaikais. Tad galima teigti, kad tėvai abejingai bendrauja ir bendradarbiauja su mokytojais, nes patys nesulaukia iš pedagogų reikiamos pagalbos, padedančios bendrauti lytiškumo temomis su vaikais.

Matyti, jog pedagogai labai dažnai (26,5 proc.) ir dažnai (30,6 proc.) susiduria su lytinio švietimo pasekmėmis. Pastebėta, kad „...lytiškai aktyvūs paaugliai nelinkę keisti savo lytinės elgsenos po lytinio švietimo programų“ (Narbekovas, Obeleniene, Pukelis, 2008, p. 309). Nebūtinai lytinės elgsenos nesikeitimas sąlygoja pagrindinius sunkumus. Kadangi mokiniai mokykloje taip pat gauna informacijos, susijusios su lytiniu švietimu, kuri orientuota ne į lytinio potraukio suvaldymą, perkeitimą ar įsameninimą, o į žinias, kurios padėtų išvengti lytinių santykių padarinių, pedagogui sunku ugdyti dorovingą asmenybę, ugdyti lytiškumą, kai mokiniai girdi ir priešingą informaciją. Gali būti, kad tai ir sąlygoja, jog net 42,9 proc. respondentų teigia, jog ugdant lytiškumą ir rengiant mokinius šeimos gyvenimui dažnai susiduria su lengvabūdišku mokinių požiūriu.

Šie tyrimo duomenys leidžia daryti prielaidą, jog siekiant kokybiško RŠLU programos realizavimo, metodinė medžiaga, pritaikyta skirtingo amžiaus vaikams ir paaugliams, bei rekomendacijos, kaip tą medžiagą pritaikyti kalbant su mokiniais rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo temomis, padėtų pedagogams jaustis drąsiau, jie turėtų pakankamai kompetencijos ugdyti mokinių lytiškumą ir rengti juos gyvenimui šeimoje.

Tyrimo duomenys rodo, jog pedagogai skatina mokinius aktyviai ir drąsiai dalyvauti užsiėmimuose, į kuriuos integruojama RŠLU programa (žr. 5 paveikslas), tačiau beveik trečdalis

apkaustųjų tvirtina, jog labai dažnai (29, 2 proc) ir dažnai (34,7 proc.) susiduria su mokinių pasyvumu kalbant lytiškumo temomis. Gali būti, kad mokytojas nemoka tinkamai sudominti mokinių, todėl toliau siekiama išsiaiškinti, kokiais būdais ir kaip dažnai pedagogai skatina mokinių aktyvumą (7 paveikslas).

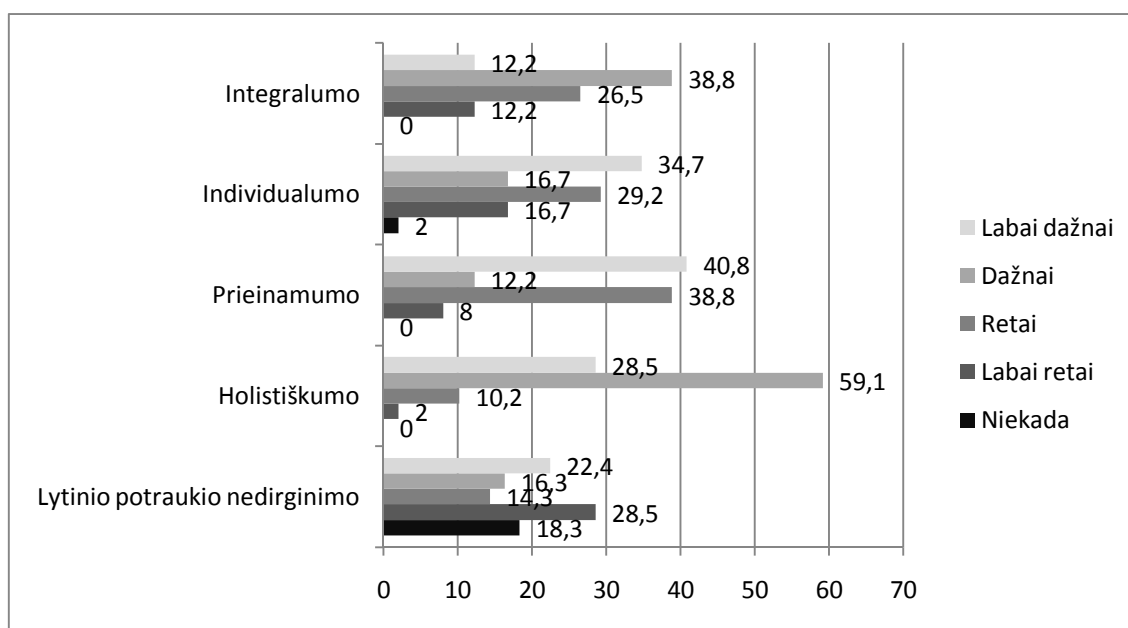

7 pav. Mokinių aktyvumą skatinančių priemonių naudojimas pedagoginėje veikloje

Kaip parodyta 7 paveiksle, mokytojai dažniausiai naudoja tokias mokinių aktyvumą skatinančias priemones, kaip psichologinius ir didaktinius žaidimus, pokalbius ir diskusijas. Šie metodai yra tradiciniai, naudojami daugelyje pamokų. Pedagogams reikėtų stengtis pajvairinti pedagoginę

veiklą rengiant mokinius šeimai ir ugdant lytiškumą, organizuojant kūdikių vaikų namų ar neįgalių vaikų aplankymus, kur mokiniai tiesiogiai išgyventų lytiškumą. Taip pat mokytojai daugiau turėtų mokinius aktyvinti skaidrių komplektais, muzika ar piešimu, koliažų ar aplikacijų darymu.

34,8 proc. respondentų tvirtina labai dažnai, o 28,3 proc. - dažnai naudoja testus. Tinkamai parinkti testai padeda mokiniams susidaryti savo lytinės savivokos išpūdį bei tinkamas pedagogų testų apibendrinimas prisideda prie mokinių lytinės savivokos keitimo.

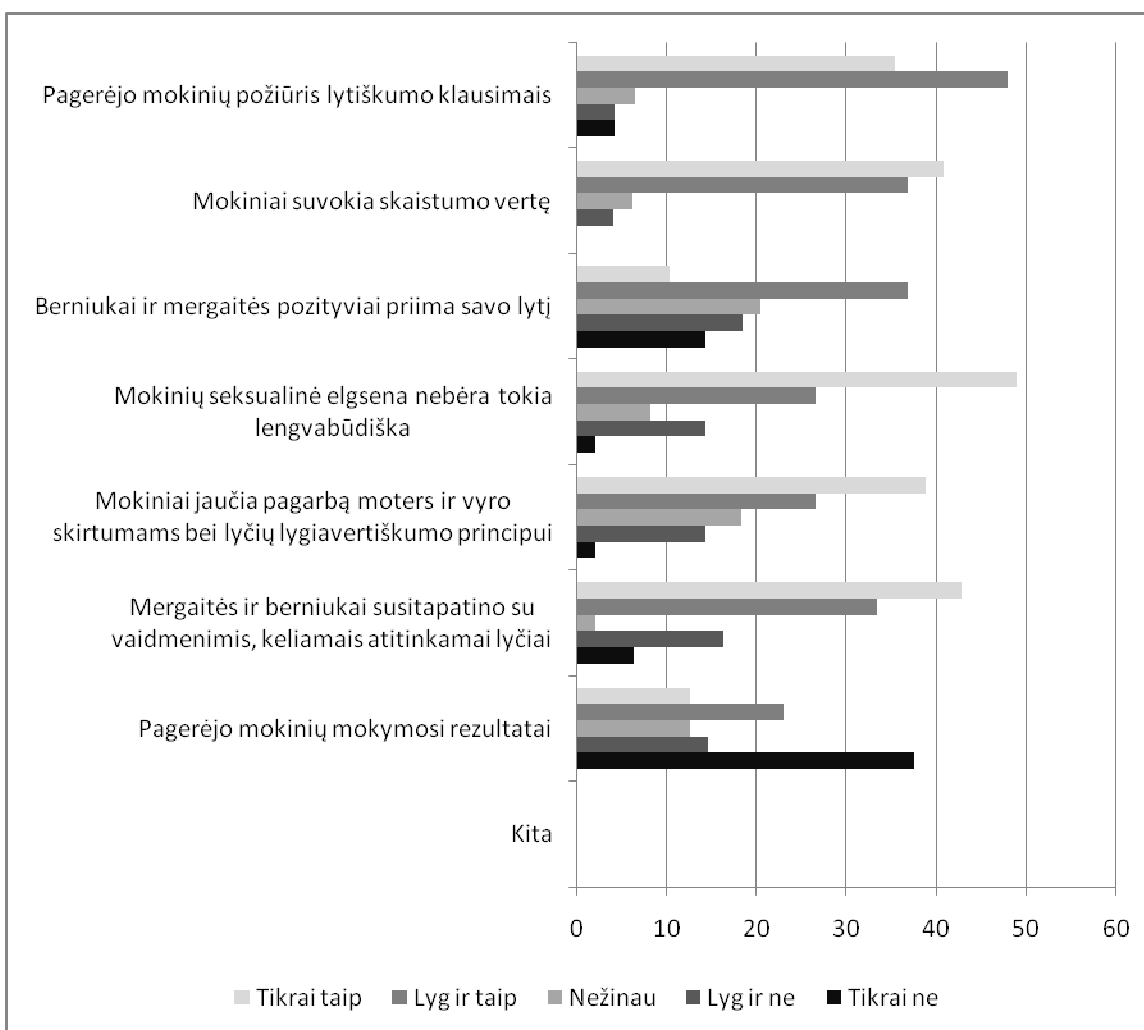
8 pav. „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo“ programos principų laikymasis

Kaip parodyta 8 paveiksle, ne visi pedagogai RŠLU programos principų laikosi labai dažnai ir dažnai. Tik 12,2 proc. respondentų labai dažnai laikosi integralumo principo. Šie skaičiai dar kartą patvirtina, jog „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo“ programa nėra pakankamai integruojama į ugdymo turinį. Tačiau 40,8 proc. pedagogų tvirtina, kad pateikdami RŠLU programos turinį labai dažnai atsižvelgia į mokinių amžiaus ir gebėjimų ypatumus. Taip pat daugiau nei pusė apklaustųjų (34,7 proc. laikosi labai dažnai, 16,7 proc. – dažnai) tvirtina, jog laikosi individualumo principo. Šis principas integruojant programą į ugdymo turinį svarbus tuo, jog informacija pateikiama atsižvelgiant ne tik į mokinių amžių, bet ir gebėjimus, poreikius, patirtį, brandumą (ne visada mokinių amžius atitinka jų brandos lygį), vertybinius ir religinius įsitikinimus. Galima teigti, jog šie pedagogai išskirtiniais atvejais leidžia mokiniui nedalyvauti veikloje, jei jam tai kelia diskomfortą.

28,5 proc. pedagogų tvirtina jog labai dažnai, o 59,1 proc. – dažnai laikosi holistiškumo principo. Viena iš „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo“ programos (2007) baigiamųjų nuostatų akcentuoja, jog ugdymo procese lytiškumas visuomet turėtų būti traktuojamas kaip visą asmenį

apimantis dalykas, kalbėtina apie žmogaus kūno ir dvasios vienovę. Šios nuostatos laikymąsi patvirtina ir duomenys, pateikti 8 lentelėje. Tad galima teigti, kad holistiškos asmenybės ugdymui yra skiriamas pakankamas dėmesys.

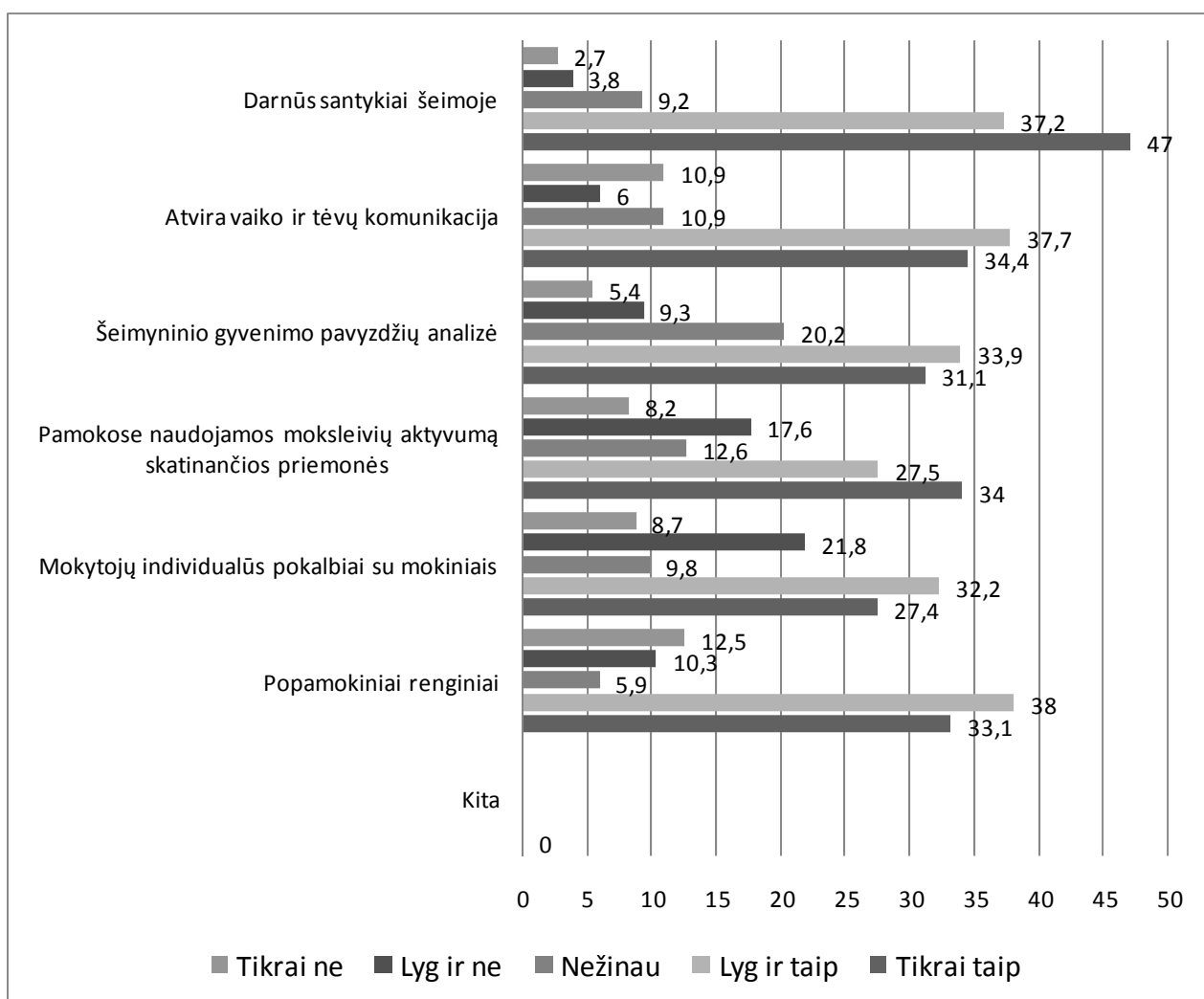
Tik kiek mažiau nei ketvirtadalis (22,4 proc.) pedagogų labai dažnai laikosi lytinio potraukio nedirginimo principo. Tad apibendrinant šiuos duomenis, galima daryti išvadą, kad nors pedagogai pakankamai skiria dėmesio individualumo, prieinamumo ir holistiškumo principams, tačiau jų laikantis iškyla mokinių lytinio potraukio sudirginimo rizika.

9 pav. RŠLU programos integravimo į pedagoginę veiklą rezultatyvumas

Iš gautų duomenų (9 paveikslas) matyti, kad pedagogai po RŠLU programos integravimo į pedagoginę veiklą pastebėjo mokinių seksualinės elgsenos, skaistumo vertės suvokimo, susitapatinimo su vaidmenimis, keliamais atitinkamai lyčiai, pagerėjusio požiūrio lytiškumo klausimais pasiektus rezultatus.

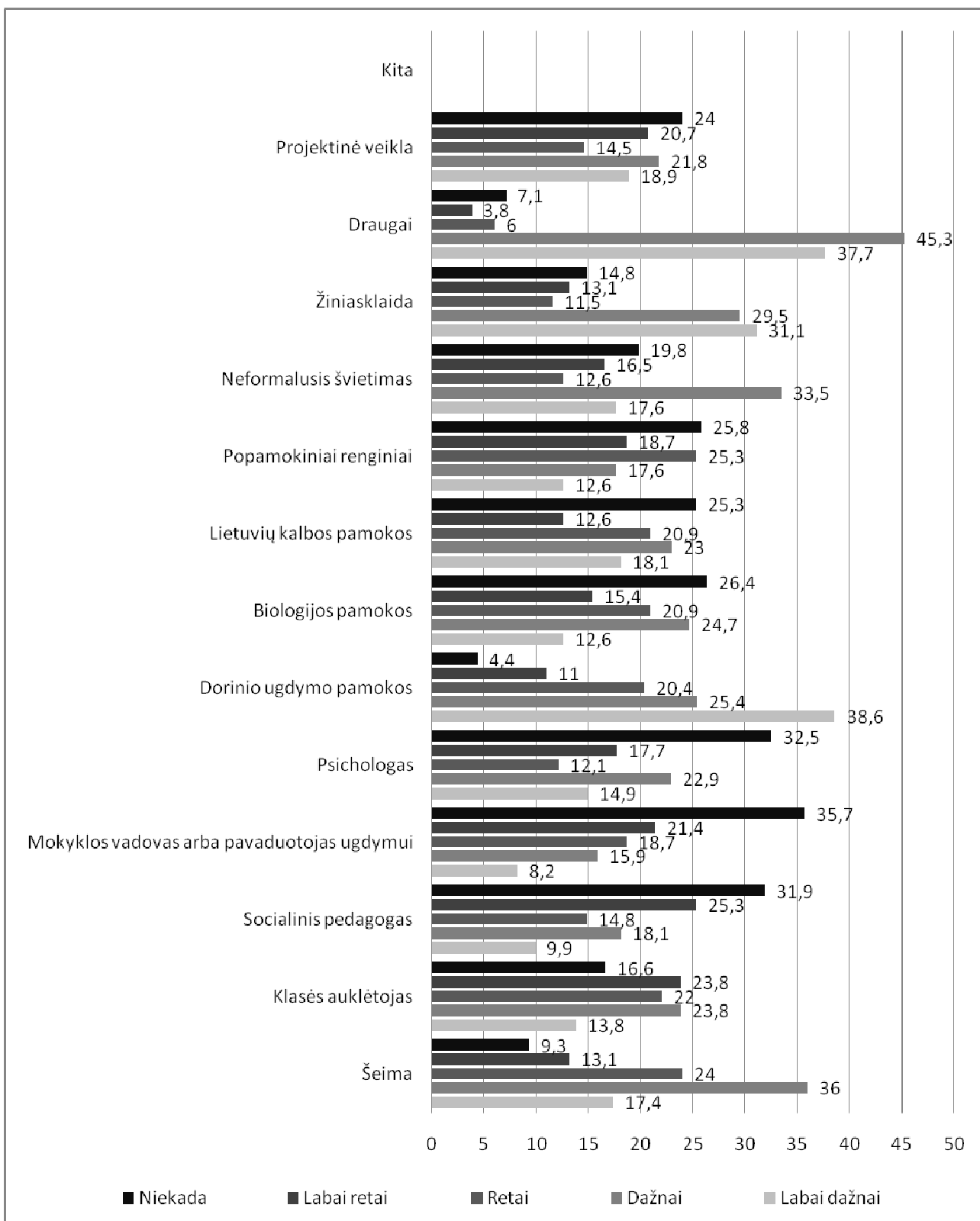
2. 3. Mokinių požiūris į Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos įgyvendinimą

10 pav. Veiksniai, sąlygojantys pagarbų mokinių požiūrį į šeimą ir lyčių santykius

Pateikti duomenys liudija, kad pagarbų mokinių požiūrį į šeimą ir lyčių santykius daugiausiai sąlygoja darnūs santykiai šeimoje (47,0 proc – tikrai taip; 37,2 proc. – lyg ir taip). Taip pat daugiau nei trečdalis (34,4 proc.) mokinių teigia, jog jų požiūrį į šeimą ir lyčių santykius sąlygoja atviras bendravimas su tėvais, o 37,7 proc. mano, jog lyg ir sąlygoja. Tai dar kartą patvirtina, jog tėvai turi būti įtraukti į šios programos įgyvendinimą kaip aktyvūs dalyviai, nes jie atlieka svarbų vaidmenį formuojant vaikų požiūrį. Tuo tarpu tik kiek daugiau nei ketvirtadalis (27,4 proc.) respondentų tvirtina, jog mokytojų individualūs pokalbiai su jais RŠLU temomis prisideda prie jų pagarbaus požiūrio į šeimą, lyčių santykius. Galima daryti prielaidą, kad mokiniai nepasitiki mokytojais ar jiems nemalonu su jais individualiai kalbėtis lytiškumo temomis. Iš 2 paveiksle pateiktų duomenų matyti, jog daugiau nei pusė apklausoje dalyvavusių pedagogų taip pat linkę manyti, jog darnūs

santykiai šeimoje ir atvira vaikų komunikacija su tėvais sąlygoja pagarbų požiūrį į šeimą bei lyčių santykius. Tuo tarpu tik kiek daugiau nei trečdalis jų tvirtina, jog mokytojų individualūs pokalbiai su mokiniais prisideda prie teigiamo požiūrio formavimo.

11 pav. Mokinių gaunamos informacijos rengimo šeimai ir lytiškumo temomis šaltiniai

Matyti, jog mokiniai daugiausiai informacijos rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo temomis gauna per dorinio ugdymo pamokas. Šį respondentų pasiskirstymą galima paaaiškintuo tuo, kad

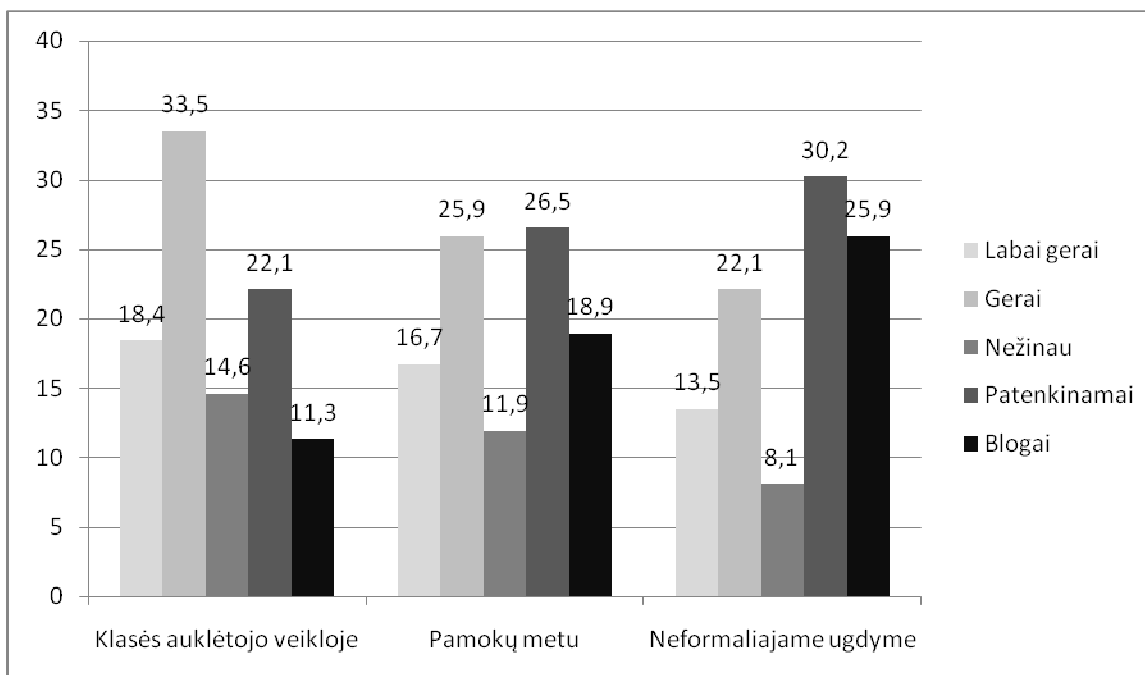
dorinio ugdymo pamokų turinys tiesiogiai susijęs su dorovingos asmenybės ugdymu, todėl ypatingas dėmesys skiriamas ir lytiškumo ugdymui. Kiek mažiau respondentų (labai dažnai – 37,7 proc., dažnai – 45,3 proc.) informaciją lytiškumo ir rengimo šeimai temomis gauna iš draugų. Šie duomenys liudija, kad mokiniams informacija nėra pateikiama tikslinga, nes draugai, jei mokykloje nėra kokybiškai pateikiama ir suprantama mokiniams RŠLU programa, nepateikia visuminės lytiškumo sampratos, jų žinios šiuo klausimu yra ribotos. Labai dažnai (31,1 proc.) ir dažnai (29,5 proc.) mokiniai informaciją apie lytiškumo ugdymą gauna iš žiniasklaidos. Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programoje (2007) pabrėžiama, kad neigiamą poveikį mokinių nuostatoms ir elgsenai daro seksualiai provokuojančios laidos, filmai ir reklama žiniasklaidoje. Analizuojant šiuos duomenis galima teigti, kad nei draugai, nei žiniasklaida neugdo mokinių lytiškumo, nerengia jų šeimos gyvenimui. Taip pat galima daryti išvadą, kad mokiniams lytiškumo samprata dar nėra pakankamai suvokiama, nes žiniasklaidoje pateikiamas seksizmas neprisideda prie mokinių lyties grožio suvokimo, pašaukimo tėvystei ar motinystei ugdymo.

Iš gautų duomenų (11 paveikslas) matyti, jog respondentams informacijos lytiškumo tema dažniau suteikia lietuvių kalbos pamokos nei biologijos. Tai galima motyvuoti tuo, kad mokiniai per lietuvių kalbos ir literatūros pamokas turi galimybę analizuoti įvairius kūrinius, kuriuose pateikiami darnios šeimos, vyro ir moters santykių pavyzdžiai. Taip pat mokinių rašomos tekstų interpretacijos padeda geriau įsigilinti į tekstą, analizuoti santykius ir t. t.

17,4 proc. respondentų tvirtina, kad labai dažnai, o 36,0 proc. – dažnai apie lytiškumą ir rengimą šeimai informacijos semiasi šeimoje. Vertinant pagal tai, kad tėvai vaidina patį svarbiausią vaidmenį vaikų lytiškumo ugdyme, šie duomenys nėra rezultatyvūs. Tačiau duomenys, pateikti 7 lentelėje, liudija, kad pedagogai nelinkę suteikti tėvams žinių apie rengimą šeimai ir lytiškumo ugdymą, tad galima teigti, kad daugiau nei pusės apklaustųjų teigimas, kad informacijos apie lytiškumą labai dažnai ir dažnai semiasi šeimoje, paliudija, jog nors tėvams ir nėra pakankamai suteikiama informacijos iš pedagogų, tačiau jie stengiasi prisidėti prie vaikų lytiškumo ugdymo, rengti juos ateities gyvenimui šeimoje.

Iš duomenų, pateiktų 10 paveiksle, matyti, kad klasės auklėtojas, socialinis pedagogas, psichologas, mokyklos vadovas ar pavaduotojas ugdymui nesuteikia pakankamai informacijos mokiniams lytiškumo temomis. Tad bendrojo lavinimo mokyklos pedagogai ir darbuotojai nesuteikia informacijos lytiškumo temomis. Dar nepalankesnė situacija lytiškumo ugdymui popamokiniuose renginiuose, neformaliajame ugdyme ir projektinėje veikloje. Tačiau duomenys, pateikti 9 paveiksle, liudija, jog didelė dalis mokinių mano, kad popamokiniai renginiai sąlygoja jų pagarbų požiūrį į šeimą ir lyčių santykius. Tad reikėtų mokyklose vykdyti daugiau renginių, orientuotų į lytiškumo ugdymą bei rengimą šeimai.

Apibendrinant šiuos duomenis galima teigti, kad bendrojo lavinimo mokykla bei mokinių tėvai dar nepakankamai suinteresuota mokinių lytiškumo ugdymu, rengimu šeimai. Kadangi mokiniai ne visada gauna informacijos apie lytiškumą iš tėvų ir pedagogų, kurie laikomi svarbiausiais asmenimis ugdant lytiškumą bei rengiant mokinius šeimai, todėl jie informaciją linkę kaupti iš kitų šaltinių: draugų, žiniasklaidos. Tačiau šie šaltiniai neugdo dorovingos asmenybės ir nepadedada atsispirti neigiamai aplinkos įtakai.

12 pav. **Mokinių pedagoginėje veikloje gaunamos informacijos vertinimas rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo temomis**

Pateikti duomenys liudija, kad palankiausiai mokiniai vertina tą informaciją, kurią gauna klasės auklėtojo veikloje (18,4 proc. – labai gerai, 33,5 proc. – gerai). Tačiau iš duomenų, pateiktų 10 paveiksle, matyti, kad daugiau nei pusė respondentų tvirtina, jog klasės auklėtojas informacijos lytiškumo tema suteikia retai (22,0 proc.), labai retai (23,8 proc.) ir niekada (16,6 proc.).

Matyti, jog pamokų metu gaunama informacija yra antroje vietoje pagal mokinių vertinimą, neformaliajame ugdyme – trečioje. Šie duomenys atitinka 1 paveikslą, kuriame pavaizduotas pedagogų RŠLU programos integravimas į pedagoginę veiklą. Tad galima teigti, kad mokinių informacijos, susijusios su rengimu šeimai ir lytiškumo ugdymu vertinimas yra tiesiogiai susijęs su pedagogų šios programos integravimu į pedagoginę veiklą: pedagogai labiausiai linkę integruoti RŠLU programą į klasės auklėtojo veiklą, mažiausiai – į neformalųjį ugdymą. Tačiau mokiniai nepalankiai vertina informaciją, išgirstą pamokų metu ir neformaliajame ugdyme. Galbūt tai

sąlygoja tokie veiksniai kaip mokiniams neįdomių ugdymo procese aktyvumą skatinančių priemonių taikymas, informacija pateikiama nesuprantamai, nepritaikyta įvairaus amžiaus mokinių poreikiams ar kt.

9 lentelė

Temos „Šeima“ mokinių vertinimas informacijos trūkumo kontekste (%)

Temos	Tikrai taip	Lyg ir taip	Nežinau	Lyg ir ne	Tikrai ne
Šeimos samprata ir funkcijos	9,2	34,8	23,9	18,5	13,6
Šeimos modelių įvairovė, jų privalumai ir trūkumai	14,0	33,5	19,4	15,7	17,3
Šeimos gyvenimo ciklas: raidos periodai ir kritiniai momentai	23,4	30,4	11,9	21,7	12,5
Gyvybės ciklas	18,6	25,7	10,9	30,6	14,2
Vaiko poreikiai ir pagrindiniai raidos etapai	28,3	27,7	13,6	19,0	11,4
Tėvų (įtėvių), globėjų ar rūpintojų ir vaikų santykiai įvairiais amžiaus tarpsniais. Tėvo ir motinos vaidmenys	20,6	32,6	15,8	16,8	14,1
Motyvai kurti šeimą – brandūs ir nebrandūs motyvai	20,2	31,7	20,6	14,7	12,6
Santuoka kaip įsipareigojimas. Santuoka, sugyvenimas ir gyvenimas skyrium	12,4	29,7	25,4	13,5	16,8
Vyro, žmonos ir kiti socialiniai vaidmenys šeimoje	32,0	21,1	11,9	10,9	15,2
Lyčių stereotipai ir profesinio bei šeimos gyvenimo dermė	18,9	29,1	14,0	20,0	15,7
Šeimos santykių deformacijos	21,6	27,0	15,1	19,5	15,1
Netektys šeimoje	22,8	29,3	24,4	10,9	9,8

Iš lentelės pateiktų duomenų matyti, jog mokiniams labiausiai trūksta informacijos tokiomis temomis kaip: *Vyro, žmonos ir kiti socialiniai vaidmenys šeimoje; Motyvai kurti šeimą – brandūs ir nebrandūs motyvai; Tėvų (įtėvių), globėjų ar rūpintojų ir vaikų santykiai įvairiais amžiaus tarpsniais. Tėvo ir motinos vaidmenys; Šeimos gyvenimo ciklas: raidos periodai ir kritiniai momentai.*

Mokiniams trūksta informacijos apie vaikiną kaip vyro, tėvo vaidmenį šeimoje, o merginos - kaip žmonos ir motinos. Tyrimo duomenys rodo (3 lentelė), kad iš visų su šeima susijusių temų labiausiai integruojama yra „Tėvų (įtėvių), globėjų ar rūpintojų ir vaikų santykiai įvairiais amžiaus tarpsniais. Tėvo ir motinos vaidmenys“. Tačiau pedagogams reikėtų dar labiau išryškinti šią temą

integruojant RŠLU programą į pedagoginę veiklą, siekiant, kad mokiniai būtų sėkmingai ruošiami gyvenimui šeimoje.

Apibendrinant šiuos duomenis galima teigti, kad mokiniai dar nėra pakankamai supažindinti su šiais temomis „Šeima“, tad bendrojo lavinimo mokykloje mokinių rengimas gyvenimui šeimoje dar nėra kokybiškas.

10 lentelė

Temos „Lytis, kultūra, visuomenė“ mokinių vertinimas informacijos trūkumo kontekste

Temos	Tikrai taip (%)	Lyg ir taip (%)	Nežinau (%)	Tikrai ne (%)	Lyg ir ne (%)
Lytinė savivoka įvairiais amžiaus tarpsniais	10,7	32,0	19,6	23,9	11,4
Psichologiniai vyrų ir moterų skirtumai	28,2	34,8	9,9	17,7	9,4
Lyčių diskriminacija ir prielaidos jai atsirasti	32,4	24,7	8,2	21,4	13,2
Skirtingi, bet vienodai vertingi: vyrų ir moterų lygiavertiškumas ir lygiateisiškumas	24,1	30,2	13,7	19,2	18,1
Atskirties formos: lytis ir amžius, etniškumas, seksualinė orientacija, negalia, socialinis statusas	28,8	26,0	17,9	20,1	6,5
Lyčių stereotipų (per)kūrimas reklamoje, masinėje kultūroje	20,8	24,6	22,9	16,9	14,7
Moterų ir vyrų reprezentacija žiniasklaidoje, literatūroje, mene	16,8	32,0	15,7	20,1	15,2
Lytis, kūno formavimo/performavimo praktika ir jos keliamos problemos	19,6	29,9	10,9	26,6	13,0
Seksualinis išnaudojimas ir prekyba žmonėmis	22,7	36,7	11,3	17,2	11,9

Iš 10 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad mokiniams trūksta įvairios informacijos tema „Lytis, kultūra, visuomenė“. Labiausiai mokiniams trūksta informacijos tema „Lyčių diskriminacija ir prielaidos jai atsirasti“. Net 32,4 proc. respondentų tvirtina, jog šia tema informacijos jiems tikrai trūksta, o 24,7 proc. mano, kad trūksta. *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa (2007)* vykdo diskriminacijos dėl lyties prevenciją, tad šios temos integravimui į pedagoginę veiklą turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys. Taip pat daugiau nei pusei mokinių trūksta informacijos apie atskirties formas, psichologinius vyrų ir moterų skirtumus. Iš duomenų pateiktų 4 lentelėje matyti, kad pamokų metu ir į klasės auklėtojo veiklą temą „Atskirties formos: lytis ir amžius, etniškumas, seksualinė orientacija, negalia, socialinis statusas“ integruoja tik mažiau nei pusė pedagogų, tačiau tema „Psichologiniai vyrų ir moterų skirtumai“ yra viena iš labiausiai į ugdymo turinį integruojamų

temos „Lytis, kultūra, visuomenė“ temų. Galima daryti išvadą, kad dėl nepakankamo programos principų ar nuostatų laikymosi ši informacija mokiniams yra sunkiai prieinama ir suprantama.

11 lentelė

Temos „Lytinė sveikata“ mokinių vertinimas informacijos trūkumo kontekste

Temos	Tikrai taip (%)	Lyg ir taip (%)	Nežinau (%)	Lyg ir ne (%)	Tikrai ne (%)
Lytinis brendimas	11,9	30,8	20,5	20,5	15,6
Lytinis potraukis, jo valdymas	28,0	34,6	9,3	17,6	9,3
Lytinis ciklas. Vaisingumas ir jo išsaugojimas	28,6	25,4	8,1	20,5	16,7
Ankstyvi lytiniai santykiai fiziniu, psichologiniu, socialiniu aspektais, jų pasekmės	24,3	29,8	12,7	19,3	14,3
Nevaisingumas, individualus jo išgyvenimas ir socialinis vertinimas, jo priežastys	18,9	31,9	14,6	15,7	17,8
Šeimos planavimo metodai	23,9	29,3	18,7	14,7	14,1
Kontraceptinės priemonės ir jų poveikis sveikatai	19,6	31,7	22,9	10,3	14,7
Abortas, jo poveikis sveikatai, tarpasmeniniams santykiams	23,9	25,0	17,9	22,3	9,2
AIDS/ŽIV ir kitos lytiškai plintančios infekcijos, jų prevencija	36,3	28,5	12,8	13,9	7,8
Psichologinis, fizinis, seksualinis priekabiavimas ir smurtas, jų poveikis sveikatai	32,8	26,2	13,7	10,9	9,2

Matyti, jog mokiniams labiausiai trūksta informacijos tema „AIDS/ŽIV ir kitos lytiškai plintančios infekcijos, jų prevencija“. Įdomu tai, jog ši tema bendrojo lavinimo mokykloje nėra svetima: ji yra įtraukta į biologijos dalyko programą, beveik kiekvienoje mokykloje minima pasaulinė AIDS diena. Galima manyti, kad tokį informacijos trūkumą šia tema mokinių nuomonės pasiskirstymą lemia tai, kad mokykloje į šią temą nėra pakankamai įsigilinama, nes duomenys, pateikti 5 lentelėje rodo, jog ne visi pedagogai šią temą integruoja į pedagoginę veiklą. Galbūt pedagogų teigimas, jog jiems trūksta kompetencijos kalbėtis su mokiniais lytiškumo klausimais susijęs ir su šia tema.

Daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių mokinių mano, jog jiems tikrai trūksta ar lyg ir trūksta informacijos tokiais temomis apie lytinę sveikatą kaip „Psichologinis, fizinis, seksualinis priekabiavimas ir smurtas, jų poveikis sveikatai“; „Lytinis potraukis, jo valdymas“; „Lytinis ciklas. Vaisingumas ir jo išsaugojimas“ ir kitomis temomis. Galima teigti, jog ankstyvų lytinių santykių ir

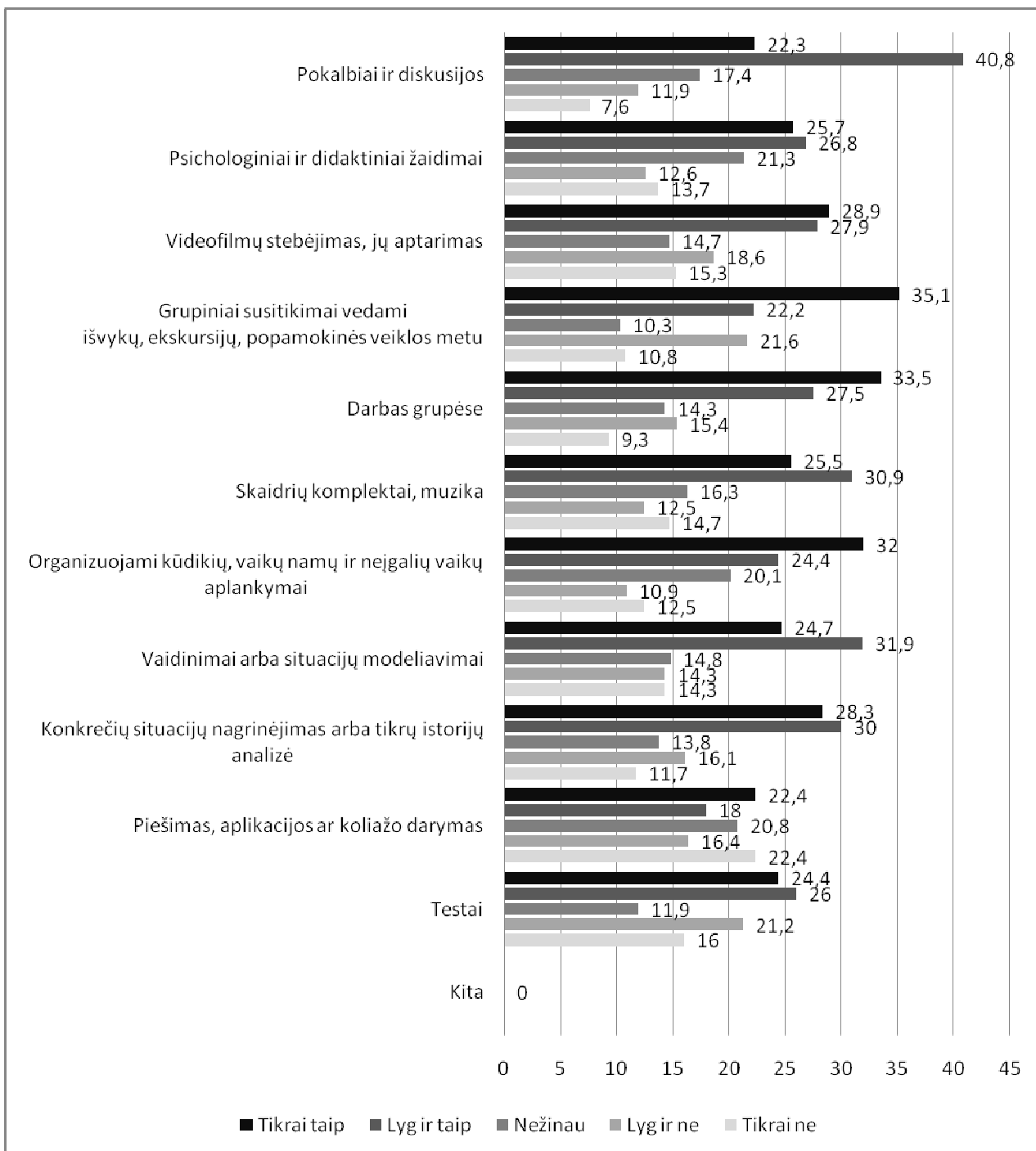
su jais susijusių problemų, lytinio išnaudojimo ir priekabiavimo prevencija dar nėra įgyvendinama kokybiškai bendrojo lavinimo mokykloje.

12 lentelė

Temos „Rizikinga elgsena“ mokinių vertinimas informacijos trūkumo kontekste

Temos	Tikrai taip (%)	Lyg ir taip (%)	Nežinau (%)	Lyg ir ne (%)	Tikrai ne (%)
Vertybės ir nuostatos, sąlygojančios gyvenimo būdo pasirinkimą	12,6	33,9	21,8	12,0	19,7
Sunkumai laisvai rinktis – išoriniai ir vidiniai sunkumai	22,4	27,9	15,8	18,0	15,8
Rizikingo gyvenimo būdo bruožai	19,8	21,4	11,5	23,6	23,6
Lyčių stereotipais grindžiama rizikinga elgsena	27,1	28,2	8,7	20,6	15,2
Mokėjimas atsispirti neigiamai aplinkos įtakai. Mokėjimas pasakyti „ne“	32,9	31,3	10,3	12,9	12,4

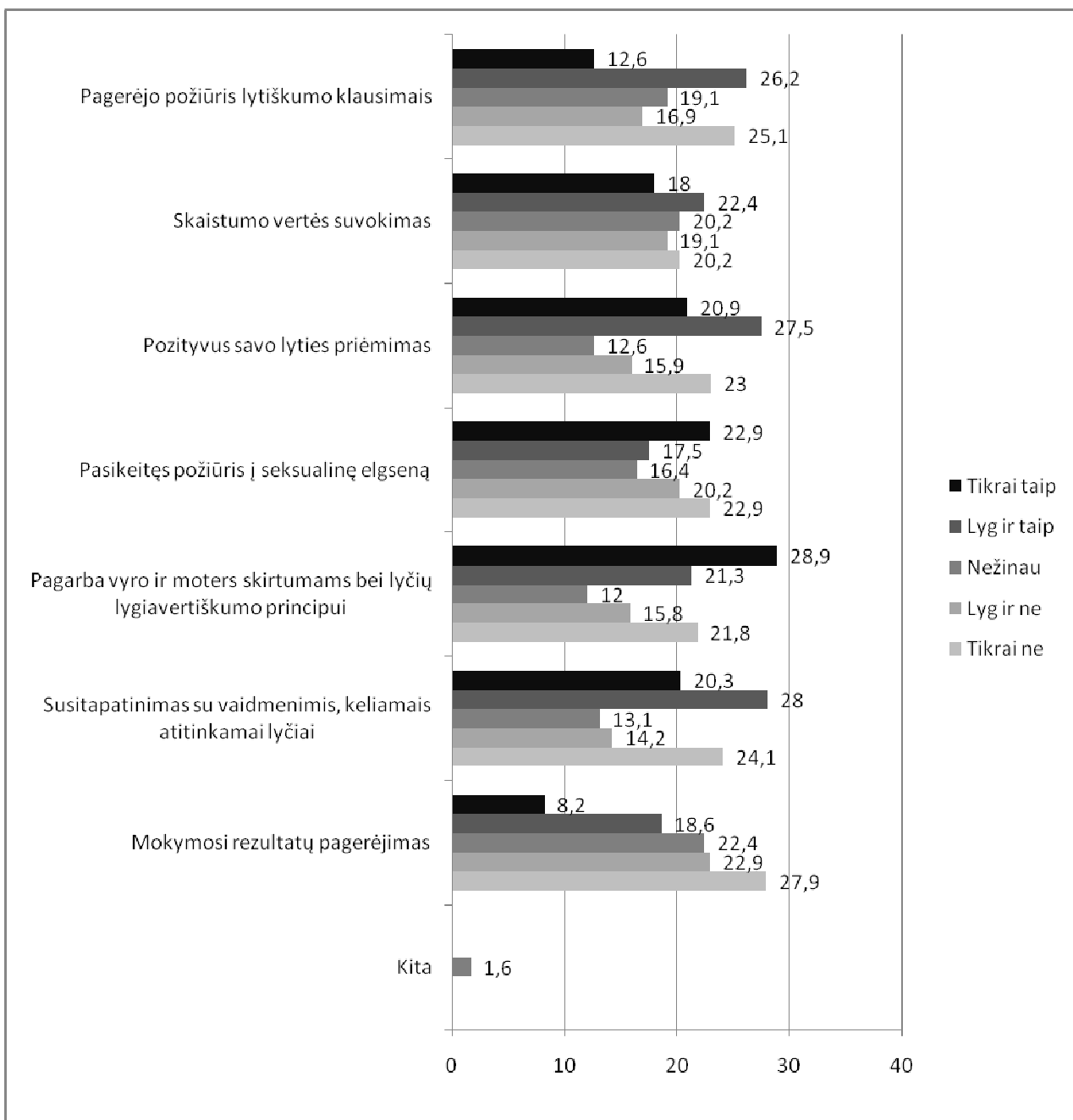
Vertinant temas „Šeima“, „Lytis, kultūra, visuomenė“, „Lytinė sveikata“ bei „Rizikinga elgsena“ mokinių informacijos trūkumo kontekste, pastarosios temos informacijos mokiniams mažiausiai trūksta. Tačiau 32,9 proc. mokinių tvirtina, kad tikrai trūksta, o 31,3 proc. - jog lyg ir trūksta informacijos apie mokėjimą atsispirti neigiamai aplinkos įtakai, mokėjimą pasakyti „ne“. Paradoksalu, tačiau pedagogai šią temą labiausiai išryškina tiek klasės auklėtojo veikloje, tiek pamokų metu (6 lentelė). Tad pedagogams reikėtų dar daugiau integruoti temą apie mokėjimą pasakyti „ne“, nes duomenys rodo, jog ne visi mokiniai, esant reikalui, gebėtų atsispirti neigiamai aplinkos įtakai.

13 pav. Mokinių aktyvumą skatinančių priemonių, kaip būdo geriau pažinti lytiškumą, rengimą šeimai, vertinimas

Tyrimo duomenys (13 paveikslas) leidžia teigti, kad pačios priimtinausios aktyvumą skatinančios priemonės mokiniams yra grupiniai susitikimai, vedami išvykų, ekskursijų, popamokinės veiklos metu; darbas grupėse; organizuojami kūdikių, vaikų namų bei neįgalių vaikų apsilankymai. Tokį respondentų nuomonių pasiskirstymą galima motyvuoti tuo, kad šios išvykos, daugiau negu kitos priemonės, ugdo lytiškumą bei rengia mokinius šeimai. Išvykų metu neveikia

stereotipiniai mokytojo ir mokinio tik informaciniai santykiai ir susidaro pozityvus emocinis fonas. Tai vienos iš geriausių priemonių rengiant mokinius šeimai, nes mokinys gali tiesiogiai išgyventi lytiškumą. Tačiau 7 paveikslo duomenys liudija, jog 36,7 proc. pedagogų niekada neorganizuoja kūdikių, vaikų namų ir neįgalių vaikų apilankymų. Taip pat mokiniai palankiai vertina tokius metodus kaip pokalbius ir diskusijas, skaidrių komplektus su muzika, videofilmus, jų aptarimą. Pedagogams reikėtų atsižvelgti į šiuos mokiniams priimtinausius metodus, nes tai yra vienas iš veiksmių, salygojančių jų lytiškumo ugdymo, rengimo šeimos gyvenimui kokybę.

14 pav. „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo“ programos įgyvendinimo įtaka mokinių lytiškumo požiūriui, elgsenai

14 paveikslo duomenys liudija, jog bendrojo lavinimo mokyklose įgyvendinama „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo“ programa dar nepakankamai prisideda prie mokinių lytiškumo ugdymo, rengimo gyvenimui šeimoje. Tik 12,6 proc. mokinių užtikrintai tvirtina, kad integruojama į pedagoginę veiklą RŠLU programa pagerino jų požiūrį lytiškumo klausimais, 18 proc. – suvokia skaistumo vertę. Tik 22,9 proc. respondentų teigia, jog po RŠLU programos integravimo jų požiūris lytiškumo klausimais tikrai pasikeitė, o 20,9 proc – pozityviai priima savo lytį. Galima manyti, jog

programa nepakankamai įtakojo mokinių lytiškumo požiūrio, elgsenos dėl to, kad ji nėra kokybiškai integruojama į pedagoginę veiklą, o mokinių atsakymai tai tik patvirtina.

IŠVADOS

Teorinės dalies:

1. Paauglių lytinių santykių paplitimas, jų padariniai fizinei ir psichinei sveikatai sąlygojo „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo“ programos bendrojo lavinimo mokykloje atsiradimą. Kokybiškai įgyvendinama ugdymo procese programa rengia mokinius gyvenimui, santuokai, suteikia jiems žinių apie šeimą, pateikia visuminę lytiškumo sampratą, ugdo brandžią ir dorovingą asmenybę bei vykdo ankstyvų lytinių santykių ir su jais susijusių problemų, lytinio išnaudojimo ir priekabiavimo, diskriminacijos dėl lyties prevenciją.
2. Bendrojo lavinimo mokykloje mokinių „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo“ programos įgyvendinimo kokybę sąlygoja tokie veiksniai kaip mokinių poreikių tenkinimas, tobulumas, trūkumų pašalinimas, atitikimas paskirčiai, veiklos veiksmingumas bei sėkminga veikla.

Empirinės dalies:

1. *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* programa gali būti įgyvendinama formalioje ir neformalioje ugdymo proceso veikloje, tačiau atlikus tyrimą paaiškėjo, jog daugiausia respondentų programą linkę integruoti į klasės auklėtojo veiklą, o į mokomuosius dalykus ir neformalųjį ugdymą ne itin integruoja. Tai patvirtina ir didelės dalies mokinių neigiamas informacijos, gaunamos ugdymo proceso metu rengimo šeimai ir lytiškumo temomis, vertinimas. Tad mokykloje RŠLU programos įgyvendinimas dėl nenuoseklumo ir nesistemiškumo nėra kokybiškas.
2. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad nors ir RŠLU programos realizavimas yra labai aktualus šiandieninėje mokykloje, tačiau kokybiškam įgyvendinimui yra daug kliūčių: pedagogai susiduria su tokiais sunkumais, kaip mokymo metodinės medžiagos trūkumu, lengvabūdišku mokinių požiūriu, tėvų abejingumu. Visi šie veiksniai lemia mokytojų dalykinės kompetencijos lytiškumo tema trūkumą.
3. Nors didelė dalis mokinių informaciją apie lytiškumo ugdymą ir rengimą šeimai gauna šeimoje, tačiau mokytojai nėra linkę bendrauti ir bendradarbiauti su tėvais vaikų lytiškumo ugdymo temomis.
4. Mokinių *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos* įgyvendinimo kokybę lemiantys veiksniai yra programos integravimas į ugdymo turinį, tokios aktyvumą skatinančios priemonės, kaip grupiniai susitikimai, vedami išvykų, ekskursijų, popamokinės veiklos metu, organizuojami kūdikių, vaikų namų ir neįgalių vaikų

aplankymai, darbas grupėse. Didelį vaidmenį mokinių lytiškumo ugdyme atlieka darnūs santykiai šeimoje, atvira vaiko ir tėvų komunikacija, šeimyninio gyvenimo pavyzdžių analizė bei popamokiniai renginiai. Tačiau mokiniai taip pat vertina informaciją, kurią gauna iš draugų, žiniasklaidos.

5. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad pedagogai linkę manyti, jog integruojama „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo“ yra pakankamai rezultatyvi, tačiau programa kol kas mokinių lytinę pasaulėžiūrą įtakoja nežymiai: daugiau nei pusė respondentų tvirtina, kad programa neprisidėjo prie jų skaistumo vertės suvokimo, pozityvaus savo lyties priėmimo, pagarbos vyro ir moters skirtumams bei lyčių lygiavertiškumo principui, susitapatinimo su vaidmenimis, keliamais atitinkamai lyčiai ir kt. Tad galima teigti, kad kol kas RŠLU programa prie brandžios asmenybės ugdymo ir mokinių rengimo šeimos gyvenimui prisideda nežymiai.
6. Iškelta hipotezė, jog pasitelkiant formalųjį bei neformalųjį ugdymą, kokybiškai diegiama *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa* sudaro galimybę mokiniui ugdytis ir tapti brandžia, kritiškai mąstančia asmenybe, turinčia dorovinių ir šeimyninių vertybių suformuotą sistemą pasitvirtino iš dalies. Nors pedagogai siekia integruoti programą į kuo daugiau užsiėmimų, tačiau metodinės literatūros, kompetencijų stoka, nesugebėjimas bendradarbiauti sąlygoja ne visų programos nuostatų laikymąsi, nepakankamą programos temų integravimą į ugdymo turinį. RŠLU programa kol kas neduoda laukiamo rezultato.

REKOMENDACIJOS

Mokyklų vadovams:

1. Kokybiškam *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* įgyvendinimui būtina atnaujinti ir kelti mokytojų kvalifikaciją ir specialiąsias kompetencijas profesinėje lytiškumo ugdymo ir rengimo šeimai srityje, kad jie būtų kompetetingi konsultuodami mokinius, jų tėvus, teikti jiems informaciją lytiškumo klausimais. Vedamuose apmokymuose didelis dėmesys turėtų būti skiriamas supažindinimui su visomis RŠLU programos temomis, jų panaudojimu praktikoje, bei pateiktos rekomendacijos, kaip šią medžiagą perteikti mokiniams, jų tėvams.
2. Aktyvinti pedagogų RŠLU programos integravimą į pedagoginę veiklą.
3. Užtikrinti, kad įvairaus amžiaus mokiniams būtų nesunkiai prieinama informacija, susijusi su rengimu šeimai, lytiškumo ugdymu. Mokyklos bibliotekoje ar skaitykloje sudaryti rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo literatūros atskirą skyrių.
4. Užtikrinti RŠLU programos kokybišką įgyvendinimą skatinant mokytojų tarpusavio bendravimą, visapusišką temų integravimą, suteikiant metodinę medžiagą, sudarant sąlygas išvykoms, ekskursijoms.
5. Kadangi RŠLU programa yra viena iš sveikatos ugdymo programos sudėtinių dalių, tad kiekvienoje bendrojo lavinimo mokykloje turėtų būti įtraukta privaloma sveikos gyvensenos ar sveikatos ugdymo pamoka, kur mokinių problemos būtų sprendžiamos kompleksiskai.

Pedagogams:

1. Bendrauti ir bendradarbiauti su mokinių tėvais, kitų dalykų pedagogais rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo temomis, taip sudarant galimybei RŠLU programai būti kokybiškai įgyvendinamai bendrojo lavinimo mokykloje. Svarbu skatinti aktyvų tėvų bendradarbiavimą mokinių lytiškumo ugdyme ir organizuoti paskaitas, renginius, susibūrimus. Siekti profesinių kompetencijų plėtotės rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo temomis.
2. Bendrauti su mokiniais, siekiant išsiaiškinti jų požiūrį lytiškumo klausimais, pasidalinti idėjomis, kokie užsiėmimai, metodai integruojant RŠLU programą jiems priimtinausi, stebėti mokinius, kaip keičiasi jų požiūris lytiškumo klausimais, kokių žinių jiems trūksta ir kt.
3. Dėti visas pastangas, kad RŠLU programa būtų pilnutinai integruojama į pedagoginę veiklą.

Mokiniam:

1. Patiems mokykloje organizuoti renginius lytiškumo ugdymo ir rengimo šeimai temomis.
2. Aktyviai ir drąsiai dalyvauti užsiėmimuose. Nebijoti perspėti pedagogus dėl informacijos nesuprantamumo, sudėtingumo ar lytinio potraukio dirginimo.
3. Nepasikliauti žiniasklaida, draugais kaip patikimais lytiškumo ugdymo ir rengimo šeimai šaltiniais. Labiau vertinti tą informaciją, kurią gauna šeimoje, ugdymo proceso metu.

Mokinių tėvams:

1. Didėjant tėvų užimtumui svarbu rasti laiko dalyvauti vaikų lytiškumo ugdymo procese tiek namuose, tiek mokykloje, tėvai šiame procese turi padėti pedagogams, nes tik tėvai geriausiai pažįsta savo vaiką ir gali supažindinti pedagogus su jo turimomis žiniomis, požiūriu ir kt.

LITERATŪRA

1. Ališauskas, R. (2000). Švietimo kokybės vadyba. *Bendrojo lavinimo mokyklos audito metodika*. Projektas. Vilnius.
2. Barkauskaitė, M., Bruzgelevičienė, R. (2002). Švietimo įstaigos vertinimo nuostatos. *Bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito metodika*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
3. *Bendroji pilietinio ugdymo programa*. [Žiūrėta 2009-10-18]. Prieiga per internetą: <http://www.pedagogika.lt/puslapis/Pilietinis.pdf>
4. *Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai*. [Žiūrėta 2009-10-12]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/ugdymas/dosc/Programos2003.pdf>
5. Bindé J., Mayor F. (1999). *Un monde nouveau*. Paris: UNESCO.
6. Bitinas B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
7. Čigriejienė V., Tarnauskas E. (1998). *Kolposkopijos pagrindai*. Kaunas.
8. *Dėl nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos šeimos gerovės įgyvendinimo 2008 – 2010 metų priemonių plano patvirtinimo* (2007 m. rugsėjo mėn. 5 d., įsakymo Nr. 948). [Žiūrėta 2010 -01 -06]. Prieiga per internetą : http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=304152&p_query=&p_tr2=
9. *Dėl neformaliojo vaikų švietimo koncepcijos patvirtinimo* (2005 m. gruodžio mėn. 30 d. Nr. ISAK – 2695). [Žiūrėta 2010-01-31]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=269178&p_query=
10. *Dėl rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos patvirtinimo* (2007 m. vasario mėn. 7 d., įsakymo Nr. ISAK – 179) //Valstybės žinios. – 20070213, Nr. 19, publ. Nr. 740. [Žiūrėta 2009 -10-12]. Prieiga per internetą: <http://www.lintex.lt/scripts/sarasas2.dll?Sarasas = 1Pv=RENG + ir + ŠEIM>
11. *Dėl vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo* (2006 m. vasario mėn. 14 d., įsakymo Nr. ISAK–261). [Žiūrėta 2009 -12 -12]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/teisine_baze/isakymai.htm.)
12. *Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatų* (2003m. liepos 4 d. Nr. IX – 1700). [Žiūrėta 2009 -12 -12]. Prieiga per internetą: <http://74.125.77.132/search?q=cache:g11dYXogBm4J:www.smm.lt/ti/docs/strategija2003-12.doc+lietuvos+svietimo+pletotes+strategines+nuostatos&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>
13. Dobranskienė R. (2002). *Mokyklos bendruomenės vadyba*. Monografija. Antrasis pataisytas leidimas. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
14. Erikson E. (1996). *Destvo i obšestvo*. St. Peterburg: Fond Universitetskaja knyga

15. Gaigalienė M. (1998). *Moksleivių rengimo šeimai socialiniai pedagoginiai aspektai* : daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai, ugdymas (edukologija). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
16. Grigas R. (1988). *Šeima ir dabarties pasaulis*. Vilnius: Mintis
17. *Integruojamųjų programų gairės*. (2005). [Žiūrėta 2010 -01 -12]. Pieiga per internetą: http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:AW8PNDIdOisJ:www.pedagogika.lt/puslapis/Integruojamuju%2520programu%2520gaires%25202005.pdf+integruojamuju+programu+gaires&hl=lt&gl=lt&pid=bl&srcid=ADGEESgMK-IwzaEne79KN5vBsD6IevE8biQgTUH23g-JSgaamlNP6HxUMgSrD-dbBu9OzFsV0omqlfvpAs3V9Ovnh0jUk-RXVCJtSD37CcxeImL0uRkQX1qKeY4vXL8xFvoT3BWxMie&sig=AHIEtbRN20u7Pd1Hu0VruZoxfHA_YIRFGQ
18. Ivanauskienė F., Šidlauskienė V. (2007). *Lytis. Ugdymas. Socialinė aplinka*. VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
19. Jankauskaitė M., Mackevičiūtė I., (2005). *Lyčių dialogui atvira bendruomenė*. Vilnius: Lygių galimybių plėtros centras.
20. Jaruševičienė L., Valius L. (2005). *Jaunų žmonių lytinė ir reprodukcinė sveikata*. Kaunas: Vitae Litera
21. Jovaiša L. (2003). *Hodegetika*. Vilnius: Agora.
22. Jovaiša L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
23. Juodaitytė, A. (2001). Konstruktyvaus tėvų švietimo dimensijos ikimokyklinio ugdymo sisteminės kaitos kontekste. *Socialiniai mokslai*, 1 (27).
24. Juodaitytė A. (2003). Socializacija ir ugdymas vaikystėje. Vilnius: UAB Petro ofsetas.
25. Kavaliauskienė V. (2001). *Pedagoginis pašaukimas ir jo ugdymas*. Klaipėda: Klaipėdos Universiteto leidykla.
26. Kokybės vadybos sistemos. (2006). *Metodinė medžiaga: studento ir dėstytojo knyga*. Studijų programa: Švietimo kokybės vadyba. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
27. Krukauskienė E., Trinkūnienė I., Žilinskaitė V. (2004). *Jaunimo kultūrinis identitetas: prioritetai, nuostatos, etninė kultūra*. Vilnius
28. Laužikas J. (1993). *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa.
29. Leliūgienė I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
30. Lepeškienė V. (1996). *Humanistinis ugdymas mokykloje*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras
31. *Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas*. (1994). [Žiūrėta 2008-05-05]. Pieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=259520

32. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. [Žiūrėta 2009-09-18]. Pieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279441&p_query=&p_tr2
33. Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos. [Žiūrėta 2009 -09 -12]. Pieiga per internetą: <http://209.85.135.132/search?q=cache:g1ldYXogBm4J:www.smm.lt/ti/docs/strategija2003-12.doc+Lietuvos+%C5%A1vietimo+pl%C4%97tot%C4%97s+strategin%C4%97s+nuostatos&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>
34. Narbekovas A. (2007). Drovumas – pagrindinis veiksnys, saugantis nuo tapimo priemone kitam. *Soter*, 21 (49), p. 21 – 31.
35. Narbekovas A., Obeleniene B., Pukelis K. (2008). *Lytiškumo ugdymo etika*. Kaunas, Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
36. Narbekovas A., Obeleniene B., Rudzinskas V. (2004). *Meilė ir pasirengimas šeimai: vaisingumo pažinimas*. Kaunas: VDU.
37. Neformaliojo ugdymo koncepcijos projektas. [Žiūrėta 2009-11-22]. Pieiga per internetą: http://209.85.229.132/search?q=cache:KksLNIKXFcJ:www.lvjc.lt/uploads/File/kiti/2009/neformaliojo_ugdymo_koncepcijos_projektas.doc+neformaliojo+ugdymo+koncepcija&cd=5&hl=lt&ct=clnk&gl=lt
38. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija. [Žiūrėta 2009-09-30]. Pieiga per internetą: <http://209.85.229.132/search?q=cache:j-F8jXY7YXUJ:www.vjtc.lt/sites/vjtc/media/svietimo%2520koncepsija.doc+Per+kompetencij%C5%B3+ugdym%C4%85+formuoti+asmen%C4%AF+gebanti+tapti+aktyviu+visuomen%C4%97s+nariu,+s%C4%97kmingai+veikti+visuomen%C4%97je,+pad%C4%97ti+tenkinti+pa%C5%BEinimo,+lavinimosi+ir+savirai%C5%A1kos+poreikius.&cd=5&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>
39. *Nutarimas dėl nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos*. (2005 m. lapkričio 22 d.). [Žiūrėta 2009 -12 -16]. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/lisabona.php>
40. *Mokymosi visą gyvenimą memorandumas*. Europos bendrijos komisija. (2001). [Žiūrėta 2010-01-04]. Pieiga per internetą: <http://74.125.77.132/search?q=cache:CVGcEEzvtwJ:www.andragogai.auris.us/download.php/fileid/88+EUROPOS+MOKYMOSI+VISA+GYVENIMA+MEMORANDUMAS&cd=7&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>
41. Obeleniene B., Pukelis K. (2004). *Lytinis švietimas Lietuvoje ir pasaulinė reprodukcinė ideologija* // *Soter* Nr 13 (41), p. 109 – 122
42. Paškus A. (2003). *Meilė – žmogaus pašaukimas*. Kaunas: Naujasis lankas.

43. *Penkioliktosios Lietuvos Respublikos vyriausybės veiklos programa*. [Žiūrėta 2009 -11 -14].
Prieiga per internetą:
http://74.125.77.132/search?q=cache:s82aRTymmp8J:www.smm.lt/veikla/docs/lrv/15_vyr_programa.pdf+penkioliktosios+Lietuvos+Respublikos+vyriausyb%C4%97s+veiklos+programa&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt
44. Pociūtė D., Janušauskienė V., Vitkauskas R. (2005). *Kokybės vadyba: mokomoji knyga*. Vilnius: Technika
45. Pukelis K. (1998). *Mokytojų rengimas ir filosofinės studijos*. Kaunas: Versmė.
46. Pukelis K. (2007). Trojos arklys vardu lytinis švietimas arba liga mirčiai. *Soter*, 21, p. 63 – 79.
47. Sexuality education in Europe (2006). *A Reference guide policies and practices*. IPPF European Network.
48. Starkuvienė S, Zaborskis A. (2005). *Lietuvos mokseivių nelaimingų atsitikimų ir gyvenamos veiksmų sąsaja* // *Medicina* Nr. 41 (1), p. 73 – 80. [Žiūrėta 2008-11-30]. Prieiga per internetą:
<http://medicina.kmu.lt/0501/0501 - 111.pdf>
49. Sveikos gyvenamos ugdymas mokyklose: tyrimo ataskaita. [Žiūrėta 2008-12-20]. Prieiga per internetą:
http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/kiti/sveikos%20gyvenamos%20ugdymas%20mokyklose.pdf
50. Šalkauskis S. (1998). *Pedagogikos paskaitos. Bendroji pedagogika*. Vilnius: Mintis
51. Švedas E. (2007). Šiuolaikinės kontracepcijos vartojimas ir jaunimo identiteto santykio analizė. *Soter*, 21, p. 79 – 85.
52. Tereškinas A. (2007). *Esė apie skirtingus kūnus: kultūra, lytis, seksualumas*. Vilnius: Apostrofa
53. *TPTF seksualinių ir reprodukcinų teisių chartija*.(1998).Vilnius: Senoja.
54. *Trečiasis Prahos forumas, skirtas švietimo reformoms Europoje: kokybės gerinimas, vizija ir realybė*. (2003). Parengė Alain Michel [Žiūrėta 2008-11-29]. Prieiga per internetą:
<http://www.google.lt/search?hl=lt&q=treciasis+prahos+forumas&btnG=Ie%C5%A1koti&meta=&aq=f&oq=>
55. Ustilaitė S. (2008). *Lytiškumo ugdymas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
56. Uzdila J. (1993). *Dorinis asmenybės ugdymas šeimoje*. Vilnius: Academia.
57. Vaičiulienė A. (2004). *Paauglio psichologija*. Vilnius: Presvika.
58. Valiuškevičiūtė, A., Mikutavičienė, I. (Red.) (2006). *Švietimo organizacijų kokybės vadyba*. Kaunas: VDU, Studijų kokybės centras.

59. *WHO regional strategy on sexual and reproduction health*. (2001). [Žiūrėta 2008-11-29].
Prieiga per internetą: <http://www.euro.who.int/document/e74558.pdf>.
60. Žukauskienė R. (1998). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai

PRIEDAI

Gerbiamas Pedagoge,

Kokybės užtikrinimas švietimo sistemoje šiandien yra labai aktualus reiškinys. Rašau magistro darbą tema „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos įgyvendinimo kokybę lemiantys veiksniai“ ir šia anketa noriu iširti, kokie veiksniai lemia Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos įgyvendinimo kokybę. Būčiau labai dėkinga, kad Jūs, besiremdama (-s) savo pedagoginio darbo patirtimi užpildytumėte anketą ir taip padidintumėte tyrimo rezultatų tikslumą bei reikšmingumą.

Apklausa yra anoniminė, vardo ir pavardės nurodyti nereikia.

Apklausa atlieka Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Švietimo kokybės vadybos magistrantė Monika Gofencienė, tel.: 8-671-53079

1. Kokio (-ių) dalyko (-ų) pedagogas esate?

(parašykite).....

2. Jūsų auklėjamoji klasė:

(parašykite).....

3. Jūsų pedagoginė kvalifikacija:

- mokytoja (-s)
- vyr. mokytoja (-s)
- mokytoja (-s) metodininkė (-as)
- mokytoja (-s) ekspertė (-as)

4. Darbo stažas:

(parašykite).....

Jums tinkamą atsakymą pažymėkite kryželiu: ×

Atsakykite į klausimus	Taip	Kartais	Ne
5. Ar integruojate Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programą klasės auklėtojo veikloje?			
6. Ar integruojate Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programą pamokų metu?			
7. Ar integruojate Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programą neformaliajame ugdyme?			

Įvertinkite teiginius, kaip jie tinka Jūsų pedagoginiame darbe	Klasės auklėtojo veikloje	Pamokų metu	Neformaliajame ugdyme
8. Kokias temas integruojate į pedagoginę veiklą?			
Šeima			
a) šeimos samprata ir funkcijos			
b) šeimos modelių įvairovė, jų privalumai ir trūkumai			
c) šeimos gyvenimo ciklas: raidos periodai ir kritiniai momentai			
d) tradicijų svarba ir reikšmė, kartų perimamumas			
e) gyvybės ciklas – pradėjimas, nėštumas, vaiko gimimas, kūdikystė, vaikystė, paauglystė, jaunystė, branda, senatvė, mirtis			
f) vaiko poreikiai ir pagrindiniai raidos etapai			
g) tėvų (įtėvių), globėjų ar rūpintojų ir vaikų santykiai įvairiais amžiaus tarpsniais. Tėvo ir motinos vaidmenys. Stabilių šeimos santykių komponentai – išsipareigojimas, šeimos ilgalaikiškumo nuostata, vertybių bendrumas, intelektualinių interesų artumas, emocinis			

pasitenkinimas, pasitenkinimas intymiu gyvenimu, vaidmenų dermė, gebėjimas prisitaikyti			
h) motyvai kurti šeimą – brandūs ir nebrandūs motyvai. Mita apie santykius šeimoje			
i) santuoka kaip įsipareigojimas. Santuoka, sugyvenimas ir gyvenimas skyrium			
j) vyro, žmonos ir kiti socialiniai vaidmenys šeimoje			
k) lyčių stereotipai ir profesinio bei šeimos gyvenimo dermė			
l) šeimos santykių deformacijos – nelygybė, priklausomybės, neištikimybė, atitolimas, dialogo stoka			
m) netektys šeimoje – mirtis, skyrybos, gyvenimas skyrium			
Lytis, kultūra, visuomenė			
a) biologinės ir socialinės lyties samprata kultūriniame ir istoriniame kontekste			
b) lytinė savivoka įvairiais amžiaus tarpsniais			
c) psichologiniai vyrų ir moterų skirtumai			
d) lyčių diskriminacija ir prielaidos jai atsirasti			
e) skirtingi, bet vienodai vertingi: moterų ir vyrų lygiavertiškumas ir lygiateisiškumas			
f) lyčių lygybę užtikrinantys teisiniai mechanizmai Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos šalyse			
g) stereotipo samprata, teigiami ir neigiami jo aspektai			
h) atskirties formos: lytis ir amžius, etniškumas, seksualinė orientacija, negalia, socialinis statusas			
i) lyčių stereotipų (per)kūrimas reklamoje, masinėje kultūroje			
j) moterų ir vyrų reprezentacija žiniasklaidoje, literatūroje, mene			
k) lytis, kūno formavimo/performavimo praktika ir jos keliamos problemos (steroidų vartojimas, plastinės operacijos, tatuiruotės, dietos, anoreksija, bulimija, šukuosenų, drabužių stilius)			
l) seksualinis išnaudojimas ir prekyba žmonėmis			
Lytinė sveikata			
a) lytinis brendimas			
b) lytinis potraukis, jo valdymas			
c) lytinis ciklas. Vaisingumas ir jo išsaugojimas			
d) ankstyvi lytiniai santykiai fiziniu, psichologiniu, socialiniu aspektais, jų pasekmės			
e) vaisingumo pažinimas kaip sveikatai palankios lytinės elgsenos formavimo principas			
f) nevaisingumas, individualus jo išgyvenimas ir socialinis vertinimas, jo priežastys			
g) bioetiniai prokreacinių (reprodukcinių) technologijų klausimai			
h) šeimos planavimo metodai			
i) kontraceptinės priemonės ir jų poveikis sveikatai			
j) abortas, jo poveikis sveikatai, tarpasmeniniams			

santykiams			
k) AIDS/ŽIV ir kitos lytiškai plintančios infekcijos, jų prevencija			
l) psichologinis, fizinis, seksualinis priekabiavimas ir smurtas, jų poveikis sveikatai			
Rizikinga elgsena			
a) vertybės ir nuostatos, sąlygojančios gyvenimo būdo pasirinkimą			
b) sunkumai laisvai rinktis – išoriniai ir vidiniai veiksniai			
c) rizikingo gyvenimo būdo bruožai			
d) lyčių stereotipais grindžiama rizikinga elgsena			
e) mokėjimas atsispirti neigiamai aplinkos įtakai. Mokėjimas sakyti „ne“			

Įvertinkite teiginius, kaip jie tinka Jūsų pedagoginiame darbe:	Tikrai taip	Lyg ir taip	Nežinau	Lyg ir ne	Tikrai ne
9. Integruodami rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo temas į pedagoginę veiklą, Jus siekiate:					
a) rengti jaunas žmones gyvenimui, santuokai					
b) suteikti žinių apie šeimą					
c) pateikti visuminę lytiškumo sampratą					
d) ugdyti brandžią ir dorovingą asmenybę, gerbiančią žmogaus gyvybę nuo pradėjimo momento, gebančią kurti brandžius tarpasmeninius santykius					
e) puoselėti lytinę sveikatą ir pasipriešinimą neigiamai aplinkos įtakai					
f) vykdyti ankstyvų lytinių santykių ir su jais susijusių problemų, lytinio išnaudojimo ir priekabiavimo, diskriminacijos dėl lyties prevenciją					
g) spręsti vaiko problemas skatinant mokykloje pagalbą teikiančių dialogą					
h) ugdyti lyties grožio suvokimo fizinio ir dvasinio vaisingumo, pašaukimo motinystei ir tėvystei kontekste					
i) suteikti tėvams (įtėviams), globėjams ar rūpintojams žinių ir įgūdžių, reikalingų visaverčiam bendravimui su vaikais					
j) kita (įrašykite)					
10. Kokie veiksniai sąlygoja pagarbų mokinių požiūrį į šeimą ir lyčių santykius?					
a) darnūs santykiai šeimoje					
b) atvira tėvų ir vaikų komunikacija					
c) šeimyninio gyvenimo pavyzdžių analizė					
d) pamokose naudojamos moksleivių aktyvumą skatinančios priemonės					
e) mokytojų individualūs pokalbiai su mokiniais					

f) popamokiniai renginiai					
g) kita (įrašykite)					
11. Sudarinėdami metinius pamokų planus siekiate, kad į kuo daugiau užsiėmimų būtų integruojama Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa.					
12. Jūs žinote pagrindines Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos vertybes ir tikslus.					
13. Skatinate mokinius aktyviai ir drąsiai dalyvauti pamokose.					
14. Ar vykdydami programą laikotės šių nuostatų:					
a) nė vienas mokinys nėra raginamas ir verčiamas daryti tai, kas peržengtų kuklumo ribas ar pažeistų paties mokinio jautrumą ir privatumą					
b) perteikiamos žinios atitinka mokinio brandos lygį. Ypač jautriai pateikiate tuos lytiškumo aspektus, apie kuriuos geriausia kalbėtis individualiai arba kartu su tėvais (įtėviais), globėjais ar rūpintojais					
c) intymios lytinės sueities detalės nėra aptariamoms klasės aplinkoje					
d) pagal poreikį atskiros temos aptariamoms atskirai berniukams ir mergaitėms.					
e) nepriimtinas neatsakingas, lengvabūdiškas požiūris į lytinius santykius					
f) informavimas apie kontraceptines priemones nėra reklama, jis netampa paskata ankstyviems lytiniam santykiams					
g) žinios apie kontraceptines priemones nėra pateikiamos kaip priimtina alternatyva susilaikymui nuo ankstyvų lytinių santykių					
h) nepriimtinas komercinių ar visuomeninių organizacijų, užsiimančių kontraceptinių ir kitų priemonių rinkodara, atstovų dalyvavimas ugdymo procese					
i) ugdymo procese lytiškumas visuomet traktuojamas kaip visą asmenį apimantis dalykas, kalbate apie žmogaus kūno ir dvasios vienovę					
j) diegiant programą išlaikote aiškią vertybinę nuostatą: darnia santuoka grindžiama šeima yra vertybė					

Atsakykite į klausimus	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai	Niekada
15. Su kokiais sunkumais susiduriate rengdami mokinius šeimai ir ugdydami lytiškumą?					
a) mokymo metodinės medžiagos trūkumu					
b) tėvų abejingumu					

c) lytinio švietimo pasekmėmis					
d) visuomenėje vyraujančiu erotizmu					
e) lengvabūdišku mokinių požiūriu					
f) mokinių pasyvumu kalbant lytiškumo tema					
g) dalykinės kompetencijos trūkumu					
h) kita (įrašykite)					
16. Kaip dažnai mokymo procese naudojate mokinių aktyvumą skatinančias išvardintas rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo priemones?					
a) pokalbius ir diskusijas					
b) psichologinius ar didaktinius žaidimus					
c) videofilmų stebėjimą bei jų aptarimą					
d) grupinius susitikimus vedate išvykų, ekskursijų, popamokinės veiklos metu					
e) darbą grupėse					
f) skaidrių komplektus, muziką					
g) organizuojate kūdikių, vaikų namų ir neįgalių vaikų aplankymus					
h) vaidinimus arba situacijų modeliavimus					
i) konkrečių situacijų nagrinėjimo arba tikrų istorijų analizę					
j) piešimą, aplikacijų ar koliažo darymą					
k) testus					
l) kita (įrašykite)					

17. Kaip dažnai mokymo procese taikote išvardintus pagrindinius principus mokinius rengdami šeimai ir ugdydami lytiškumą?					
a) integralumo					
b) individualumo					
c) prieinamumo					
d) holistiškumo					
e) lytinio potraukio nedirginimo					

18. Kokių rezultatų pavyko pasiekti integruojant Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programą į pedagoginę veiklą	Tikrai taip	Lyg ir taip	Nežinau	Lyg ir ne	Tikrai ne
a) pagerėjo mokinių požiūris lytiškumo klausimais					
b) mokiniai suvokia skaistumo vertę					
c) berniukai ir mergaitės pozityviai priima savo lytį					
d) mokinių seksualinė elgsena nebėra tokia lengvabūdiška					
e) mokiniai jaučia pagarbą moters ir vyro skirtumams bei lyčių lygiavertiškumo principui					
f) mergaitės ir berniukai susitapatino su vaidmenimis, keliamais atitinkamai lyčiai					
g) pagerėjo mokinių mokymosi rezultatai					

h) kita (įrašykite)

DĖKOJU UŽ BENDRADARBIAVIMĄ!

Mielas Mokiny,

Kokybės užtikrinimas švietimo sistemoje šiandien yra labai aktualus reiškinys. Rašau magistro darbą tema „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos įgyvendinimo kokybę lemiantys veiksniai“ ir šia anketa noriu iširti, kokie veiksniai lemia Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos įgyvendinimo kokybę. Būčiau labai dėkinga, kad Tu, besiremdama (-s) savo asmenine patirtimi užpildytum anketą ir taip padidintum tyrimo rezultatų tikslumą bei reikšmingumą.

Apklausa yra anoniminė, nei vardo, nei pavardės nurodyti nereikia.

Apklausa atlieka Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Švietimo kokybės vadybos magistrantė Monika Gofencienė, tel.: 8-671-53079

Tinkantį atsakymą pažymėk kryželiu: ×

1. Tavo lytis

- Mergina
- Vaikinas

2. Kelintoje klasėje mokaisi?

- 11 klasėje
- 12 klasėje

Atsakyk į klausimą	Tikrai taip	Lyg ir taip	Nežinau	Lyg ir ne	Tikrai ne
3. Kokie veiksniai sąlygoja pagarbų Tavo požiūrį į šeimą ir lyčių santykius?					
a) darnūs santykiai šeimoje					
b) atvira Tavo ir tėvų komunikacija					
c) šeimyninio gyvenimo pavyzdžių analizė					
d) pamokose naudojamos moksleivių aktyvumą skatinančios priemonės					
e) mokytojų individualūs pokalbiai su mokiniais					
f) popamokiniai renginiai					
g) kita (įrašykite)					

Atsakyk į klausimą	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai	Niekada
5. Kas Tau suteikia informacijos apie lytiškumo ugdymą, rengimą šeimai?					
a) šeima					
b) klasės auklėtoja (-s)					
c) socialinis pedagogas					
d) psichologas					
e) dorinio ugdymo pamokos					
f) biologijos pamokos					
g) lietuvių kalbos pamokos					
h) popamokiniai renginiai					
i) neformalusis švietimas					

j) žiniasklaida					
k) draugai					
l) kita (įrašykite)					
Atsakyk į klausimą	Labai gerai	Gerai	Nežinau	Patenkinamai	Blogai
4. Kaip vertini informaciją, pateikiamą lytiškumo ugdymo ir rengimo šeimai temomis:					
a) klasės auklėtojo veikloje					
b) pamokų metu					
c) neformaliajame ugdyme					

Įvertink teiginius, kaip jie tinka Tavo asmenybei	Tikrai taip	Lyg ir taip	Nežinau	Lyg ir ne	Tikrai ne
6. Kokios informacijos Tau trūksta lytiškumo ugdymo ir rengimo šeimai klausimais?					
Šeima					
a) šeimos funkcijos					
b) šeimos gyvenimo ciklas: raidos periodai ir kritiniai momentai					
c) gyvybės ciklas – pradėjimas, nėštumas, vaiko gimimas, kūdikystė, vaikystė, paauglystė, jaunystė, branda, senatvė, mirtis					
d) vaiko poreikiai ir raida					
e) tėvų ir vaikų santykiai įvairiais amžiaus tarpsniais. Tėvo ir motinos vaidmenys.					
f) motyvai kurti šeimą – brandūs ir nebrandūs motyvai.					
g) santuoka kaip įsipareigojimas. Santuoka, sugyvenimas ir gyvenimas skyrium					
h) vyro, žmonos ir kiti socialiniai vaidmenys šeimoje					
i) šeimos santykių deformacijos – nelygybė, priklausomybės, neištikimybė, atitolimas, dialogo stoka					
j) netektys šeimoje – mirtis, skyrybos, gyvenimas skyrium					
Lytis, kultūra, visuomenė					
a) lytinė savivoka įvairiais amžiaus tarpsniais					
b) psichologiniai vyrų ir moterų skirtumai					
c) lyčių diskriminacija ir prielaidos jai atsirasti					
d) skirtingi, bet vienodai vertingi: moterų ir vyrų lygiavertiškumas ir lygiateisiškumas					
e) atskirties formos: lytis ir amžius, etniškumas, seksualinė orientacija, negalia, socialinis statusas;					

f) lyčių stereotipų (per)kūrimas reklamoje, masinėje kultūroje					
g) moterų ir vyrų reprezentacija žiniasklaidoje, literatūroje, mene					
h) lytis, kūno formavimo/performavimo praktika ir jos keliamos problemos (steroidų vartojimas, plastinės operacijos, tatuiruotės, dietos, anoreksija, bulimija, šukuosenų, drabužių stilius);					
i) seksualinis išnaudojimas ir prekyba žmonėmis					
Lytinė sveikata					
a) lytinis brendimas					
b) lytinis potraukis, jo valdymas					
c) lytinis ciklas. Vaisingumas ir jo išsaugojimas					
d) ankstyvi lytiniai santykiai fiziniu, psichologiniu, socialiniu aspektais, jų pasekmės					
e) vaisingumo pažinimas kaip sveikatai palankios lytinės elgsenos formavimo principas					
f) nevaisingumas, individualus jo išgyvenimas ir socialinis vertinimas, jo priežastys					
g) šeimos planavimo metodai					
h) kontraceptinės priemonės ir jų poveikis sveikatai					
i) abortas, jo poveikis sveikatai, tarpasmeniniams santykiams					
j) AIDS/ŽIV ir kitos lytiškai plintančios infekcijos, jų prevencija					
k) psichologinis, fizinis, seksualinis priekabiavimas ir smurtas, jų poveikis sveikatai					
Rizikinga elgsena					
a) vertybės ir nuostatos, sąlygojančios gyvenimo būdo pasirinkimą					
b) sunkumai laisvai rinktis – išoriniai ir vidiniai veiksniai					
c) rizikingo gyvenimo būdo bruožai					
d) lyčių stereotipais grindžiama rizikinga elgsena					
e) mokėjimas atsisipirti neigiamai aplinkos įtakai. Mokėjimas sakyti „ne“.					
7. Ar išvardintos aktyvumą skatinančios priemonės Tau padeda geriau pažinti lytiškumą, rengimą šeimai?					
a) pokalbiai ir diskusijos					

b) psichologiniai ir didaktiniai žaidimai					
c) videofilmų stebėjimas, bei jų aptarimas					
d) grupiniai susitikimai, vedami išvykų, ekskursijų ar popamokinės veiklos metu					
e) darbas grupėse					
f) skaidrių komplektai, muzika					
g) organizuojami kūdikių, vaikų namų ir neįgalių vaikų aplankymai					
h) vaidinimai arba situacijų modeliavimai					
i) konkrečių situacijų nagrinėjimas arba tikrų istorijų analizė					
j) piešimas, aplikacijos ar koliažo darymas					
k) testai					
l) kita (įrašykite)					
8. Kaip Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa įtakojo tavo asmenybę?					
a) pagerėjo Tavo požiūris lytiškumo klausimais					
b) suvoki skaistumo vertę					
c) pozityviai priimi savo lytį					
d) pasikeitė požiūris į seksualinę elgseną					
e) jauti pagarbą moters ir vyro skirtumams bei lyčių lygiavertiškumo principui					
f) susitapatinau su vaidmenimis, keliamais atitinkamai lyčiai					
g) pagerėjo mokymosi rezultatai					
h) kita (įrašykite)					

DĖKOJU UŽ BENDRADARBIAVIMĄ!

2007-02-07-ISAK-179(1).do.

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTRAS

ĮSAKYMAS

DĖL RENGIMO ŠEIMAI IR LYTIŠKUMO UGDYMO PROGRAMOS PATVIRTINIMO

2007 m. vasario 7 d. Nr. ISAK-179

Vilnius

Įgyvendindama Nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos įgyvendinimo 2005-2007 metų priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. 572 (Žin., 2005, Nr. 66-2367), 1.10.2 priemonę:

1. T v i r t i n u Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programą (pridedama).
2. P a v e d u Bendrojo ugdymo departamento Vaikų ir jaunimo socializacijos skyriui (vedėjas A. Šimaitis) iki 2007 m. rugsėjo 1 d. parengti ir pateikti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministrui tvirtinti Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos įgyvendinimo priemonių planą.

Švietimo ir mokslo ministrė

Roma Žakaitienė

PATVIRTINTA

Lietuvos Respublikos švietimo

ir mokslo ministro 2007 m. vasario 7 d.

įsakymu Nr. ISAK - 179

RENGIMO ŠEIMAI IR LYTIŠKUMO UGDYMO PROGRAMA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos (toliau vadinama – Programa) tikslas – rengti jaunąją kartą savarankiškai, funkcionaliai ir gyvybingai veiklai, galinčiai užtikrinti kartų kaitą.
2. Valstybė laiduoja pagarbą ir pakantumą žmogui neatsižvelgdama į jo lytį, amžių, rasę, etniškumą, religines pažiūras ir įsitikinimus, seksualinę orientaciją, neįgalumą. Ji saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę, todėl Programa perteikia vaikams žinių ir padeda išsiugdyti dorovingos, brandžios, savarankiškos, kritiškai mąstančios ir masinės kultūros įtakoms atsparios asmenybės bruožus, kurie svarbūs žmogaus saviraiškai, brandžių tarpasmeninių santykių plėtojimui, funkcionalios šeimos kūrimui, atsakingos tėvystės ir motinystės įgūdžių įgijimui.
3. Valstybė suteikia tėvams teisę ugdyti vaikus pagal savo įsitikinimus, todėl ši Programa turi būti įgyvendinama taip, kad tėvai galėtų pareikšti savo valią dėl vaikų ugdymo.
4. Lytis yra vienas iš pamatinių žmogaus tapatybę sudarančių veiksnių. Lyties samprata apima biologines, psichines, sociokultūrines ir dvasines aiškinimo perspektyvas, grindžiamas lygiavertiškumo ir lygybės nuostatomis.

II. SITUACIJOS ANALIZĖ

5. Pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją tėvai ir globėjai nevaržomai rūpinasi vaiko ir globotinio religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus; šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas; valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę; santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu; sutuoktinių teisės šeimoje lygios; tėvų teisė ir pareiga – ugdyti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti.

6. Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 39 straipsnį valstybė globoja šeimas, auginančias ir ugdančias vaikus namuose, įstatymo nustatyta tvarka teikia joms paramą, nepilnamečius vaikus gina įstatymas.
7. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (Žin., 2000, Nr.74-2262) reglamentuojama Šeimos teisė.
8. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (Žin., 1996, Nr.33-807) nustatomos pagrindinės vaiko teisės, laisvės ir pareigos, šių teisių ir laisvių apsaugos ir gynimo svarbiausios garantijos: vaiko teisė būti sveikam garantuojama vaiko sveiko gyvenimo būdo ugdymu (informacija, švietimu), vaikas turi teisę į asmeninį gyvenimą, bendravimą, susirašinėjimo slaptumą, į asmens neliečiamybę ir laisvę. Vaikas turi teisę į mokslą, taip pat minties, sąžinės, religijos, žodžio laisvę, teisę naudotis įvairia humanitarine informacija ir ją platinti, teisę laisvai reikšti savo pažiūras; vaikas turi teisę į mokslą, kuris ugdytų jo bendrą kultūrinį išprusimą, intelektą, sugebėjimus, pažiūras, dorovinę ir socialinę atsakomybę, sudarytų sąlygas asmenybei vystytis.
9. Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas (Žin., 2002, Nr.91-3890) nustato viešosios informacijos, kuri daro neigiamą poveikį nepilnamečių fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi, kriterijus, jos skelbimo ir platinimo tvarką.
10. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo (Žin., 2003, Nr. 114-5115) paskirtis yra užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos lygios žmonių teisės, ir uždrausti bet kokią tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų.
11. Vienas iš Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (Žin., 1991, Nr. 23-593; 2003, Nr. 63-2853) tikslų –kiekvienam jaunuoliui perteikti vertybines orientacijas, leidžiančias tapti doram, siekiančiam žinių, atsakingam, taip pat išugdyti šiuolaikinę socialinę kompetenciją ir gebėjimus savarankiškai kurti savo gyvenimą.
12. Nacionalinėje demografinės (gyventojų) politikos strategijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 28 d. nutarimu Nr. 1350 (Žin., 2004, Nr. 159-5795), pabrėžiama, kad analizuojant šeimos gerovės pokyčių stiprybes ir silpnybes, opiausių šeimos problemų sprendimo galimybes ir tikėtinas grėsmes, daugiausia dėmesio skiriama užimtumui ir lyčių lygybės užtikrinimui, šeimos stabilumui, vaiko saugumui, kartu solidarumui, vaikų priežiūrai, švietimui, šeimos planavimui ir reprodukcinėi sveikatai, aprūpinimui būstu ir socialinėms garantijoms.
- 3
13. Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose nurodoma, kad pagrindinis bendrojo lavinimo mokyklos tikslas – išugdyti asmenį, pajėgų savarankiškai ir kartu su kitais spręsti savo ir visuomenės gyvenimo problemas, pozityviai keisti Lietuvos tikrovę, kūrybingai atsakyti į šiuolaikinio pasaulio iššūkius ir gebantį įprasmingai savo gyvenimą prieštaringoje dabarties tikrovėje.
14. Bendrojoje pilietinio ugdymo programoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. liepos 5 d. įsakymu Nr. ISAK – 1086 (Žin., 2004, Nr. 108-4058), teigiama, kad šiuolaikinei demokratijai būtina teisinę savimonę ugdytis kartu su dorine savimone, todėl siekiama išugdyti sąmoningą pilietį, gebantį kiekvieną savo veiksmą grįsti visuotiniu nuovokumu ir doriniais principais.
15. Atkūrus Lietuvos Respublikos valstybingumą šeimos politikos raida Lietuvoje nebuvo kryptinga. Yra stebimi tam tikri „pakilimai“ ir „nuopuoliai“, kuriems įtakos turi ekonomikos raida, socialinės ir kultūrinės permainos, taip pat besikeičiantis visuomenės požiūris į moralines ir kultūrinės vertybes. Šios permainos veikia šeimos struktūrą ir patvarumą. Ji išgyvena permainas, kurios negali būti vertinamos vienareikšmiškai. Šeima

dažnai netenka gyvybingumo ir nepajėgia atlikti pagrindinių savitarpio globos, atsakomybės, ugdymo funkcijų, kurios turėtų užtikrinti kartų kaitą, gyvenimo kokybę, kultūros vertybių tąsą. Lengvabūdiškas požiūris į seksualinę elgseną, ankstyvas lytinių santykių debiutas, seksualinis vaikų išnaudojimas ir dažnėjantys nepilnamečių įtraukimo į prostituciją atvejai, smurtas prieš juos kelia rimtų fizinių ir psichinių sveikatos problemų. Susirūpinimą kelia žemas gimstamumo lygis, didėjantis nepilnų šeimų ir paliktų vaikų skaičius, pasinaudojimas vaikais kaip ekonominio pasipelnymo šaltiniu, motinystės ir tėvystės vaidmens nuvertinimas.

16. Lietuvoje šeima susiduria su daugybe problemų, todėl svarbu stiprinti jos funkcionalumą vykdant priklausomybių, smurto, seksualinės prievartos, socialinės atskirties, savižudybių, psichinių ir fizinių sutrikimų bei ligų prevenciją. Ankstyvi ir nebrandūs lytiniai santykiai, dažna partnerių kaita kelia riziką fizinei vaikų sveikatai ir psichologinei savijautai. Todėl ilgalaikis programos tikslas yra stiprinti savarankišką, gyvybingą, narių savitarpio globa ir atsakomybe grindžiamą, kartų kaitą užtikrinančią šeimą ir mažinti ankstyvų lytinių santykių skaičių, vėlinti lytinių santykių debiutą, didinti atsakomybę už savo seksualinę elgseną. Darnūs santykiai šeimoje, atvira tėvų ir vaikų komunikacija padeda spręsti iškilančias problemas ir užtikrina neigiamų socialinių reiškinių prevenciją.

17. Ugdant vaikus tėvų vaidmuo yra pagrindinis, tačiau dėl didelio užimtumo ir/ar atsakomybės stokos tėvai (įtėviai), globėjai ar rūpintojai mažiau bendrauja su vaikais, todėl ugdomoji jų įtaka mažėja, o vaikai informaciją kaupia iš kitų šaltinių. Neigiamą poveikį jaunimo nuostatoms ir elgsenai daro seksualiai provokuojančios laidos, filmai, reklama

4

žiniasklaidoje. Todėl būtina ugdyti vaikų gebėjimą atsispirti šiems įtakoms. Paauglystėje, kai patiriama tiek daug fiziologinių ir emocinių pokyčių, tėvų vaidmuo yra ypač svarbus. Tačiau patys tėvai (įtėviai), globėjai ar rūpintojai dažnai pripažįsta, kad kalbėti lytiškumo klausimais trūksta kompetencijos, jie jaučiasi nejaukiai, kai reikia aptarti šias temas. Todėl būtina didinti tėvų (įtėvių), globėjų ar rūpintojų gebėjimus ir kompetenciją, mokyti juos bendravimo įgūdžių, kurie padėtų aptarti su vaikais minėtus klausimus. Tėvų (įtėvių), globėjų ar rūpintojų vaidmuo šioje srityje yra pagrindinis, mokykla gali prisidėti ugdydama vaikus taip, kad tai neprieštarautų vertybinėms tėvų (įtėvių), globėjų ar rūpintojų nuostatoms. Todėl tėvai (įtėviai), globėjai ar rūpintojai turi būti įtraukti į šią programą kaip aktyvūs dalyviai.

III. PROGRAMOS PASKIRTIS

18. Programa turi dvi glaudžiai susijusias ir viena kitą papildančias paskirtis – ugdomąją ir prevencinę.

19. Ugdomoji paskirtis – rengti jaunus žmones gyvenimui, santuokai, suteikti žinių apie šeimą, pateikti visuminę lytiškumo sampratą, ugdyti brandžią ir dorovingą asmenybę, gerbiančią žmogaus gyvybę nuo pradėjimo momento, gebančią kurti brandžius tarpasmeninius santykius, puoselėti lytinę sveikatą ir pasipriešinti neigiamai aplinkos įtakai.

20. Prevencinė paskirtis – vykdyti ankstyvų lytinių santykių ir su jais susijusių problemų, lytinio išnaudojimo ir priekabiavimo, diskriminacijos dėl lyties prevenciją.

IV. PROGRAMOS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

21. Programos tikslas – ugdyti brandžią asmenybę ir rengti mokinius šeimos gyvenimui.

22. Programos uždaviniai:

22.1. ugdyti savarankiškos ir gyvybingos, kartų kaitą užtikrinančios šeimos, pagrįstos narių savitarpio pagarba, įsipareigojimu ir atsakomybe, pagrindus;

22.2. stiprinti atsakomybę ir pagarbą žmogaus gyvybei nuo jos pradėjimo iki natūralios mirties;

22.3. įtvirtinti lyčių lygybės ir lygiavertiškumo nuostatas;

22.4. ugdyti dorovingą, brandžią, savarankišką, masinės kultūros įtakas kritiškai vertinančią asmenybę;

- 22.5. pateikti visuminę lytiškumo sampratą, apimančią biologinius, socialinius, psichologinius, kultūrinius ir dvasinius aspektus;
- 22.6. ugdyti pagarbą ir pakantumą (toleranciją) žmogui nepriklausomai nuo lyties, amžiaus, rasės, religinių pažiūrų, etniškumo, įsitikinimų, neįgalumo, seksualinės orientacijos;
- 22.7. ugdyti atsakomybę už savo elgseną ir jos pasekmes, gebėjimą pasipriešinti neigiamai įtakai;
- 22.8. stiprinti bendražmogiškumo, bendruomeniškumo ir pilietiškumo nuostatas, užuojautą ir pasirengimą padėti aplinkiniams;
- 22.9. spręsti vaiko problemas skatinant mokykloje pagalbą teikiančią dialogą;
- 22.10. laiduoti pasirengimą brandiems tarpasmeniniams santykiams, santuokai, pasitikėjimą ir pagarbą savo ir kito asmenybei;
- 22.11. suteikti tėvams (įtėviams), globėjams ar rūpintojams žinių ir įgūdžių, reikalingų visaverčiam bendravimui su vaikais.

V. PROGRAMOS STRUKTŪRA

23. Programa suskirstyta į temų grupes mokiniams ir tėvams (įtėviams), globėjams ar rūpintojams.
24. Temos mokiniams:
- 24.1. Šeima:
- 24.1.1. šeimos samprata ir funkcijos;
- 24.1.2. šeimos modelių įvairovė, jų privalumai ir trūkumai;
- 24.1.3. šeimos gyvenimo ciklas: raidos periodai ir kritiniai momentai;
- 24.1.4. tradicijų svarba ir reikšmė, kartų perimamumas;
- 24.1.5. gyvybės ciklas – pradėjimas, nėštumas, vaiko gimimas, kūdikystė, vaikystė, paauglystė, jaunystė, branda, senatvė, mirtis;
- 24.1.6. vaiko poreikiai ir pagrindiniai raidos etapai;
- 24.1.7. tėvų (įtėvių), globėjų ar rūpintojų ir vaikų santykiai įvairiais amžiaus tarpsniais. Tėvo ir motinos vaidmenys. Stabilių šeimos santykių komponentai – įsipareigojimas, šeimos ilgalaikiškumo nuostata, vertybių bendrumas, intelektinių interesų artumas, emocinis pasitenkinimas, pasitenkinimas intymiu gyvenimu, vaidmenų dermė, gebėjimas prisitaikyti;
- 24.1.8. motyvai kurti šeimą – brandūs ir nebrandūs motyvai. Mitai apie santykius šeimoje;
- 24.1.9. santuoka kaip įsipareigojimas. Santuoka, sugyvenimas ir gyvenimas skyrium;
- 24.1.10. vyro, žmonos ir kiti socialiniai vaidmenys šeimoje;
- 24.1.11. lyčių stereotipai ir profesinio bei šeimos gyvenimo dermė;
- 24.1.12. šeimos santykių deformacijos – nelygybė, priklausomybės, neištikimybė, atitolimas, dialogo stoka;
- 24.1.13. netektys šeimoje – mirtis, skyrybos, gyvenimas skyrium.
- 24.2. Lytis, kultūra, visuomenė:
- 24.2.1. biologinės ir socialinės lyties samprata kultūriniame ir istoriniame kontekste;
- 24.2.2. lytinė savivoka įvairiais amžiaus tarpsniais;
- 24.2.3. psichologiniai vyrų ir moterų skirtumai;
- 24.2.4. lyčių diskriminacija ir prielaidos jai atsirasti;
- 24.2.5. skirtingi, bet vienodai vertingi: moterų ir vyrų lygiavertiškumas ir lygiateisiškumas;
- 24.2.6. lyčių lygybę užtikrinantys teisiniai mechanizmai Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos šalyse;
- 24.2.7. stereotipo samprata, teigiami ir neigiami jo aspektai;
- 24.2.8. atskirties formos: lytis ir amžius, etniškumas, seksualinė orientacija, negalia,

socialinis statusas;

24.2.9. lyčių stereotipų (per)kūrimas reklamoje, masinėje kultūroje;

24.2.10. moterų ir vyrų reprezentacija žiniasklaidoje, literatūroje, mene;

24.2.11. lytis, kūno formavimo/performavimo praktika ir jos keliamos problemos (steroidų vartojimas, plastinės operacijos, tatuiruotės, dietos, anoreksija, bulimija, šukuosenu, drabužių stilius);

24.2.12. seksualinis išnaudojimas ir prekyba žmonėmis.

24.3. Lytinė sveikata:

24.3.1. lytinis brendimas;

24.3.2. lytinis potraukis, jo valdymas;

24.3.3. lytinis ciklas. Vaisingumas ir jo išsaugojimas;

24.3.4. ankstyvi lytiniai santykiai fiziniu, psichologiniu, socialiniu aspektais, jų pasekmės;

24.3.5. vaisingumo pažinimas kaip sveikatai palankios lytinės elgsenos formavimo principas;

24.3.6. nevaisingumas, individualus jo išgyvenimas ir socialinis vertinimas, jo priežastys;

24.3.7. bioetiniai prokreacinių (reprodukcinių) technologijų klausimai;

24.3.8. šeimos planavimo metodai;

24.3.9. kontraceptinės priemonės ir jų poveikis sveikatai.

24.3.10. abortas, jo poveikis sveikatai, tarpasmeniniams santykiams;

24.3.11. AIDS/ŽIV ir kitos lytiškai plintančios infekcijos, jų prevencija;

24.3.12. psichologinis, fizinis, seksualinis priekabiavimas ir smurtas, jų poveikis sveikatai.

7

24.4. Rizikinga elgsena:

24.4.1. vertybės ir nuostatos, sąlygojančios gyvenimo būdo pasirinkimą;

24.4.2. sunkumai laisvai rinktis – išoriniai ir vidiniai veiksniai;

24.4.3. rizikingo gyvenimo būdo bruožai;

24.4.4. lyčių stereotipais grindžiama rizikinga elgsena;

24.4.5. mokėjimas atsispirti neigiamai aplinkos įtakai. Mokėjimas sakyti „ne“.

25. Temos tėvams (įtėviams), globėjams ar rūpintojams:

25.1. Tėvų (įtėvių), globėjų ar rūpintojų reikšmė ir teisės formuojant vaiko vertybines nuostatas ir gyvenimo būdą;

25.2. Vaiko raidos tarpsniai ir poreikiai;

25.3. Vertybių perteikimo būdas įvairiais amžiaus tarpsniais;

25.4. Tėvų (įtėvių), globėjų ar rūpintojų tarpusavio santykių įtaka vaiko gerovei;

25.5. Emocinio palaikymo svarba;

25.6. Amžiaus grupę atitinkančių leistino elgesio ribų nustatymas;

25.7. Pagrindiniai tinkamo bendravimo su vaiku komponentai;

25.8. Gyvenimo būdo pasirinkimą sąlygojantys veiksniai;

25.9. Lytiškumo samprata. Lytinis auklėjimas šeimoje;

25.10. Gyvenimo įgūdžių perteikimas šeimoje;

25.11. Gebėjimo kritiškai vertinti reiškinius svarba;

25.12. Rizikingo gyvenimo būdo bruožai ir prevencija.

VI. PROGRAMOS TURINYS

26. Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas.

26.1. Šeima. Mano šeima – artimiausi žmonės. Saugumas šeimoje. Šeimos kasdienybė, pagalba vienas kitam, rūpinimasis vienas kitu, šeimos tradicijos. Mano gimimas.

26.2. Lytis, kultūra, visuomenė. Aš – berniukas, aš – mergaitė. Mano unikalumas ir vertingumas. Panašumai į kitus ir skirtumai? Aš, mano draugai, kaimynai esame skirtingi, bet sudarome bendruomenę ir esame atsakingi vieni už kitus.

26.3. Lytinė sveikata. Mano kūnas, jo dalys, jų paskirtis, priežiūra ir valdymas. Kūno išraiška ir saviraiška. Fizinės ir dvasinės mano kūno paslaptys.

26.4. Rizikinga elgsena. Asmeninis saugumas elgesyje su nepažįstamais žmonėmis: atsisakymas kvietimų, vengimas prisilietimų, pasiūlymų ir kitų veiksmų. Paramos ir pagalbos ieškojimas nerimo ir pavojaus atvejais. Rizikingo elgesio apraiškos (ankstyvoji masturbacija, ypatingas domėjimasis priešingos lyties kūno sandara) ir jų šalinimo galimybės.

8

27. Pradinis ugdymas.

27.1. Šeima. Aš ir mano artimiausia aplinka. Mano šeima. Pareigos ir teisės šeimoje.

Mano šeimos istorija, tradicijos, giminės medis. Mano gimimas, kūdikystė, ankstyvoji vaikystė. Mano ir kitų žmonių jausmai. Žodinė ir nežodinė jausmų išraiška. Mano poreikiai, norai ir galimybės. Mokėjimas juos išsakyti. Mano ir kitų žmonių poreikių dermė. Pagarba, pakantumas ir tolerancija kitam.

27.2. Lytis, kultūra, visuomenė. Aš augu ir keičiuosi. Aš – mergaitė, aš – berniukas.

Mano geriausi draugai. Kuo mane praturtina bendravimas su berniukais ir su mergaitėmis. Mergaičių ir berniukų lygiavertiškumas ir lygiateisiškumas. Lyčių skirtumai. Diskriminacija dėl lyties. Pravardžiavimas, „etikečių klįjavimas“. Vyro ir moters įvaizdis. Mano įvaizdis. Fizinė, emocinė ir seksualinė prievarta, pagalba įvykus prievartai.

27.3. Lytinė sveikata. Kaip aš rūpinuosi savo sveikata. Asmens higiena. Lytinis brendimas. Fiziologiniai ir psichiniai pokyčiai.

27.4. Rizikinga elgsena. Mano gyvenimo būdas. Gebėjimas priimti sprendimus kasdienėse gyvenimo situacijose, atsirinkti, pasakyti „ne“, atsispirti neigiamai aplinkos įtakai. Gyvenimo perspektyva – sėkmės arba nesėkmės laiptai. Pagalba draugams, turintiems sunkumų.

28. Pagrindinis ugdymas (vidurinis mokyklinis amžius).

28.1. Šeima. Šeimos samprata ir funkcijos. Istorinė ir kultūrinė šeimos modelių įvairovė, jų privalumai ir trūkumai. Šeimos kūrimo priežastys. Fiziologinis ir psichologinis subrendimas. Kaip susirasti draugų? Ieškojimas, susipažinimas, draugystė, įsimylėjimas, susižavėjimas, pirmoji meilė, sužadėtuovės, santuoka, gyvenimas nesusituokus. Šeimos raida ir kritiniai momentai. Žmogus – didžiausias stebuklas, vaisiaus raida, gimimas, vaiko poreikiai ir priežiūra. Paauglystė – permainų metas. Atsakomybės ir teisių ribos. Mano ir tėvų (itėvių), globėjų ar rūpintojų santykiai, konfliktinės situacijos ir jų sprendimo būdai. Šeimos ir draugų vaidmuo mano gyvenime. Santykiai šeimoje: mitai ir realybė. Lyčių stereotipai ir profesinio bei šeimos gyvenimo suderinamumas. Šeimos santykių deformacijos – nelygybė, priklausomybės, neištikimybė, atitolimas, dialogo stoka, smurtas, seksualinė prievarta. Socialiniai vaidmenys šeimoje. Namų ūkio tvarkymas. Šeimos vertybės, vertybių prioritetai. Šeimos papročiai, tradicijos. Netektys šeimoje, krizių įveikimas.

28.2. Lytis, kultūra, visuomenė. Savęs suvokimas. Fiziniai, psichiniai ir socialiniai pokyčiai paauglystėje. Skirtingi, bet vienodai vertingi. Moterų ir vyrų lygiavertiškumas ir lygiateisiškumas. Mano ir kito bendravimo principų dermė. Diskriminacijos dėl lyties prielaidos. Vyriškumo ir moteriškumo raiška istoriniame ir kultūriniame kontekste. Lyčių stereotipų (per)kūrimas reklamoje, masinėje kultūroje. Moterų ir vyrų reprezentacija

9

žiniasklaidoje, literatūroje, mene. Grožio samprata. Lytis, kūno formavimo/performavimo praktika ir socialinės jos keliamos problemos (steroidų vartojimas, tatuiruotės, dietos, anoreksija, bulimija, šukuosenų, drabužių, aksesuarų stilius, plastinės operacijos).

Žiniasklaida – mūsų įvaizdžio kūrėja. Kaip nepasiklysti vartotojiškos pasiūlos gausoje. Lyčių lygybę užtikrinantys teisiniai mechanizmai. Atskirties formos: lytis ir amžius, etniškumas,

seksualinė orientacija, negalia, socialinis statusas. Seksualinis išnaudojimas ir prekyba žmonėmis. Pornografija.

28.3. Lytinė sveikata. Lytinis brendimas. Asmens higiena. Lytinis potraukis. Ar verta skubėti? Vaisingumas, jo pažinimas ir išsaugojimas. Palanki vaisingumui ir lytinei sveikatai elgsena. Šeimos planavimo metodai. Natūralus šeimos planavimas. Kontraceptinės priemonės, poveikis sveikatai. Atsakinga motinystė ir tėvystė, neplanuoto pastojimo prevencija. Ankstyvi nėštumai ir gimdymai, poveikis sveikatai ir psichosocialinei jauno žmogaus raidai. ŽIV/AIDS ir lytiškai plintančios infekcijos, jų plitimas, pasekmės ir prevencija. Psichologinis, fizinis, seksualinis priekabiavimas ir smurtas, jų poveikis sveikatai.

28.4. Rizikinga elgsena. Lyčių stereotipais pagrįsta rizikinga elgsena. Mano gyvenimo būdas. Mano apsisprendimai. Sunkumai priimant sprendimus. Šeimos, draugų, masinės kultūros įtaka formuojantis vertybines nuostatas ir renkantis gyvenimo būdą. Priklausomybės. Mokėjimas atsisipirti neigiamam socialiniam, kultūriniam spaudimui. Kaip pasakyti „ne“ ir nesijausti kaltam? Teigiamas savęs vertinimas, savigarba ir ją sąlygojantys veiksniai. Neigiamo savęs vertinimo priežastys ir pasekmės. Seksualinis aktyvumas, meilės išraiška ir atsakomybė.

29. Vidurinis ugdymas (vyresnysis mokyklinis amžius).

29.1. Šeima. Integrali žmogaus samprata. Šeimos funkcijų kaita istoriniame kontekste. Šeimos modelių įvairovė, jų privalumai ir trūkumai. Brandūs ir nebrandūs motyvai kurti šeimą. Meilės rūšys: broliška meilė, motinos meilė, erotinė meilė, meilė sau, meilė Dievui. Pirmoji meilė ir su ja susiję išgyvenimai. Šeimos gyvenimo ciklas: raidos periodai ir kritiniai momentai. Laisvės ir pareigos, artumas ir atstumas šeimoje. Gyvybės ciklas psichosocialiniame žmogaus gyvenime. Psichosocialiniai raidos tarpsniai ir juos atitinkantys baziniai poreikiai. Koks aš esu, koks galėčiau būti. Kartų konfliktai šeimoje ir jų sprendimo būdai. Vaidmenys šeimoje. Daugiavaikė šeima kaip vertybė. Patvari šeima – įsipareigojimas, šeimos ilgalaikiškumo nuostata, vertybių bendrumas, intelektualinių interesų artumas, emocinis pasitenkinimas, pasitenkinimas intymiu gyvenimu, vaidmenų dermė, gebėjimas prisitaikyti. Mita apie santykius šeimoje. Davimo džiaugsmas, poreikis mylėti ir būti mylimam. Santuoka kaip įsipareigojimas, sugyvenimas ir gyvenimas skyrium. Vyriškumo ir moteriškumo stereotipai ir profesinio bei šeimos gyvenimo dermė. Šeimos darnai išskylantys

10

pavojai – dialogo stoka, smurtas, nelygybė, priklausomybės, neištikimybė, atitolimas.

Netektys šeimoje – mirtis, skyrybos, gyvenimas skyrium. Namų ūkio biudžeto planavimas.

29.2. Lytis, kultūra, visuomenė. Biologinės ir socialinės lyties sampratos kultūriniame ir istoriniame kontekste. Psichosocialiniai vyrų ir moterų skirtumai ir bendrumai. Diskriminacija dėl lyties ir prielaidos jai atsirasti. Abiejų lyčių lygiavertiškumas ir lygiateisiškumas. Lyčių lygybę užtikrinantys teisiniai mechanizmai Lietuvoje, Europos Sąjungoje, pasaulyje. Stereotipų įtaka asmens savivokai, saviraiškai. Atskirties formų įvairovė ir jos sąlygotos problemos. Masinė kultūra – neigiamų stereotipų kalvė. Žmogaus seksualumas. Žiniasklaidos, literatūros ir meno kuriamas moterų ir vyrų įvaizdis. Lytis, kūno formavimo/performavimo praktika ir jos keliamos problemos (steroidų vartojimas, plastinės operacijos, tatuiruotės, dietos, anoreksija, bulimija, šukuosenų, drabužių stilius). Grožio samprata, mada ir galimybė rinktis. Seksualinis išnaudojimas ir prekyba žmonėmis.

29.3. Lytinė sveikata. Lytinis brendimas. Asmens ir intymioji higiena. Lytinis potraukis, jo valdymas. Vaisingumas, jo pažinimas ir išsaugojimas kaip sveikatai palankios lytinės elgsenos formavimo principas. Nevaisingumas, individualus jo išgyvenimas ir socialinis vertinimas, jo priežastys. Prokreacinės (reprodukcinės) technologijos – bioetiniai klausimai. Ankstyvi lytiniai santykiai fiziniu, psichologiniu, socialiniu aspektais, jų pasekmės. Šeimos planavimo metodai. Kontraceptinės priemonės ir jų poveikis sveikatai. Krizinis nėštumas, pagalbos galimybės. Abortas, jo poveikis sveikatai, tarpasmeniniams santykiams.

AIDS/ŽIV ir lytiškai plintančios infekcijos, jų prevencija. Psichologinis, fizinis, seksualinis priekabiavimas ir smurtas, jų poveikis sveikatai.

29.4. Rizikinga elgsena. Vertybės ir nuostatos, sąlygojančios gyvenimo būdo pasirinkimą. Asmeninės ribos, intymumo santykis. Sunkumai laisvai rinktis – išoriniai ir vidiniai veiksniai. Rizikingo gyvenimo būdo bruožai. Lyčių stereotipais grindžiama rizikinga elgsena. Mokėjimas atsispirti neigiamai aplinkos įtakai. Intymumas, kaip pasakyti „ne“?

VII. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

30. Programa skirta mokiniams, besimokantiems pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas.

31. Programa taikoma įvairių poreikių vaikams, ji integruojama į atskirus mokomuosius dalykus, nedidinant Bendruosiuose ugdymo planuose nustatytų dalykui skirtų pamokų skaičiaus.

32. Mokymo kursai, supažindinantys, kaip dirbti su Programa, organizuojami mokyklų mokytojams, psichologams, socialiniams pedagogams, visuomenės sveikatos specialistams. Siektina, kad metodinės grupės nariai būtų glaudžiai susiję su mokiniais, juos

11

gerai pažintų, būtų pelnę jų pasitikėjimą ir pripažinimą, sugebėtų pritaikyti programą prie konkrečių mokinių poreikių.

33. Lytiškumo ugdymas neturėtų būti patikimas kitų žinybų specialistams, visuomeninėms organizacijoms ar asmenims, neturintiems mokytojo kvalifikacijos.

34. Programos įgyvendinimą užtikrina mokyklos vadovas.

35. Tėvai (įtėviai), globėjai ar rūpintojai turi teisę ir galimybę iš anksto susipažinti su programos turiniu. Tėvams (įtėviams), globėjams ar rūpintojams sudaroma galimybė išklausti paskaitą apie tai, kaip aptarti su vaiku lytiškumo, tarpasmeninių santykių ir šeimos klausimus.

36. Vykdam programą reikia laikytis šių nuostatų:

36.1. Nė vienas neturi būti raginamas ir verčiamas daryti tai, kas peržengtų kuklumo ribas ar pažeistų paties mokinio jautrumą ir privatumą.

36.2. Perteikiamos žinios turi atitikti mokinio brandos lygį. Ypač jautriai reikia pateikti tuos lytiškumo aspektus, apie kuriuos geriausia kalbėtis individualiai arba kartu su tėvais (įtėviais), globėjais ar rūpintojais.

36.3. Intymios lytinės sueities detalės neturi būti aptariamoms klasės aplinkoje.

36.4. Pagal poreikį atskiros temos gali būti aptariamoms atskirai berniukams ir mergaitėms.

37. Įgyvendinant programą nepriimtina:

37.1. Neatsakingas, lengvabūdiškas požiūris į lytinius santykius.

37.2. Informavimas apie kontraptines priemones neturi būti reklama, jis neturi tapti paskata ankstyviems lytiniams santykiams.

37.3. Žinios apie kontraptines priemones neturi būti pateikiamos kaip priimtina alternatyva susilaikymui nuo ankstyvų lytinių santykių.

37.4. Komercinių ar visuomeninių organizacijų, užsiimančių kontraptinių ir kitų priemonių rinkodara, atstovų dalyvavimas ugdymo procese.

38. Ugdymo procese lytiškumas visuomet turėtų būti traktuojamas kaip visą asmenį apimantis dalykas, kalbėtina apie žmogaus kūno ir dvasios vienovę.

39. Diegiant programą svarbu išlaikyti aiškią vertybinę nuostatą: darnia santuoka grindžiama šeima yra vertybė.